İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

YIL: 2 , SAYI: 14

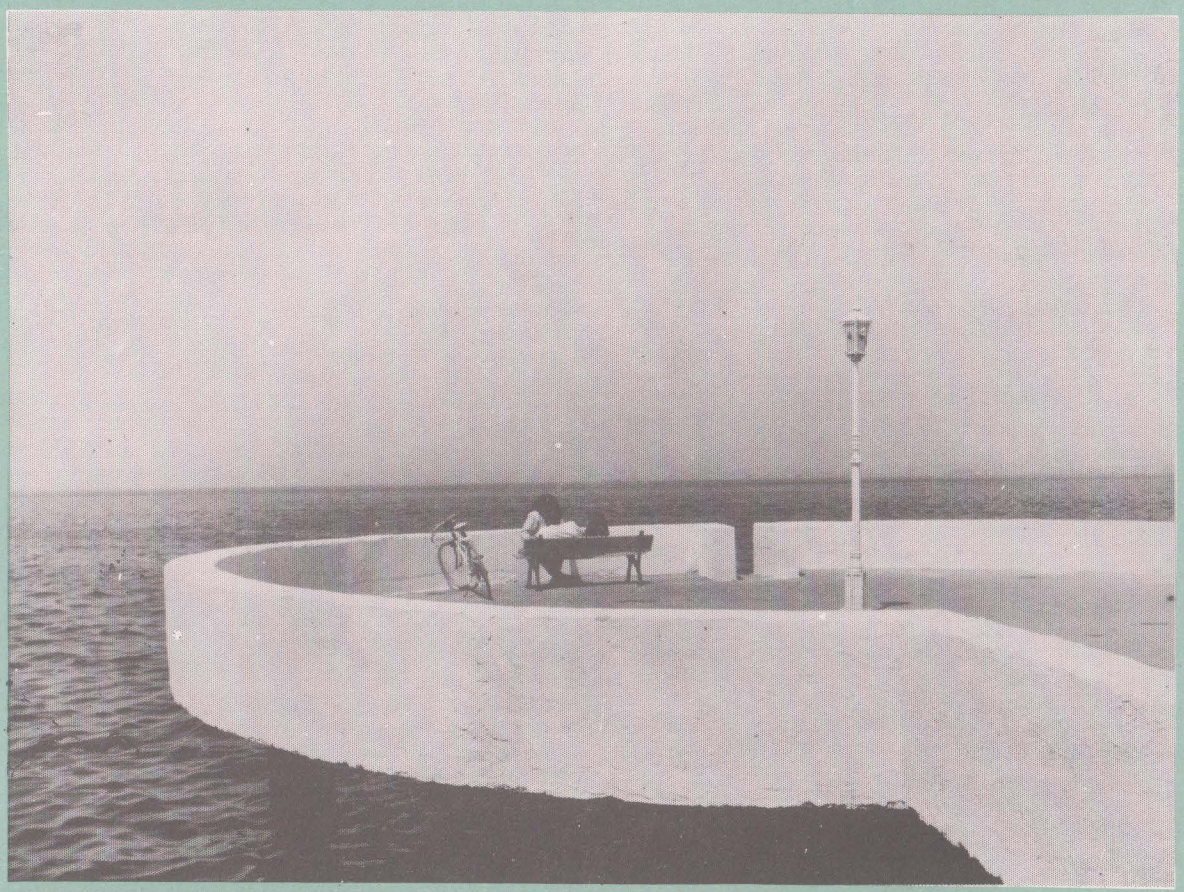

HATİCE TUNCER

İNSANCIL'IN YÜREĞİ... SÖNMEYEN ATEŞ

5.000 TL. (KDV DAHİL)

ARALIK 1991

•Sahibi – Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN İSTANBULLUOĞLU

•Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

•Kurum Yönetmeni
ESER GÜNÇE

•Görsel Yönetmen
CEMİLE ÇAKIR

•Teknik Kadro
İSMET HÜNERLİ
FERRUH ÇAKI

•Katkıda Bulunanlar
NAZAN KARACA
NİHAT ATEŞ
SADIK ALBAYRAK
H. ALİ ŞİMŞEK
SEDAT TOSUNOĞLU

• GENEL DAĞITIM:
GAMEDA

•Yönetim Yeri: Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40–42 Kat:5
CAĞALOĞLU - İSTANBUL
Tel: 511 79 94
Fax: 527 50 75
Posta Çeki No: 666 043

Abone Koşulları
Yıllık (12 Sayı) 50.000-TL. (KDV. Dahil)
Öğretmen - Öğrenci 40.000. - T..
Yurtdışı: 50 Mark.

Dizgi : Sarmal Dizgievi - 522 45 78
Baskı : Pirmat Basımevi / İstanbul
Tel : 527 50 75 - 522 79 64

İnsancıl'a gelen ürünler, yayınlansın ya da yayınlanmasın geri verilmez.

İÇİNDEKİLER

Cengiz Gündoğdu
Uzak Yol Kaptanı ... 1
İnsancıl'ın Yüreği ... 2
Kadir Yerci
Dogmalar ... 3
Müştak Erenus
Su (Şiir) ... 5
Afşar Timuçin
Musa'nın Glamor'u ... 6
A. Necmettin Borteçin
Güneş Tanığımdır ki ... 8
Nihat Ateş
Kent Şiirleri (Şiir) ... 9
Györgi Plehanov
İdealist Eleştiri İle Maddeci Eleştiri ... 10
Cengiz Bektaş
Son Son (Şiir) ... 13
Nazan Karaca
Üşürsen Söyle (Şiir) ... 15
Halim Şafak Şanlıdağ
Yalnız Olmayan Öykü ... 16
Yusuf Çotuksöken
"Dil Yanlışları" Üzerine ... 17
Ömer Nida
Ömer Faruk Toprak'ın Öngördüğü Eleştiri İlkeleri ... 19
Öner Yağcı
Roman Nereye ... 20
Yılmaz Odabaşı
Nihavent Makamında (Şiir) ... 21
Sadık Albayrak
Bir Karartma Filmi: Camdan Kalp ... 22
Ayten Mutlu
Gitme (Şiir) ... 24
Kemal Ateş
Höllük ... 25
Aydın Hatipoğlu
Dünü Gün (Şiir) ... 26
İsmail Tanju
Bakırköy Belediye Tiyatroları Küçük Burjuva Teatral Örgütlenmesi ... 27
Ebubekir Kaya
Felsefe Bölümü Tarihçesi ve Yıllığı Üzerine Bir Kaç Söz ... 28
İsmail Delihasan
Düşünceyle Yüzleşmek ... 32
Emin Akdamar
Gülkedisi' (Şiir) ... 33
Hasan Kıyafet
Yitik Yol (Öykü) ... 34
Hüseyin Avni Cinozoğlu
Gülhane-i Hattı Hümayun (Şiir) ... 35
İzzet Kılıçlı
Aşk Bülteni - 10- ... 36
Muazzez Menemencioğlu
Kanser (Şiir) ... 37
Üstün Akmen
Porto Carras'tan Bedri Rahmi'ye ... 39
Öncü
Kozmos (Şiir) ... 40
Sinan Öner
Einstein'i Anlamak ve Sevmek ... 41
Güngör Gençay
Yeryüzü Odasında Kimliklenme (Şiir) ... 42
Gönül Özgül'le Söyleşi ... 43
Hilmi Haşal
Güz (Şiir) ... 44
Cengiz Gündoğdu
Köy Güncesi ... 45
Hüseyin Alemdar
Vurgun ve Kıpırtısız (Şiir) ... 47
Kitap ... 49

UZAK YOL KAPTANI

Merhaba sevgideğer okurum, 2 kasım cumartesi tarihli Milliyet'de Ahmet Oktay, Enis Batur'un yeni kitabı Gönderen'i övdü. Enis Batur, Gönderen'de, Oktay'ın diliyle söylüyorum, Enis Batur "öylesine kavurucu yorumlar, öylesine güçlü çözümlemeler yapıyor"muş. Şunu kabul ediyorum. Ahmet Oktay'ın Gönderen için yazısı, okuru dürtükleyici, talep yaratıcı bir yazı. Ahmet Oktay, bir yazıyla yetinmemiş. Aynı sayfada Enis Batur'la bir söyleşi de var.

Şimdi şunu söylemeliyim. Ahmet Oktay'la Enis Batur'un... *star sisteminin* bu iki yazarının dayanışmasını kınamıyorum. Bu dayanışmayı son derece doğru buluyorum. Aynı kanalda yürüyen yazarlar böyle davranmalıdır diyorum.

Peki, *star sistemi* dışında kalan yazarlar n'apıyor. Bunu bir örnekle anlatayım. Neşe Karel, çok zor koşullarda öykü için mücadele eden bir yazar. Yıllardır böyle bu. Bir zaman önce öykülerinin kitaplaşması için İstanbul'da bir yayınevine ben başvurmuştum. Öyküleri beğenildi. Ama maddi koşullar elvermediği için kitap işi olmadı. Neşe Karel küsmedi. Yılmadı. Öykü yazmaya devam etti. İki üç ay önce bir baktım postadan bir kitap çıktı. Neşe Karel öykülerini kitaplaştırmış. Kitabın adı *Yalnız Kadının Irmağı.*

Yalnız Kadının Irmağı, Neşe Karel'in edebiyat için... öykü için verdiği saygın mücadelenin somut bir örneği.

Şimdi soru şu. Neşe Karel'in bu somut örneği için *star sistemi* dışında kalan "dost yazarlar" n'aptılar. Hiçbir şey. Aylarca bekledim, hiç ses etmeden. Bu yazarlardan Neşe Karel için bir tanıtma yazısı bekledim. Çoğunu tanıdığım bu yazarlardan Neşe Karel için tek bir satır gelmedi. Bu ilgisizlik... bu duyarsızlık... bu sorumsuzluk beni ciddi bir şekilde üzdü.

Bu arada Ankaralı bir hanım şairden mektup aldım. Şair arkadaşım, Ankara'da Neşe Karel için imza günü düzenlendiğini, destek için imza gününe gittiğini söylüyordu. Bunun üstüne *star sistemi* dışında kalan yazarların yalnız Neşe Karel'e değil, birbirlerine ilgisizliklerini, duyarsızlıklarını, sorumsuzluklarını anlatan, tabii bu arada Neşe Kareli'de tanıtan bir yazıya oturmuştum... n'oldu, biliyor musunuz... Hiç ummadığım... beklemediğim bir yerden Kayseri'den, tanımadığım bir yazardan Halim Şafak Şanlıdağ'dan Neşe Karel'in *Yalnız Kadının Irmağı* için değerlendirme yazısı geldi. Sevindim. O yazıyı bu sayıda okuyacaksınız.

Şanlıdağ'ı sorumlu, duyarlı, bilinçli davranışı için kutluyorum. Şanlıdağ'a teşekkür ediyorum beni sevindirdiği için. Bu yazı belki öbür yazarları kendine getirir. Duracakmış gibi çalışan ölü yürekleri ateşler.

* * *

Şimdi bir başka noktaya geliyorum. İlk şiirlerini... ilk öykülerini *İnsancıl*'a gönderen gençlere söylüyorum. Başvurunuz mutlaka bir dosya biçiminde olmalı. İki üç denemeniz hiçbir şekilde değerlendirmeye alınmayacak. Tam bu noktada şunu söylemeliyim. İstanbul dışında benle mektupla ilişki kuran bazı gençler, ilk eleştiriden sonra bir sarsıntı geçiriyor. Bu sarsıntının etkisiyle bana *sert* mektuplar gönderiyor. Bu tür *sert* mektupların beni etkilemediği bilinmeli. Genç yazara mektupla söylediğimi, burda açıkca yazayım. Benim yolum zorlu bir yoldur. Şurda bir öyküm yayınlansın, sonra bol keseden dağıtılan bir ödülü de kaptın mı gibi kolaycı bir tavır, bende geçerli olmaz. Benle çalışmayı düşünen genç yazar bir kelime için öyküsünün döneceğini göze almalıdır. Bir öyküyü bir kez değil, on kez yazdırmışlığım vardır.

*Star sistemi*nin edebiyatımıza zararı üç noktada oldu. Bir. Kolaycı eserler yüceltildi. Olmayan nitelikler varmış gibi gösterildi. İki. *Star sistemi* dili bir araç, her kapıyı açan basit bir maymuncuk gibi gördü. Üç. *Star sistemi* kültürün sürekliliğini reddetti. *Star sistemi*nin yazarı, her şeyi kendinden başlattı.

Bunların hiç biri hakikat değil. Öykü, roman, şiir yalapşap yazılmaz. Ciddi bir uğraş, ciddi bir disiplin gerekir. Dil, basit bir araç değildir. Dil, bir yaratımdır. Hem dünya edebiyatının, hem bizim edebiyatımızın eskileri okunmalıdır.

Gençlere söylüyorum. *Star sistemi*nin bol keseden dağıttığı ödüllere kanmayın. *Star sistemi*nin yücelttiği yüzeysel eserler, "Aza, bu iş çok kolaymış gibi" bir düşünceye götürmesin sizi. *Star sistemi* yazarının kötü, berbat dili sizi kandırmasın. Dil yaratımı, bir yazar için son derece önemlidir.

Genç yazar eskiyi ciddi bir şekilde önemsemek zorundadır. Söz gelimi Balzac, Tolstoy, Ömer Seyfettin, Sabahattin Ali, Sait Faik... daha birçok yazar... *Star sistemi*nin, eskiyi yok sayan, herşeyi kendinden başlatan tavrı genç insan için tuzaktır.

Bütün bunlardan sonra söylemek istediğim şu. Edebiyat ciddi bir iştir. Kolaycılar... edebiyatı ciddiye almayanlar benle çalışamaz.

* * *

Bir nokta daha. Geçen gün bir dosya geldi. Şiir. İlk sayfasını açtım. Baktım. "Noter Tasdikli" diyor. Tek satır okumadan dosyayı kapattım. Bana noterden tasdikli tek bir ürün göndermeyin. Okumam. Okumuyorum.

Şiir... öykü "tasdik"leyen noterlere söylüyorum şimdi. Siz neyi "tasdik" ediyorsunuz. Ne hakla. Dünya edebiyatının bütün ürünleri, bilgisayarınız da saklı mı... Bilgisayarınızın belleğine baktıktan sonra mı "Evet, bu şiir filancanın" diye mührü basıyorsunuz. Size "tasdik" ettirilen bir ürünün sözgelimi bir Japon sanatçısının olmadığını nerden biliyorsunuz.

* * *

Sevgideğer okurum, *Köy Güncesi*'nde anlattığım uzak yol kaptanı birçok okurun ilgisini çekti... Bazıları bu kişinin ben olduğumu sandı. Hayır. Uzak yol kaptanı var... Geçen gün selamı geldi. Bizden çok uzaklarda kocaman bir denizde şimdi. Bana gelen habere göre, *İnsancıl* okurken kocaman bir dalga gemiyi sarsmış. "Gündoğdu, hiç olmazsa burada bizi rahat bırak" demiş kaptan...

Şimdi burdan uzak yol kaptanı arkadaşıma merhaba diyorum, yolun açık olsun diyorum.

Sizin de yolunuz açık olsun sevgideğer İnsancıl okuru...

Cengiz Gündoğdu

İNSANCIL'IN YÜREĞİ

İNSANCIL

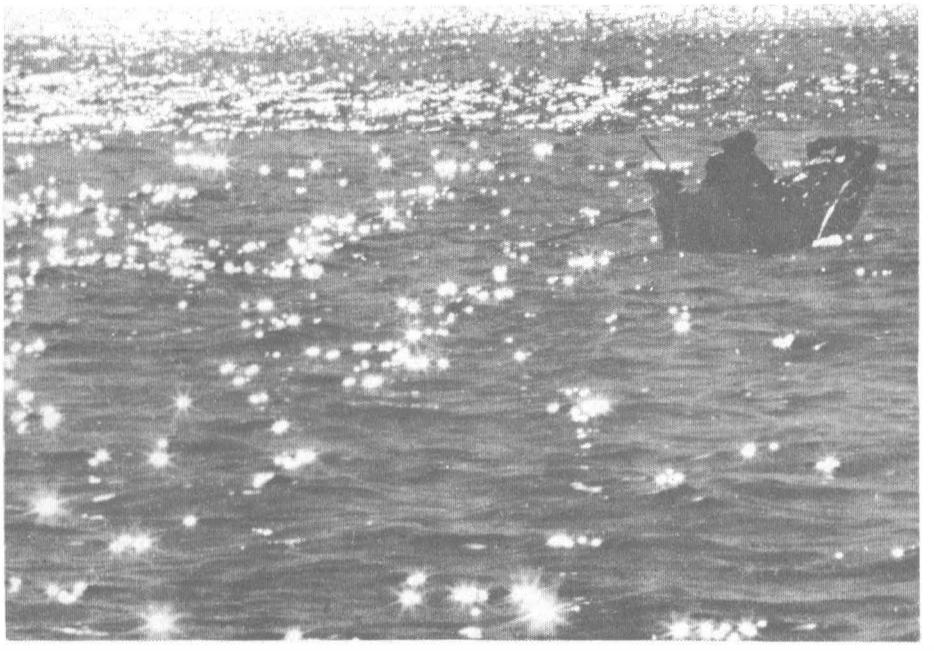

Fotoğraf: İsa Çelik

İnsancıl, bütün sanatların insandan uzaklaştırıldığı... sanat eserinin hızla, bilerek metalaştırıldığı bir dönemde yayına başladı. *İnsancıl*ı oluşturanların güzel hayalleri vardı. Bunlardan biri insanî bir dergi çıkarmaktı. Bir yılın sonunda bu hayalimizi gerçekleştirdik. Şimdi bir başka hayalimiz gerçekleşmek üzere. *Okuma Tiyatrosu.* Biz, bu biçimle, sanat eserini kesinlikle metalaştırmadan insana götüreceğiz. İlk elde Platon'un *Ion,* Sennur Sezer'in şiirleri, Anselmus'un *Hakikat Üzerine* adlı eserleri okurların önünde okunacak, tartışılacak.

Daha birçok hayalimiz var. Birkaçından söz edelim. Berrin Taş, n'apalım da bütün insanlar birbirini sevsin diyor. Ali Ersin Günçe, durmaksızın bir sanat merkezi düşünüyor. Ayten Mutlu, bir *İncancıl Evi* kurabilir miyiz diyor İstanbul dışından gelen konuklarımız için. Cemile Çakır, güzel filmlerin senaryolarını düşünüyor. Cengiz Gündoğdu yüzbin okurun peşinde. Nazan Karaca, şiirlerin okunduğu güzel bir Türkiye düşünüyor. İsmail Tanju büyük bir *Tiyatro Araştırma Merkezi* kurulsa diyor. Sadık Albayrak, nasıl olur da n'aparız da yanılsamalı bilinci kırabiliriz diyor. Nihat Ateş, sanatın katıksız toplumsallaşmasını istiyor.

Daha birçok hayaller... Bütün bu hayallerin ortak temeli insaniliği... *İnsancıl*da hiç kimse nasıl olur da zenginleşir, köşeyi dönerim demiyor. Bütün hayaller insan için...

O güzel hayallerin çizgisinde adım adım yürüyor *İnsancıl.* Çıkışı... birinci yıla girişi... yurdun her köşesinde dağıtılışı... okuma tiyatrosu... Bir zaman bütün bunlar birer güzel hayaldi. Ama bu hayaller bugün gerçekleşti işte.

Sonra *İnsancıl Yayınları*... Birinci hamur kağıda baskılı pırıl pırıl kitaplar... Ali Ersin Günçe'nin (Şiir), Ayten Mutlu'nun (Şiir), Cemile Çakır'ın (Şiir) Cengiz Gündoğdu'nun (Eleştiri), Şu sıra dört yeni kitabımız dizgide. Zerrin Taşpınar Şahin'in (Şiir) Berrin Taş'ın (Şiir) İdris Atmaca'nın (Şiir) Yusuf Çotuksöken'in (Deneme) *İnsancıl Yayınları* insanî... gerçekçi eserlerle devam edecek...

Belki öbürlerini gerçekleştirmeye ömrümüz yetmeyecek. Olsun. Ama biz o hayallerimizi de gerçekleştirmek için eyliyoruz.

Hayallerimiz, insan için hayallerimiz, bunları gerçekleştirme mücadelemiz... bizim sevincimiz bu. Basık meyhanelerde sağı solu çekiştiren eylemsizler bunu kavrayamıyor.

Güzel hayaller... sevinç... sevgi dünden bugüne, bugünden yarına böyle yürüyoruz... Geçen gün Anadolu'dan gelen bir dostumuz. "İnsancıl'ın yanında yüzbinler var. Onlara ulaşılmalı" dedi. Buna şaşırmadık. Çünkü bizler tek bir insan için bile kötü düşünmedik. Zengin... güzel hayallerimizle beslenen iyilik duygularımız eylem içinde somutlandığında, bütün insanlarla elele, kardeşce yürüyeceğimize inanıyoruz.

Bize somurtuk yüzle bakanlara üzülüyoruz. Hadi gelin, siz de *İncancıl* gibi yapın. Güzel hayaller kurun. İnsanı sevin, diyoruz.

İnsanı sevmekten korkmayın. Çünkü insan ateşi buldu. *İnsancıl,* insan için ateşi bulan insanın çocuğudur.

İnsan için durmaksızın yanan... hiç sönmeyen bu ateş, *İnsancıl*'ın yüreğidir.

DOGMALAR

Kadir YERCİ

Benzerlerine hiç de seyrek rastlamadığımız karikatürlerden biri şöyleydi: Bir "yontu adam"ın parmakla işaret ettiği yöne bakan bir kalabalık ve o kalabalık içinde ters yöne bakan tek bir kişi. Burada karikatürü, sanat "yapan" o tek kişidir. Daha doğrusu, onun ters yöne bakma edimidir. Bu niye böyle? O denli yalın bu karikatür, bize, gerçekte kendini sanat "yapan" ayrımın gizlediği bir genelgeçer değerler yumağı sunmaktadır. Daha doğru olarak biricik (unique) değerler yumağının varlığına yaslanmaktadır. Bu biricik değerler yumağının yerini, çoğulcu bir değerler yumağının aldığı durumda, karikatür, "olan"ı yansıtacağından, karikatür olmaktan çıkacaktır. Böylece, sanat, genelgeçer değerlere ters ama onunla bakışımlı (simetrik) bir alanda olası dünyayı yükseltmektedir.

Osmanlıca bir söz, "Cumhura muhalefet kuvve-i halâdan gelir!" der. Yani, "Çoğunluğa uymamak yanlış düşünceden gelir!" Bu sözün anlattığı gerçek, toplumların, doğruyanlış ürettikleri düşünceleri nice direngen sürdürebileceklerinin gerekçesini ve o düşüncelerin toplum içinde eklemleniş biçimini ortaya koymaktadır. Matematiğin "Büyük Sayılar Yasası" da, özünde, çoğunluğun yanılmayacağını (!) söyler (Ne gariptir, ayni matematik, yalnızca üç seçmenin ve üç adayın bulunduğu, seçmenin, oyunu üç adayı sıralayarak verdiği bir seçimin "rasyonel" sonucunu bulamaz –Arrow Paradoksu-).

Açıklığın türlü çeşitli toplumsal-siyasal nedenlerle engellenmesi bir yana, dogmacılık, kendi "rasyonalitesini" işte bu ortamda yaratır. Tarlasına niye darı ektiği sorulan köylünün "Babam da darı ekerdi!" biçiminde yanıt vermesi, az çok anlaşılırdı. O, gözüyle görmediğine pek inanmaz! Ne zaman ki, birileri, görgül (empirical) biçimde, darının seçeneklerini ona gösterecek, öylece, darıdan vazgeçebilecektir. Toplumun her alanında alışkanlıklara sıkı sıkıya bağlılık, *yoksul* ülkelerin folk *zenginliğinin* de temelidir.

Kabul edelim ki, alışkanlık yaşamı kolaylaştıran bir şeydir. Yaşamın mekanikleşmesidir. Böyle olunca, düşünme gibi zahmetlice bir işten de kaçınılmış olur. Hele bu alışkanlık, büyük gruplarca ya da toplumun genelince benimsenmişse, kişi, çevresiyle uyum içinde kalır. Sıradan insan için de, bu bir yaşam felsefesidir. Ancak, kimi kavramlar vardır ki, onlara doğrudan karşı çıkılamaz; anlamları değiştirilse, içleri boşaltılsa bile yine karşı çıkılamaz. Hele bu kavram, üzerinde anlaşma sağlanmışcasına, insanı öteki varlıklardan ayırdığı kabul edilen düşünme kavramı olursa hemen hiç karşı çıkılamaz. Ne var ki, içeriği değişir. "Düşünüyorum, o halde varım!" sözüyle "Bir saatlik tefekkür altmış yıllık ibadete bedeldir!" sözü arasında, sözcükler ayni olmakla birlikte (düşünme, tefekkür) anlam koşutluğu yoktur. İkinci söz, özgür düşünmeyi değil, verili dinsel bildirilerin *anımsanması* anlamında bir "düşünmeyi" anlatır.

Sözcüklerin anlamlarına ve bağlamlarına gereken dikkat gösterilmedikçe, doğru algılama hep bozulacaktır. Ayrı kavramların ayni sözcükle anlatılması bir yana, ayrımları (nüansları) da gözet(e)meyen bir dil, bu bulanıklığa hizmet eder. Türkçedeki tek bir *yürümek* sözcüğüne karşılık, İngilizcede yürümenin ayrımlarını gözeten yirmi beş dolayında sözük bulunması, anlam saydamlığı bakımından kuşkusuz bir dil üstünlüğüdür. (*)

Öte yandan, toplumun, üzerinde uzlaştığı ve varlığını bu uzlaşmadan alan *dil*, sözcüklerin anlam süreci açısından ilginç örnekler sergiler. Başlangıçtaki anlamını yitiren birçok sözcük, kimileyin, tam karşıt uca savrulmuştur. *Şafak* sözcüğü bu sözcüklerden birisidir. Sözcü(klerin)ğün anlamını, toplumun uzlaşma-

sı belirlediğine göre, istençli bir çabayla ilk anlamda diretmenin anlamsızlığı açıktır. Konunun önemi, karşıt anlama savruluşun, toplumun yapısında oluşabilmesindedir. Bu bakımdan dil, bir sözcükler yığını olmaktan çok, düşünce dağarının taşıyıcısıdır. Bu düşünce, bilinç düzeyinde üretilenler kadar, bilinçaltı yansımalarını, düşlemeleri (imaginations), fıkralarda ve özlü sözlerde anlatımını bulan halk felsefesini de içerir.

Dogmaları besleyen bir başka kaynak, soyut düşünce yetersizliğidir. (**) Bu yetersizlik, bir yanıyla, gerçekliğin kavranmasını zorlaştırırken / olanaksızlaştırırken, öte yanıyla, somuta karşı fetişist bir tutku yaratarak, gerçekliğin bozulmasına hizmet etmektedir (televizyonun, İtalya'daki bir fabrikanın görüntülerini Çernobil görüntüleri olarak, Fransa'daki on yıl önceye ait çevre kirliliği görüntülerinin ise Körfez Savaşı'nda petrol akıntısında ölen karabatak görüntüsü olarak sunmasını -da- somuta fetişist bağlılığın çarpık sonuçları olarak anımsayalım!).

Açıklama ve *öngörü*, gerçekliğin anlaşılmasını sağlayan, iki ayrı ama birbirini tamamlayan iki işlev. Sokaktaki sıradan bir olayın anlaşılması dahi bu iki işlevi kavrıyor (bilimin de iki temel işlevi bunlardan başka değil!). Açıklama ve öngörüde, zorunlu bir soyutlama olacağına göre, soyutlama yeteneğinin ise yetersizliği durumunda bunun yerine geçecek bir kaynak nasıl bulunuyor? "Dün de böyle olmuştu!", "O bunu hep yapıyor!" gibi pek yalın sözler bile, böylesi "ikame edici" bir aracı gereksiniyor. İşte, bu soyutlama yetersizliği, "yalancı soyutlamalarla" (pseudo-abstraction) gideriliyor (compensation). Bu "yalancı soyutlamalar"ın başlıcası, halk felsefesini doğuran bir kaynak olarak Nasrettin Hoca fıkralarıdır. (***)

Nasrettin Hoca fıkraları, yüzyılları, yüzyıllar içinde kendi içinden yenilerini doğurur görünse bile, bu, her yeni toplumsal ortama (formasyona) karşılık gelen yanıtları verebilmesindendir. Yoksa, gerçekte ("kazan" fıkrasında olduğu gibi), Nasrettin hoca felsefesi, ne *doğurur* ne de *ölür*!

Kimi fıkraların çelişik niteliği (****), iç tutarlılığı koruma kaygısı ile ve o yapının gereği olarak her soruya yanıt verme çabasının, kaçınılamaz kimi uğrak noktalarında ortaya çıkar.

Dogmalar, bilimsel kuşku her an uyanık tutulmadığı zaman, bilim ortamını da elverişli bularak bu alana da sokulurlar. Kimileyin, yıllarca, hatta yüzyıllarca söylenceye dönüştürülerek yinelenir ki, olgunun özü yiter; onun yerini salt söylence alır. Örneğin, Newton ve elma ağacı sözcükleri, -eksiksiz- tümümüze ayni olguyu anımsatır: Ağacın altında otururken, Newton'un, düşen elma dolayısıyla yerçekimini bulduğu olgusunu. Şimdi bir alıntı yapalım. Ama önce, yazarın kimliğini ve alıntılanan bilginin ilk kez kimlerin önünde yüksek sesle seslendirildiğini söyleyelim! Yazar, çoğumuzun *İnsanın Yücelişi* adlı televizyon dizisi -ve Türkçe'de de yayınlanan ayni adlı kitabı- dolayısıyla tanıdığı Bronowski: "Bu kitabı oluşturan üç deneme 26 Şubat, 5 Mart ve 19 Mart 1953 tarihlerinde Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde konuk profesörken verdiğim konferansları içerir. [...] 1956'da *Universities Quarterly* dergisinin üç sayısında ayrı ayrı yayınlanmış, az bir zaman sonra da Amerika'da *Nation* dergisi o yılın son sayısını tümüyle bu yazılara ayırmıştı." (J.Bronowski, *Bilim ve İnsan Değer Yargıları*, Çev. Aseli Usluata, İstanbul, Varlık Yayınevi, 1971. Önsöz)

İşte bu yapıtında J. Bronowski, söylenceye dönüşen elma ağacı konusunun gerçeğini şöyle açıklıyor. "[Newton] Sorularla dolu gençlik duyuş ve düşüncesi içinde bir gün dul annesinin bahçesinde otururken bir elmanın düştüğünü görür. Buraya kadar doğru anlatıyor öyküyü kitaplar. Ne tür bir elma olduğunu bile bildiğimizi sanırız. Ancak burada öykünün asal noktasını kaçırıyorlar. Gördüğünde, genç Newton'un ilgisini çeken elmanın yere yer çekimi ile düşmüş olması düşünüsü değildi; *bu kavram Newton'dan daha eski idi.* (a.b.ç. -K.Y.-) Newton'un o an aklına gelen ağacın tepesine ulaşan aynı çekim gücünün, yeryüzünü ve havasını geçip boşlukta sonsuzluğa ulaşabileceği idi. Yerçekimi aya ulaşabilirdi: İşte buydu Newton'un yeni düşünüsü. Bu da ayı yörüngesinde tutan çekim olabilirdi. [...] Bir karşılaştırmadan gelişmiş, iki benzemez görünüm arasında oluşmuştur Newton'un bulgusu. Yaz bahçesindeki bir elma ile tepedeki ağırbaşlı ay, devinimleri birbirinden olabildiğince ayrı iki nesnedir. Newton onlarda tek bir kavramın iki anlatımını izlemiştir: yerçekimini." (a.g.y., ss. 30-31)

Bir olgusal gerçeğin saptanıp aktarılmasında dahi yapılan bu yanlışlık (!) karşısında, soyut çözümleme araçlarının kullanıldığı kuramsal modellerin, varlık koşullarından nasıl çabucak kopabileceğini; o modellerin "büyüsüne" nasıl kapılınıverileceğini, toplumsal bilimler sözkonusu olduğunda kimi çıkarların nasıl gizlenivereceğini düşünmek hiç de zor değildir.

Dogma, özgür düşünceyi boğuyor, onun gelişip serpilmesine izin vermiyor. Dogma, hep kendini yineleyen, çoğulculuk izlenimi uyandırdığı yerde bile bir temel düşüncenin varyantı (*totolojik*) olmaktan kurtulamayan bir düşünce biçimidir. Tanımı gereği, kanıta gereksinim duymadan savunulur dogma. Kanıta gereksinim duyulmayan apaçıklık durumu (*truism*) ile dogmanın bu ortak paydası, görünüştedir. Soyut-somut bir çözümleme araçları avadanlığı karşısında dogma, kendi içine kapanır; çözümleme olanağını vermemekte direnir. İlk (apaçıklık) durum ile de bu bakımdan ayrılır. Dogma, kendi içine kapanırken, kolay kırılmazlığını zaman içinde sürdürecek, bir iç tutarlılık yapısına gereksinim duyar. Dogmatik bir sistem, *bütünü* açıklamaya yöneldikçe, *bütün* sorulara yanıt verecek tutarlılıktaki kozmogonik yapısını da yaratır. Bilimin henüz yanıtsız bıraktığı konularda, bu dogmatik sistemlerin -ama mutlaka- bir yanıtlarının olması, doğalarından gelen, bütünsel iç tutarlılık gereksinimi duymalarındandır. Sistemin kimi sorulara bulduğu yanıtların pek eğre-

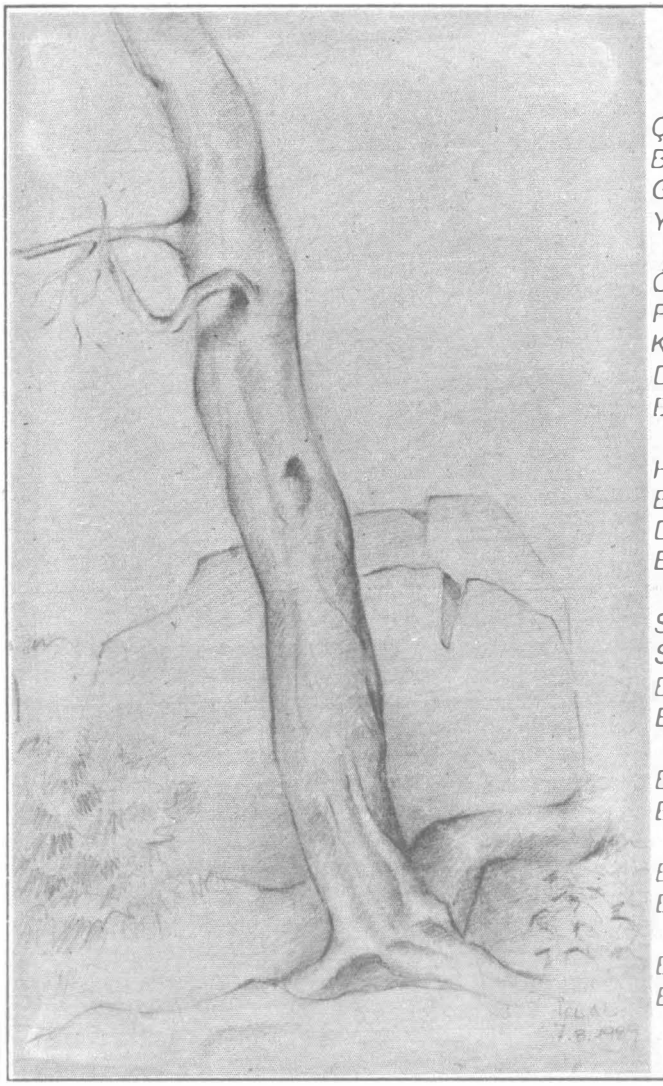

Desen: İclal Erentürk

SU

Çatladı kavşakta birdenbire
Bulanıpta taşla topaçla
Geçti bir durmuşun içinden
Yürüdü koştu denize
Toprak çatlamış bekliyordu.
Öpüştü bir pembe bulut denizde
Patladı mavideki cümbüş
Kocaman bir güç ve keyifle yüceldi yüceldi
Daldı bir durmuşun içine
Bir renkli kıyamet şimşeklerde
Toprak çatlamış bekliyordu.
Hiç bir gümbürtü ve çatırtı
Böyle bir bayram görmemişti
Dolandı ebemkuşağı dört bir yandaki sevince
Bir yağmur bir yağmur
Toprak çatlamış dudaklarıyla öpüyordu.
Sonra bir türkü başladı hep bir ağızdan
Sonra bir gelin bereket bin renkli
Bir sana
Bir bana

Bir sana
Bir bana

Bir sana
Bir bana

Bir sana
Bir bana

Müştak ERENUS

ti durduğu yerde bile, bu tutarlılık gereksinimine verilen önem dolayısıyla, verilen yanıtları sistem terketmez.

Çağdaş insan, kendini kuşatan dogmatizmin ayrımına varıp, bilinçli çabası ile bunu kırmaya giriştikçe ve giriştiği ölçüde gerçek çağdaş insan olabilir.

(*) Her dilin kendi gücü denli, o dili kullanan yazarın ustalığı da anlam saydamlığını sağlar ya da anlamı bulanıklaştırır. Ayla Kutlu'nun Sait Faik Hikâye Armağanı'nı da kazanan son kitabı, *Sen de Gitme Triyandafilis* adını taşıyor. Kitabın ayni adlı öyküsünü okuyana değin, bu ad, herkesin gittiği, son kalan Triyandafilis'in ise gitmesinin istenmediği bir durum çağrışımı yapar okura. Oysa, öyküden anlaşılıyor ki, belli bir gitme olayını anımsatan her durumda Triyandafilis "Gitme!" demektedir. Öykünün dolayısıyla da kitabın- adı bu anlama uygun biçimde *Sen de Gitme Triyandafilis* değil, *Ama Sen de Gitme Triyandafilis* olmalıydı!

(**) Cemal Madanoğlu'nun anılarında çok çarpıcı bir örnek vardır. Madanoğlu, Doğu Anadolu'da, ana işi yanı sıra bir okulda coğrafya öğretmenliği de yapmaktadır. Bir gün, tahtaya asılı haritada "Bu Kızılırmak, şu Yeşilırmak" diye anlatırken, öğrencilerden biri koşar, düşey duran haritayı yatay duruma getirir. Madanoğlu, öğrenciye, ne yaptığını sorar. Öğrencinin verdiği yanıt, soyut düşünceye uzaklığın uç örneğidir: "Kızılırmak dökülmesin hocam!"

(***) "Eski yazmalara bakınca, 17. yy'dan günümüze kalan 45-70 arası Nasrettin Hoca fıkrası olmasına rağmen, halkın birçok fıkrayı kendiliğinden ona mal ederek anlatmasıyla bu sayının her geçen gün arttığına ve Hoca'nın fıkralarının tarihsel olmaktan çıkıp bir geleneği yansıtmaya devam ettiğine değinen [Dr. Mustafa Duman]..." *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı 271 (15 Eylül 1991), s.12.

(****) Hilmi Yavuz, "Nasrettin Hoca'nın Ahlâkı," Hilmi Yavuz, *Felsefe ve Ulusal Kültür*. Ankara, Bilgi Yayınevi, 1977 *içinde* ss.179-182.

MUSA'NIN GLAMOR'U

Afşar TİMUÇİN

O zamanlar Adana'da ortaokul ve lise öğrencileri okullarına bisikletle giderlerdi. Küçük Saat'in oralarda bir soluklanıp Tepebağ ortaokulunun yokuşuna ayakta pedal çevirerek girdiğimi dün gibi anımsıyorum. Zilin çalmasına beş dakika kala okula bir bisikletli akını başlardı. Elbet aramızda bisikleti olmayanlar, hatta doğru dürüst ayakkabısı olmayanlar da vardı. Tepebağ'da avlunun bir köşesine bir bisikletlik yapmışlardı, gelen bisikletini oradaki çengellerden birine asardı. Daha doğrusu, erken gelenler bisikletlerini çengellere asarlar, geç kalanlar bisikletlerini koyacak yer ararlardı. Bu yüzden itişmeler kakışmalar olurdu, çekişmeler arasında "oğlum, seninki eski nasıl olsa" gibi sözler duyulurdu. Eski mi? O ne demek? Kim "teker"ine eski der ya da dedirtir?

Her türlü makinanın dışarıdan alındığı o zamanlar ingiliz bisikletleri çok tutuluyordu, "Rally" gibi "Humber" gibi markalar önde geliyordu. Benim bisikletim onlardan değildi, daha ucuz bir alman bisikletiydi, alnının çatında NSU yazıyordu, okulda ikinci bir NSU olmadığından "Afşar'ın Nususu" diye anılıyordu. NSU'yu anneannem sünnet armağanı olarak almıştı, daha doğrusu rüşvet yememekte direnen babamın üç kuruşu anneanemin minderinde sakladığı küçücük paralara eklenmiş ve NSU ortaya çıkmıştı. Bu NSU "oğlan nasıl olsa büyüyecek" kaygısıyla "zengin" diktirdikleri o iki günden mora çalan lacivert takımlarımıza benziyordu: kocamandı, yetişemiyordum, seleye oturduğum zaman pedal çeviremiyordum. Bereket dedikleri oldu, birkaç yıl içinde ben bisikletle uyuşur duruma geldim. Geldim ve daha iyi anladım: bizler zengin olmadığımız için "zengin"e mahkumduk, bir şeyi binbir güçlükle bir kere alabilirdik, sonra onu yenilemeye gücümüz nasıl olsa yetmezdi.

Benim NSU'nun yukarıdan baktığı, yanından geçerken anlamlı anlamlı kişnediği markalar da vardı. Bu az duyulmuş ve pek tutulmayan markaların sahipleri, bisikletlerinin değeri üzerine ikide bir şeyler söyleseler de, ayrıca bisikletleri iyi durumda olsa da azçok boynu bükük olurlardı. Pırıl pırıl parlayan bir "Rally"nin , ışıldayarak giden bir "Humber"in yanında kıytırık bir markanın konuşulması bile caiz değildi. Hele o güzelim ingiliz bisikletleri afili bir aynayla, gerektiğinden daha büyük bir ek kedi gözüyle, bir Fenerbahçe ya da Galatasaray bayrağıyla, kendisine bakanın yüzünü dev aynası gibi uzatan bembeyaz bir kornayla süslenmişse... Bisiklet marka ve süs demekti, bir taşıt ya da eğlence aracı olmaktan çok bir üstünlük aracıydı. Marka ve süs bir araya geldiği zaman hem bir bayram şenliği hem de bir soyluluk durumu oluşturuyordu. Bir ingiliz atı kadar sessiz ve alımlı bir "Rally" ya da "Humber" insanların arasından geçerken herkeste olmasa bile pek çok kişide saygıya benzer bir duygu oluşturuyordu.

Biz Tepebağ ortaokulunda toplumun her sınıfından çocuklar bir araya gelmiştik. (Ben aynı durumu Adana Erkek Lisesi'nde ve kolej olmadan önceki İstanbul Erkek Lisesi'nde de yaşadım.) Tepebağ'ın o eski yapılarında, kazınmaktan, canı çıkmış o tahta sıraların üstünde pamuk tüccarının çocuğuyla işportacının çocuğu yanyana otururdu. Yokluk ya da yoksunluk günleriydi, evin tek erkek çocuğu olarak gaz kuyruklarında, şeker kuyruklarında canım çıkardı. Benim gibi nedense yoksulluğunu belli etmemek üzere yetiştirilmiş olanların dışında tüm yoksullar bir bakışta anlaşılırdı. Zenginliğini belli etmemek üzere yetiştirilmiş üç beş kişinin dışında da tüm zengin çocukları özel olarak mutluluk dalgaları yayarlardı. Ama şöyle de olsa böyle de olsa üstünlük gerçek anlamını bisiklette ortaya koyardı. Süvari nasıl atıyla övünürse, çocuklar da bisikletleriyle övünürler, birbirlerine takılırken bisikletle ilgili sözler söylerlerdi. Arada kavga koptuğu olurdu, sövmeler, bağırıp çağırmalar birbirini izlerdi. Bisiklet konusunda alta düşmüş biri kurtuluşu bağırıp çağırmakta bulabilirdi.

En kötü bisiklet Musa'nın bisikletiydi. Ne çamurlukları vardı, ne sepetliği, ne lambası, ne zili, ne bayrağı, hatta ne plakası. Bir çatıdan ve iki tekerlekten başka bir şey değildi. Bari markası da olmasaydı. Hayır, markası vardı. Dümenin büyük bir sıkıntıyla çatıya bağlandığı yerde "Glamor" ya da "Glamour" gibi bir şeyler

okunurdu. Bu belki de Nuh'un bisikletiydi, gemisini Ağrı dağında karaya oturtur oturtmaz bunu birinden ödünç almış ve bir daha vermemişti, sonra bu şey nasıl olduysa torunlarından Musa'nın eline geçmişti. Belki de üstüne şunu bunu yazdıran ve onun adını Glamor'a çıkaran Nuh peygamberdi. Belki de Glamor bir ingiliz soylusunun özel olarak yaptırdığı, kendisi ya da oğlu için yaptırdığı tarihi bir bisikletti. Bilemiyoruz. Bildiğimiz onun artık çoktan çöplüğe atılması gerektiğiydi.

Arkadaşlar onu bisiklet konusunda kötüye örnek gösterirlerdi:

–Oğlum daha iki ay olmadı alalı, senin bisiklet Musa'nın Glamor'una dönmüş.

–Bisikletin iyi ama Musa'nın Glamor'una benziyor, bari şuna bir ayna taktır.

–Onun tekeri de bir boka yaramaz, Musa'nın Glamor'undan ne farkı var?

–Şu bisikleti bir temizle, Musa'nın Glamor'una benzemiş.

"Musa'nın bisikleti" demezlerdi de "Musa'nın Glamor'u" derlerdi. Sanki o şeytan arabası bisiklet değildi, bisikletten başka bir şeydi, bir hayalet–bisikletti. Pekiyi, bisikletinin bu son derece yaygın kötü ünü karşısında Musa'nın tutumu ne olurdu? Musa'nın umurunda değildi. Musa her dersten kötü not alan, bununla birlikte durmadan gülümseyen, çok az konuşan, anasına sövsen kavgaya girmeyen bir garip çocuktu. Türkçe öğretmenimiz Sait bey, pek garip bir adamdı, ne zaman sınıfa müfettiş girse ilk iş "Oku oğlum Musa" derdi. Musa bir satırı kekeleye kekeleye yarım saatte okurdu. Biz gülmemizi zor tutardık, bazen de tutamazdık, müfettiş gözleri fal taşı gibi açılmış bir şeyler anlamaya çalışırdı, Sait bey çırılçıplak kafasını bir bilge ağırlığıyla yere doğru sarkıtmış olarak hiç telaşsız beklerdi.

Okul dağıldığında birileri birilerine bisikletleriyle poz atarken biz kenar mahallelerde oturanlar yolumuz uzun olduğu için acele ederdik. Musa da Glamor'una atladığı gibi kendini yokuş aşağı bırakıverirdi. Glamor'un freni elbette yoktu, bu asi bisiklet fren taşımak gibi bir onursuzluğu elbette kaldıramazdı. Musa yokuş aşağı sarkarken önüne bir "Yabancı cisim" çıktığı zaman ayağını ön tekerlere bastırıverirdi. Musa'nın acelesi vardı. Musa işe yetişiyordu. Musa arabacıydı. Üstü başı ahır kokardı. Duyduğumuza göre, yağmur çamur demeden gece gündüz çalışıyor, arabacı babasına yardım ediyordu. İki arabaları vardı. Birini Musa öbürünü babası sürüyordu. O zamanlar Adana'da fayton çok yaygındı, insanlar bir yerden bir yere giderken taksiden çok faytona binmek isterlerdi. Ne var ki pekçok şey gibi faytonun da vakti geçiyordu. Hatta bisikletin de. Adana büyüyor, otomobil çoğalıyor, fayton bir yana itiliyor, bisiklet bile çekici olmaktan çıkıyordu. Bundan sonra "Rally"lerle, "Humber"lerle poz atmak olmayacaktı.

Artık otomobil dönemmi başlıyordu. Adana'lının görmeye alışık olduğu Cadillac'ların yanına irili ufaklı başka arabalar ekleniyordu. Belki de gün gelecek, fayton da bisiklet de süs eşyası olup kalıverecekti.

Musa'yla benim arkadaşlığım vardı. Ben Musa'yı bir gün bile hafife almadım. Zaten Musa, Glamor'una karşın, hafife alınacak adam değildi, en hafif en küstah adam bile Musa'nın karşısında şöyle bir toparlanıverirdi. Ben Musa'yı da Glamor'unu da hafife almadım. Onun Glamor'u bana her zaman öbür bisikletlerden, hatta kendi bisikletimden daha değerli görünmüştür. Glamor değerliydi, okul biter bitmez Musa'yı arabasına kavuşturuyordu. Glamor ve fayton Musa'nın varlık nedeniydi. Eskiye gözlerimi çevirdiğim zaman karşıma çıkan bir iki imgeden biri Musa'nın Glamor'udur. Besbelli bu kırık dökük bisikletin anısı bende hiçbir işe yaramayan süslemeci gösterişçiliğe karşı işlevseli simgeliyor, yararlıyı, işe yarayanı duyuruyor, yaşam kavgasını anlatıyor. Ünlerden, unvanlardan, zenginliklerden, süslerden, pırpırlardan korkan yüreğimin derininde Glamor bir koruyucu imge gibi sürdürüyor varlığını. Saltanat arabalarına, kocaman yapılara, düşlerden fırlamış gibi duran nesnelere karşı bir Glamor.

Hiçbir şey istemediğinizi, hiçbir şey beklemediğinizi kimseye anlatamadığınız bir yer var ya, Glamor orada duruyor. Övgülerin, koca koca düşlerin, ölçüsüz geliştirilmiş *yarın* umutlarının önünde çocuk çocuk gülümseyen bir Glamor. Yetmişine seksenine gelmiş, ama yarışmaktan bıkmamış, bugün de onun bunun ayağına karpuz kabuğu koymaya hazır olanların karşı anlamı gibi bir Glamor. Sinsinin, domuzun, arkadaşını işten attıranın, ikiyüzlünün karşısında boynu bükük bir Glamor. Bir çöplükte çoktan çürüyüp gitmiş olan Glamor, yaşama direnmeyi simgeleyen bir imge olarak hep yaşıyor içimde. Glamor'u düşündükçe o senin bisikletin iyi hayır benim bisikletim iyi çekişmesinin gülünçlüğünü görüyorum. Onu düşündükçe göz göre göre yitirdiğimiz ama onurumuzu korurken yitirdiğimiz hiçbir şeye acımıyorum. Glamor bir bilgelik simgesi değilse bile ölümlü dünyada bir onurluluk gücüdür. Onda eskinin herhangi bir insandan başka bir şey olmayı düşünmeyen bilgelerinden, örneğin bir Epiktetos'dan, bir Herakleitos'dan, bir Aristoteles'den bir şeyler var sanki.

ATÇ ITI KONGRESİ'Nİ ARAŞTIRIYOR!

AMATÖR TİYATROLAR ÇEVRESİ/ ATÇ 1991–92 dönemi etkinliklerine başlıyor. istanbul Amatör Tiyatrolar Çevresi 26 Mayıs-1 Haziren 1991 tarihleri arasında ülkemizde ilk kez düzenlenen Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü/ITT'nın 24. Kongresi'nde tiyatro ve estetik üzerine yapılan tartışmaları yeniden ele almak istiyor. Bu amaçla gerçekleştirilecek olan seminerler, dizisinin ilk konuğu tiyatro yazarı/ eleştirmen Cengiz Gündoğdu. Yazar, 7 Aralık 1991 cumartesi günü saat 14.00'de BİLSAK'ta amatör oyunculara **"ITI KONGRESİ VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ"** başlığı altında kongreden izlenimlerini aktaracak.

GÜNEŞ TANIĞIMDIR Kİ...

A. Necmettin BORTEÇİN

Bir güneşimiz var. Her gün doğudan doğup batıdan batıyor.. Yalnız bu mu.. Evet. Kimilerine göre yalnızca bu. Yalnızca kozmik bir olay. Güneş her gün doğacak ve batacak. Bu işlevini sürdürdüğü sürece kimse bunun dışında bir şey düşünmeyecek. Çok kızgın alevlerini yağdırırsa kaçılacak güneşten.. Az bir şey kendini gösterirse, kızılacak. Güneşin varlığını sevmek yok.

Oysa o, birkaç milyon yıl sonra bir gün artık bu evrende ışıyamayacak olmanın hüznünü taşır.. Aynı hüznü, milyonlarca yıl öncesinden duyumsarım. O ışık.. O sıcaklık.. O aydınlık koca dostumuz... Bir gün bizi bırakıp gidecek. Bu bana hüzün veriyor. Çünkü, güneşi sütün kaymağını sever gibi sevmiyorum.. Çünkü onu, varlığıyla seviyorum. Evrenin bir parçası olduğu için. Bir parçası olduğum evrenin. Güneşle aynı evrende birlikte yaşamak, bir kadına aşkla bağlanmak gibi bir şey... Ayrılığın acısını, bu yüzden milyonlarca yıl öncesinden de olsa yüreğimde duyuyorum.

ÇINAR DA TANIĞIM...

Bahçedeki çınarla birlikte kimbilir kaç kez izledim doğuşunu güneşin. Her seferinde ayrı sevinç ve heyecanla. Bazı kış sabahları çok sevdiğim bulutlara bile kızdım, bana güneşi göstermediler diye... Kimine göre, güneşin doğuşunu ya da batışını izlemek aşırı bir duygusallık.. boş.. çocukça bir duygusallık.. Duygusallıkla bir ilgisi olduğunu kabul ederim. Ama boş mu dolu mu bilemiyorum. Onu iyi bilenlere sormalı. Ben şöyle düşünüyorum güneş doğarken.. Şu anda bulunduğum yarıkürede sabah oluyor. Birazdan her yer aydınlanacak. insanlar uyanacak. Yeni bir gün, yeni bir umut ve yeniden başlayan bir yaşam demektir. İnsanlar, birazdan yeni bir yaşama başlayacak. Belki günle birlikte sevişenler de vardır şimdi.. Bir grev gününe daha başlamanın direngenliğiyle değişir birazdan grev gözcüleri nöbeti.. Bir mahpus bir günü daha siler.. Bir kadın güzel bir şeyler giyer.. Bir tomurcuk patlar.. Bir çocuk çığlığıyla sarsılmıştır bir kadının dölyatağı belki..

Dünyayı tanımak, güneşi anlamakla olanaklı. Eğer güneşi tanımıyor, onu anlayamıyorsanız, dünyayı tanımlayamaz, tanıyamazsınız. Dünyayı tanımlayamamak, insanı tanımlayamamaktır.. İnsanı tanımlayamamak, yaşamı tanımyalamamaktır.. Güneş, dünyayı büyük bir patlamayla doğurdu.. Güneşin patlayrak, dünyayı dölyatağından evrenin bir yerine koyuvermesi ile ananızın sizi doğurması arasında fark var mı.. Bir kadına.. bir erkeğe aşık olurken yüreğinizde duyumsadığınız patlamadan farkı var mı.. Bir haksızlığa başkaldırıdaki öfkeli patlama böyle bir şey değil mi...

AYNAYI GÜNEŞE TUTUN

Kabul ediyorum.. Güneşi böyle güzel ve insanca duygularla karşılamayanlar da var. Aynaya bile bakmaktan korkar böyleleri.. Aynadaki görüntüsü er geç bir gün yüzüne tükürür diye. Küçük küçük hesaplarla yatmıştır çünkü akşam. Düşlerinde küçük küçük hesapları yapmıştır.. Despot ve hoyratça ezmektir derdi günü insanları.. Böyle insanlar yararlanılacak bir nesne olarak görürler güneşi. Yalnızca yararlanılacak bir nesne.. Nasıl oluştuğunu hiç merak etmezler. Başkalaşımını, dünyayı nasıl yarattığını.. Bunların hiçbirinin önemi yoktur.. Pragmatik bir gözle bakarlar güneşe. Eğer onların işine geliyorsa doğuşu, doğmalıdır.. Yoksa.. yoksa.. doğmasa da olur. Hatta hiç olmasa da. Onları sıcaktan bunaltıyorsa.. ya da az ısıtıyorsa ele benzemeyen ellerini.. ya da uzun sürmüşse mevsim sonunda parlayışı ve para kazanmasını engelliyorsa. Hiç bir işe yaramayan bir nesnedir güneş. Yok olsa da olur.. Tıpkı, 95 milyon yıldır bu kıyılarda yaşayan kaplumbağaların metalaşmış kafalar için önemsiz olan yaşamları gibi.. güneşin de hiç bir önemi yoktur. Ama eğer, güneşi kilo kilo satabilecek olsalardı.. ya da evlerinin duvarına asabilecek olsalardı.. yataklarına alabilecek olsalardı güneşi böyle insanlar, güneşin bir koklamlık parçasını bile vermezlerdi bize... Güneşi yazmamıza izin vermezlerdi.. Sevmemizi bile yasaklarlardı..

BİLGİNİN VE GERÇEĞİN ATEŞİ

Güneş, her gün değişerek doğuyor. Doğan hiçbir güneşin, bir öncekiyle aynı olduğunu sanmayın.. Kimi lekeleri değişmiş kimi ışınları gücünü yitirmiş kimi daha güçlü.. Güneş her sabah başkalaşarak doğuyor.. Her doğuşunda da, gelişimin, değişimin sevincini taşıyor. Bunu kaç kez gördüm. Kaç kez tanık oldum buna. Her biri bir başka sevinci, bir başka umudu taşıyordu. Onların hepsini sakladım.. Onlarla birlikte ben de her sabah yeni bir insan olarak doğdum.. Yeni bir sevinçle..

'KENT ŞİİRLERİ

I
Uçurumları dağlarını anlatırken kentin
boğulmuş sözlerimiz yankılanıyordu
uyumuştu ellerimiz
öyleyse sevgilim
bu koca kente
bunca yalanı nasıl söyledik biz.

II
Bütün anlarını kent için yaşadığımız
bıkkın sevişmelerimiz
sessiz varırken uykularına
düşlerinde kırılan goncayı anlamaz.
Şimdi ayrılırsak sevgilim
bu koca kent
bunca yalnızı taşımaz.

III
Uçurumlar kendilerini de anlattı
karlı bir gök parçası kılığında
girip uykularımıza
Anlamak ve sayıklamak arasında sezdik

Uçurumlar dağlarsız olmaz.

Nihat ATEŞ
Ekim 1991

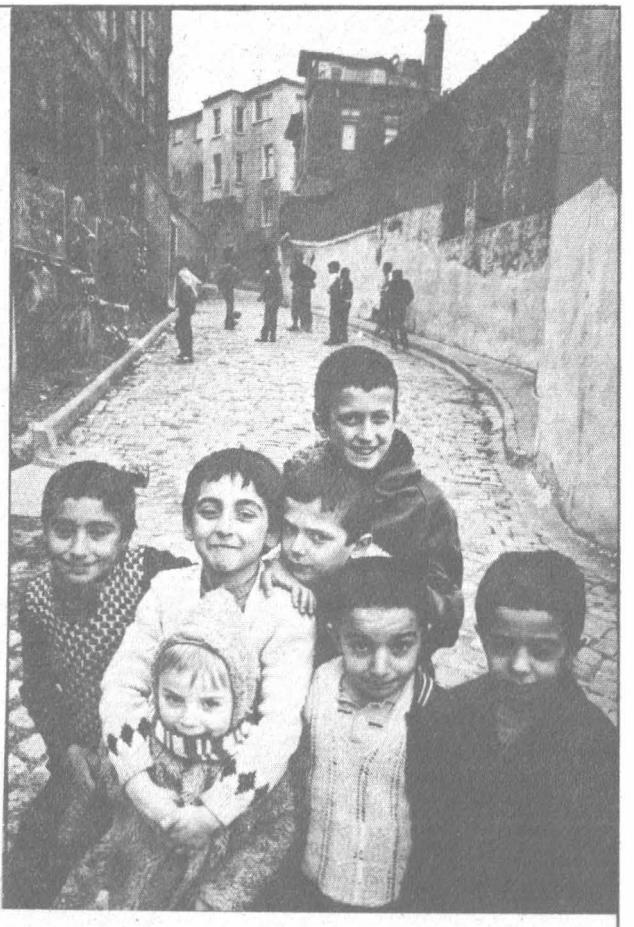

Fotoğraf: Sedat Tosunoğlu

Sürekli değişimlerin bir parçasıdır güneş. Mutlak değildir. Bilgiyi ve gerçekliği arıyorsanız, güneşe çevirin yüzünüzü... Tıpkı güneş gibidir gerçeklik. Mutlak değildir. Bilgi gibidir güneş.. Ona tam olarak hiçbir zaman ulaşamazsınız.. Nasıl güneşe ulaşamıyorsak bugün, bilginin sonuna varmamız da olanaklı değil. Ancak, ona varmak ve onu tanımak ateşi ile yanarak bilgiye gidebiliriz. Bilgiyi de güneşi de seviyorum. İkisine de ulaşma isteği beni delice yaşama bağlıyor çünkü.. Yaşamak ve bilmek istiyorum. Her şeyi bilmek ve öğrenmek hakkım. Yaşamak ve bilgiye koşmak güneşe ulaşmanın heyecanını kazıyor yüreğime.. beynime... Biliyorum. Nasıl güneşin üstünde koşamayacaksam asla, bilginin sonuna da asla varamayacağım. Edindiğim her bilgi, yeni bir şeyi öğrenmemi zorunlu kılacak. Ama bu hüzünlendirmiyor beni.. Tersine, heyecanlandırıyor. Çünkü bu, sürekli koşmak isteğini ateşliyor içimde.. Tıpkı, düşlerimde, sonsuzluğu alıp yanıma, sonsuzluğa at koşturmam gibi...

GÜNEŞİN ENLEMİ, BOYLAMI YOK

Güneş batarken ben hep güneş doğuyor diye düşünürüm. Çünkü, bu yarıkürede batarken, bilmem kaç saat önce doğuşunu izlediğim gibi öbür yarıkürede doğmaya başlamıştır artık.. Benim duyumsadıklarımı dünyanın öbür ucundaki insanlar duyumsayacaklar birkaç saat sonra.. Öyleyse her günbatımı bir gündoğumudur. İşte bunu duyumsadığımda.. Güneş hiç batmaz içimde.. Hep ışır.

İşte... Güneş yine doğuyor. Artık hangi yarıkürede olduğumun ne önemi var. Tepeden tırnağa yaşanmış bir yaşam kesiti bitti... Bunun gece ya da gündüz olmasının da önemi yok. Hangi yarıkürede olursanız olun şu an, güneş hepimiz için bir kez daha doğuyor... Başkalaşmış bir halde. Yenilenmiş.. yenileşmiş.. Kimi yerde sular kararır birazdan.. renkler yiter. Kimi yerde ışımaya başlar birazdan sular.. renkler uyanır her yanda. Güneş uzatır ellerini alnımıza. Eğer duyumsayabiliyorsanız dünyanın ta öbür ucundaki yaşamı, oradasınızdır... güneş de sizinledir elbet...

İDEALİST ELEŞTİRİ İLE MADDECİ ELEŞTİRİ (Devam)

György PLEHANOV Çev. Asım BEZİRCİ

Gerçi sanat kuramı -dış nedenlerle- 1820 yıllarında vaat ettiği her şeyi gerçekleştiremedi. Ama o, aslında, mutlakçı idealistlerin estetiğini gereksiz kılacak yeterlikteydi.

Toplumsal tabakalar ile katmanların sürtüşmelerini, çatışmalarını unutan sanat kuramcıları bütün ideolojilerin tarihinde karşılaşılan sorunları çok iyi açıklayan önemli bir etmene gözlerini kapamış olurlar. Dolayısıyla, sanat tarihindeki birçok ayrıntıyı ne anlayabilirler, ne de kuramda şematiklikten, soyutluktan kurtulabilirler. Öyleyken, doğru kurama bağlanmaktan söz ederler hep. İçlerinden hiçbiri sanat tarihinin ancak toplumun tarihiyle açıklanacağından kuşku duymaz; örneğin Taine bu düşünceyi eşine az rastlanır bir yetenekle geliştirir. Elbette, bu düşünce sanat tarihini tümüyle kavramaya yetmez, ama Saltık Tin'i (mutlak ruh–akıl–fikiri) tarihten sürüp atmaya pekalâ yetebilir. Fransız resim tarihinden yukarda verdiğimiz örneği ele alalım. Boucher okulunun yerini niçin David okulu ve David okulunun yerini niçin romantik okul aldı?

Bay Volinski, bunun Mutlak Fikir'in gelişme yasalarına göre çözülmesi gerektiğini söyleyecektir bize. Fakat biz, Nazaret'ten [16] hiçbir iyilik beklemediğimiz için, Bay Volinski'yi dinlemeyecek ve sözü geçen sorunu savunduğumuz kuramın yardımıyla çözmeye çalışacağız.

Belki Goncourt kardeşlerin *XVII. Yüzyılın Sanatı* adlı ilginç eserinin birinci cildinde Boucher'den söz açan incelemeyi okumuşsunuzdur. Öyleyse, orada Goncourt'ların bu ressamın çıkışını nasıl açıkladıklarını da kuşkusuz anımsarsınız:

"Ne büyük yüzyıl (yani XIV. Louis yüzyılı), ne de büyük kıral (yani XIV. Louis) sanatta doğruluğu (hakikati) sevmişlerdi. Versaille'ın yüreklendirmeleri ile kamu oyunun alkışlamaları edebiyat, resim, heykel, mimari çabasını ve yeteneklerin, ruhların ateşini yalancı bir büyüklük ile yapmacık bir soyluluğa doğru itmişti... Fransız toplumu uyduruk bir görkem içinde estetiğin bir yüce yasasını, bir mutlak ülküyü bulduğuna inanmıştı.

XIV. Louis yüzyılını XV. Louis yüzyılı izleyip de şatafat Fransasından kibarlık Fransa'sı çıktığı zaman daha insancıl bir kırallığın çevresinde eşya ve insanlar daha bir küçülür, sanat ülküsü yapmacık ve uzlaşmacı (ama şatafatlı) bir ülkü olur, sanat etkinliği tatlılık ve süse indirgenir. Her yana bir kibarlık özentisi, bir şehvet inceliği yayılır. İşte Boucher de o zaman ortaya çıkar. Boucher'nin düşlediği ve resmettiği Venüs, fiziğiyle var olan bir Venüs'tür." [17]

Buraya şu açıklamayı da eklemek gerekiyor: Boucher'nin Venüs'ü yalnızca bir "şehvet Venüs'ü" değildir. Çağımızda da zengin burjuvazinin bıkkın hovardalarının "estetik" duygusunu doyurmak için bir sürü "şehvet Venüs'ü" resmediliyor. Fakat Boucher'nin Venüs'ünün ayrı bir inceliği var. Yaşamın zevklerinin tadını çıkarmasını çok iyi bilen ve incelmiş çağın kibarlık kurallarına göre davranmasını çok iyi beceren bir "koket"tir bu, XVIII. yüzyılın koketidir... Gerçi Olympe dağına çıkmamıştır, ama bir bakkal dükkânında da yetişmemiştir. Kaldı ki, Boucher de kısa süren bir şehvetin ressamı değildir: Fransa'nın kibar, zarif soyluluğunun şehvetli duygularının ressamıdır, XVIII. yüzyılda iyice yozlaşmış ve soğuk şatafata (XIV. Louis'nin saltanat dönemini, eski rejimin altın çağını niteleyen görkeme) ilgisini yitirmiş bir soyluluğun ressamı. Demek ki Boucher'nin resmi Fransız toplumunun tarihinde, daha doğrusu, Fransa'da yüksek sınıfların tarihinde belli bir an'ı dile getiriyor.

Tiers etat'nın sınıf bilinci ve gücü büyüdükçe kurulu düzenden hoşnutsuzluğu ve soylular ile papazlara duyduğu hınç da büyür. Gerçi para babaları yüksek sınıfların hovardalığından ve "şehvet Venüs'ü"nü yeğlemesinden epey kazanç sağlıyorlardı, ama burjuvazinin en iyi ve en sağlıklı kesimi de soyluların gevşemiş törelerini tiksinerek seyrediyor, ateşli bir biçimde "erdem"i öğütlüyordu.

Bu erdem, en ileri "filozoflar"ın eserlerinde bile çoğunlukla burjuvacaydı, yavan ve içeriksizdi. Fakat ilerledikçe kuvvetlenen yeni ve erkeksi sesleri kapsıyordu. Aile yaşamının güzelliklerini yansıtan resim ve başkasının mülkiyetine saygı çağrısı, gitgide yerini kişisel rahatını acı çeken yurdun çıkarlarına feda etmeye hazır yurttaşlık duygularını yüceltmeye bıraktı. İşte o zaman Eskiçağın (antikite'nin) büyük adamlarına tapınma davranışı yayılıp büyüdü. Gençlik şimdi Plutarkhos'u [18] yutarcasına okuyor ve onun kahramanlarını inceleyerek "erdem"i öğreniyor-

du.

Diderot'nun ünlü *Salonlar*'ını okuyan kimse, tiers etat'nın bu dâhi temsilcisinin Boucher'ye duyduğu öfkeyi bilir. Bu da anlaşılabilir bir şeydir. Mademki Boucher kokuşmuş yüksek sınıfların zevklerini yansıtıyordu, öyleyse soylulardan ve onların zevklerinden, özellikle çürümüşlüğünden hoşlanmayanlar ona yakınlık duyamayacaklardı. Dolayısıyla, Fransa'da toplumsal gelişmenin yürüyüşü Boucher'ye karşı kuvvetli bir tepki uyandırmayı gerektiriyordu.

Boucher *Venüs*'lerle *İncelikler*'i, çobanları resmediyordu. Bunlar, hatta *İncelikler* bile, giysiye benzer bir şeyler giyinmiş (daha çok yarı giyinmiş)'lerdi.

Bu Venüs'ler, bu incelikler, bu çobanlar Fransız toplumunun bir kesiminde, Plutarkhos'un kahramanlarını sevenlerde öyle bir tiksinti yaratıyor ki, "Boucher'nin saçma ve iğrenç sistemi'ne duyulan hınç ve horgörü XIX. yüzyılda -ona karşı daha nesnel görünen bir çağdada- sürdü. [19] Zevklerin genel yön değiştirmesine uygun olarak resim de desende olduğu kadar tabloların bileşiminde de eskileri taklide başladı. Tabloların konusu, doğallıkla İlkçağın büyük adamlarının yaşamlarından alındı. Venüs'lerle Diane'ların yerine Horatius kardeşler Belisair [20]" vb. geçti.

David okulu böyle doğdu.

Clement diyor ki:

"David'de sanatçının temel yetisi olan imgelem en yüksek düzeydedir. Fakat iradeyle boğulmuştur, atılımı sistemin ruhuyla durdurulmuş ve sıkıştırılmıştır; zekâ, akıl, en çok, da yan tutma kendilerine ait olmayan bir rolü zorla üstlenmiş ve esin ile duyguya egemen olmuşlardır." [21]

Kendisinden daha güçlü bir iradenin sıkıştırdığı güçlü bir imgelem, kendi sistemine sımsıkı bağlanmış aklın yönettiği yeni bir atılım, yoksa, Jacobin'lerin [22] psikolojisi miydi? Ola ki bu çizgiler haklı olarak çoğunca Conventionnel'lerin [23], David'in arkadaşlarını niteliyordu. Napolyon resimde yeni okulun eskil (arkaik) eğilimlerinin anlamını çok iyi kavrıyor, David'e bundan vazgeçerek "çağdaş" konulara yönelmesini salık veriyordu.

Fakat gün gelir, devrim fırtınası diner; toplum 18 Brumaire devlet darbesiyle [24] "kurtulur", sakin yaşama biçimine döner. Gerçi "kurtarıcı" çok savaşçı bir ruh taşıdığını kanıtlar; ama yıldırım artık Paris'te değil, çok uzak yerlerde, Austerlitz ve Eylan savaş alanlarında gürler. Paris'te yaşam bir dereceye kadar sakindir; tiers etat'nın eski ekonomik temel hak istekleri tümüyle karşılanmıştır, artık devrim düşleri kurulmamaktadır, bundan korkulmaktadır. Sanatçılar İlkçağın büyük adamlarını resmetmeği sürdürmektedir. Fakat bunlar kimsede 1789'dan önceki duyguları uyandırmamaktadır. Söz konusu büyük adamların temsili artık sıradan bir iş sayılmakta, Boucher'in kır resimleri kadar uzlaşmacı görülmektedir. David okulunda akıl eskisi gibi imgeleme egemen olmayı sürdürse de, bu aklın kalıplaşmış ileri düşünceler "sistemine" artık hiçbir yararı dokunmamakta, onu çevreleyen şeyle yetinmekte ve eski rejimin adresine birkaç gönderme yapmaya hazır bulunmaktadır. Yenilikçi artık tutucu olmuştur. Durumu kararsızdır, sallantılıdır. Gelişmesinde yeni bir ilerleme gerçekleştirmek üzere yenilikçileri bir parmak ileriye itmek artık topluma yetmektedir. Tutucuların akılcılığına karşı yenilikçilerin *imgelemini* ayaklandırmak ve yeni çağın ruhuyla kirlenmiş sanatçıların daha önce kimsenin farketmediği şeyi keşfetmelerini sağlamak gerekmektedir şimdi. David'in sanatsal yöntemleri ile akılcı sanatın "ölümsüz" gereklerinden çoğuna cevap vermektedir. (25)

Böylece resimde romantik okul doğar. Burda durmayacağız, ama soracağız: Bir süre işin " "Saltık Tin"un (mutlak ruh–akıl–fikirin) varlığını tümüyle unutmakla iyi mi yaptık acaba? Umarız ki unutuşumuz okura hiç de ters gelmemiştir.

Bize öyle geliyor ki, okur eğer burada bize bir sitemde bulunsaydı, o ancak şu olurdu: "Siz olgulara şöyle bir dokunup geçmekten öteye gitmiyorsunuz. Elbette, sanatın gelişmesini toplumsal yaşamın gelişmesi belirler; fakat siz toplumsal yaşamı da sırası gelince neyin belirlediğini söylemek zahmetine girmiyorsunuz. Bunu söylemeyince de, her an kendinizi idealist estetiğe hem de Schlling ile Hegel'in ideolizmine değil, Buckle'un ve onun türündeki artçıların, yani tarihsel hareketin başlıca etmenini fikirlerin gelişmesinde görenlerin idealizmine dönmek tehlikesine sokmuş oluyorsunuz. Oysa, bu idealizm türünün görüşünü benimserseniz şu kısır döngüden bir daha çıkamazsınız: Sanat tarihi, genelde, insanların bütün düşünsel tarihi toplumsal gelişmenin tarihiyle belirlenmiştir, ama toplumsal gelişmenin nedenleri de insanların düşünsel etkinliği içinde yer alır. Bunu sonuna kadar götürürseniz, o zaman, 'boş varsayımlar ile dolaylamalar'ı bırakarak sorumu doğrudan doğruya cevaplandırmanız gerekecektir."

Eğer okurumuz bize böyle bir söylev çekseydi mutlu olurduk. Onun düşsel sorusuna şöyle bir karşılık vermek bizi daha mutlu kılmayacaktı: "Kazları kızdırmamak gerekir."

Hem, kazlar ne getirecek ki bize? Düşüncemizi söyleyerek cevap verelim ve aptal kümes kuşlarını bırakalım bağırsınlar!

Toplumun gelişmesi, son çözümlemede, onun ekonomik gelişmesiyle belirlenir. Bundan, başka hiçbir sonuç çıkmaz. Burada biz - saygıdeğer toplumbilimci N. K. Mihaylovski'nin vaktiyle belirttiği üzere- yalnızca "ekonomik bağ"la ilgilenmeliyiz.

*

Artık biliyoruz: Gerçek edebiyat eleştirisi, her zaman soyut bir özellik taşıyan şiirsel düşüncelerin değerlendirilmesinde yetkili olmalıdır. Böyle söylüyor Bay Volinski. Kitabının 214. sayfasında bu gerçek edebiyat eleştirmeni, "*birtakım genel ruhbilim ilkelerini ortaya çıkarmak, belirli bir felsefî anlayışın ışığında insan yaratısının karmaşık süreçlerini aydınlatmak*" amacıyla çözümlemesini hiçbir zaman edebiyat eserinin yüreğine kadar götürmediği için Dobrolyubov'u [26] kınıyor.

Yazık ki, Bay Volinski de bir şiirsel düşünceyi doğru değerlendirmenin, felsefî bir görüşün ışığı altında sanatçının kafasında geçen süreci aydınlatmanın ne anlama geldiğini bir kez olsun bize bir örnekle göstermiyor. Zaman zaman isterik çığlıklar atan eleştirmenimiz kendi sinir sisteminde geçen birtakım "süreçler" dı-

şında, doğrusu, hiçbir şeyi aydınlatmıyor. Bu yüzden, biz de, "ölümsüzlüğü düşünen insan"a ister istemez yeniden seslenmek zorunda kalıyoruz.

Sofokles'in *Antigone*'sindeki (27) düşünce nedir? "Aile hukuku ile devlet hukuku arasındaki çatışma" diyor Hegel: Antigone bunlardan birincisini temsil ediyor, Kreon da ikincisini. Antigone bu geniş kapsamlı çatışmanın kurbanı oluyor. Hegel'in bu düşüncesi Volinski'nin verdiği sıkıcı vaazlardan çok daha anlaşılabilir geliyor bize; buraya mim koyuyor ve daha uzağa gidiyoruz. Soruyoruz: Hegel'in bu açıklaması "birtakım genel psikolojik ilkelerin bulgulanması" sayılabilir mi? Hayır, diyor bize Hegel, bay Volinski felsefî bir anlayışın ışığı altında sanatçının yaratıcı sürecini aydınlatmanın psikoloji yapmak olduğunu söylediği zaman ona inanmayınız! Siz de biliyorsunuz ki, genelde, psikolojiyi pek tutmam. Bir sanat eserini felsefenin ışığında aydınlatmak demek, evrensel tarihin akışını belirleyen çelişkilerin ve çatışmaların dayandığı ilkelerden birinin anlatımı gibi anlamak demektir onu. Bir bireyin ruhunda geçen psikolojik süreçler ancak bütünün anlatımı olarak, *Saltık tin*'in gelişme sürecinin yansıması olarak ilgilendirir beni.

Okur da biliyor ki, bizim görüşümüz tümüyle aykırıdır idealistin görüşüne. Yine de biz burada büyük bir zevkle hegel'e başvuruyoruz. Çünkü onun sanatla ilgili düşüncelerinde genelde birçok doğru yer alıyor. Ne var ki, onda doğrular -ünlü deyimle- 'baş aşağı' duruyor, onları ayakları üstüne oturtmak gerekiyor.

Biz de, Hegel'le birlikte, Antigone'yi iki hukukun ilkeleri arasındaki kavganın sanatsal anlatımı sayarak, ondan yararlanarak, örneğin Beaumarchais'nin Figaro'nun Düğünü'nü (28) de tiers etat'nın eski rejime karşı savaşımının anlatımı sayabiliriz. sanat eserlerini böyle bir felsefenin ışığıyla incelemeyi öğrendiğimiz an, artık *Saltık tin*'e başvurmak gereğini duymayacağız, ama karmaşık ve uzun süreci tarihi dolduran kavgayı açıkça anlamayan kimsenin bilinçli bir sanat eleştirmeni olamayacağını da kabul etmemiz gerekecek.

Figaro'nun Düğünü'nü tiers etat'nın eski rejime karşı savaşımının anlatımı sayarken, kuşkusuz, gözlerimizi anlatılan bu kavganın biçimine, yani sanatçının görevini iyi yapıp yapmadığına kapamayacağız. Bir sanat eserinin temeli genel, yahut (Bay Volinski'nin de belirttiği gibi, "sonsuzluğu / ölümsüzlüğü düşünen insan"ın unuttuğu deyimle) soyut herhangi bir düşüncedir. Fakat bu düşüncenin "soyut" biçimiyle belirdiği yerde, edebiyat yaratışından bir iz görülmez. Sanatçı eserinin temelini oluşturan "genel"i *bireyselleştirmek* zorundadır. *Bireye* bir işimiz düştüğü zaman, önümüzde *psikolojik bazı süreçler* belirir ve *psikolojik çözümleme* burada yerini almakla kalmaz, kesinlikle zorunlu, hatta çok da öğretici olur. Kişilerin psikolojisi bütün toplumsal sınıfların, en azından, toplumsal tabakaların psikolojisi olduğundan gözümüzde büyük bir önem kazanır; bundan ötürü, çeşitli kişilerin ruhunda geçen süreçler tarihsel hareketin yansısı olur.

Bay Volinski belki de bize kızacak ve bizi yararcılıkla suçlayacak, çok nefret ettiği kavga eleştirisine büyük adımlarla yaklaştığımızı söyleyecektir. Oysa biz "sonsuzluğu düşünen insan"ın geniş sırtı arkasında güvenlik içindeyiz. Bay Volinski öfkesini bizden değil, Hegel'den çıkarsın!

Gerçekte Hegel yeteneklerimizi, bize bir "yeni güzellik" vaat eden, ama eskisinden nasıl kurtulacağını bilmeyen küçük yeteneklerimizi aşağılayacak, hor görecekti. Onlara, çok önemsiz de olsa eserlerinde hiçbir içerik bulunmadığını söyleyecekti. Çünkü içerik Hegel'in gözünde büyük bir şeydi. (29)

Bilindiği gibi, Hegel, aşk şiirine belli bir kötü niyetlilikle bakıyordu: Falanın filana, filanın falana duyduğu aşka önem verip de başka hiç kimseyi görmek istemeyen şairlere homurdanıyordu. Ona göre, "bir dişi koyunun yolunu kaybettiğini, bir kızın aşka tutulduğunu" anlatmakla şiir önemli bir içerik kazanmaz. Kuşkusuz, bu sözler "sanat için sanat"ı savunanların hoşuna gitmeyecektir, çünkü bunlarda kavga eleştirisine doğru bir eğilim göreceklerdir. Bay Volinski de -eğer burada homurdanan kimsenin "ıslık çalan" herhangi bir kişi değil de Hegel olduğunu bir an unutursa- bir isteri krizine yakalanacaktır. Bize öyle geliyor ki, Bay Volinski idealist olduğunu bildirmekle, Hegel'in on sekiz ciltlik eserinde bulacağı birçok sapkınlıktan hiçbirini açıklayamayacaktır.

"Gerçek" edebiyat eleştirisine kızmamak için, hangi eleştiriyi benimsediğimizi belirtmek gerekiyor: Felsefî eleştiriyi mi, yoksa kavgacı eleştiriyi mi? Ne yazık ki biz bunu yapamıyoruz; çünkü *"'gerçekten felsefî eleştiri aynı zamanda gerçekten kavgacı bir eleştiridir,"* diye düşünüyoruz.

Bunu açıklayacağız; ancak daha önce terimler konusunda küçük bir belirtmede bulunacağız. Biz belli bir eleştiriyi *felsefî* diye adlandırıyoruz, Bay Volinski'nin de bu hoşuna gidecektir. Başka bir terimi kullanarak açıklamalarımızı karanlıklaştırmak istemiyoruz. Aslında, bilgilerimizin şimdiki durumunda, eski *felsefî* eleştirinin ve genelde estetiğin yerine *bilimsel* bir estetik ve eleştiri koymanın bizim için henüz bir lüks olduğunu kabul ediyoruz.

Bilimsel eleştiri sanata hiçbir buyruk vermez. Ona: "Sen, şu ya da bu kurala, şu ya da bu yönteme bağlanacaksın!" demez. O, çeşitli tarihsel dönemlere egemen olan kural ve yöntemlerin *nasıl doğduklarını* gözlemekle yetinir. *Sanatın ölümsüz yasalarını ortaya çıkarmaz; onun tarihsel gelişmesini belirleyen hareketin ölümsüz yasalarını* incelemeye çalışır. Örneğin, şöyle demez: "Fransız klasik trajedisi iyidir ve romantik dramı değersizdir." Ona göre, her şey zamanında iyidir; onun için sanat tarihindeki şu ya da bu okulu tutmak söz konusu değildir. Eğer (az sonra göreceğimiz gibi) yan tutarsa, sanatın ölümsüz yasaları onu haklı çıkarmaz. Sözün kısası o, fikir gibi nesneldir ve bundan ötürü her türlü metafiziğe yabancıdır. Ayrıca, diyoruz ki, gerçekten bilimsel olduğu ölçüde, bu *nesnel* eleştiri bir *kavga* eleştirisi olur.

Düşüncemizi açıklamak için yeniden Guizot'ya dönelim. Guizot "klasik sistem"i Fransız toplumunun yüksek sınıflarının yarattığını kabul eder. Tutalım ki, Guizot incelemesinde birbirinden ayrı birkaç açıklama

ve belirtmeyle yetinmesin, aristokrasinin törelerindeki uzlaşmacı yanı da tanımlasın ve bu törelerin doğduğu toplumsal ortam ile onların tiers etat için taşıdığı alçalma derecesini de tam olarak göstersin. Tutalım ki, bütün bunları tam bir nesnellikle yazsın, manastırda yaşlanmış bir keşiş gibi:

Haklılarla suçluları sessizce gözlesin,
İyiye de, kötüye de tıkasın kulaklarını
Ne acımayı bilsin, ne de öfkelenmeyi tanısın. (30)

Yine tutalım ki eleştirinin bu "nesnel" anlatısını bir burjuva okusun. Eğer bu adam, sınıfının tarihsel yazgısına büsbütün ilgisiz değilse, elbette, soylular ile papazların tiers etat'nın sırtında "güzel numaralar" çevirmesine izin veren rejime karşı yüreğinin bir köşesinde bir tiksinti duyacaktır. Eski rejim ile yeni burjuva toplumu arasındaki son kavgayı incelemesinde çok kuvvetle gösteren Guizot gibi, biz de güvenle şunu söyleyebiliriz: Söz konusu incelemenin bir kavga anlamı vardır. Eğer yazar eski rejimle "klasik sistem arasındaki tarihsel nedensellik bağı üzerinde uzun boylu dursaydı bu anlam daha büyük olacaktı. O zaman tarih ve edebiyat incelemesi -bilimin en ciddî gereklerini karşılamayı önlemeksizin- yazarı istemese de kolayca ateşli bir gazeteci çağrısı olabilecekti. Foscolo diyor ki: "Sabrı öğrettiği zaman bile, şair, yüreğini sarsan yaraları deşer." Bilimsel eleştiri söz konusu olduğunda biz de şöyle diyebiliriz: eleştiri toplumsal kötülüğü daha bir ortaya çıkarır; çözümlemesi nesnel olduğundan kötülüğü daha bir aydınlıkla, belirginlikle gösterir.

Eleştiriye öğüt verirler: Sen bir kavga eleştirisi olmak zorunda değilsin, sanatın "ölümsüz yasalar"ı üstüne söylev çekmene de gerek yoktur. Şu sıra seni dinliyorlarsa, bu geçicidir, toplumsal gelişmenin etkisiyle egemen zevklerin de değişeceği ve sanatın yeni ölümsüz yasalarının bulunacağı güne kadar sürecektir ancak. Kavga eleştirisinin düşmanı Bay Volinski yalnızca eleştirinin değil, *sanatsal yaratışın* da bir kavga ruhuyla dolduğu dönemlerin var olduğunu düşünmüyor, hiç kuşkulanmıyor. Oysa, "XIV. Louis yüzyılı"nın sanatına özgü o donmuş şatafatı, o donmuş

SEN SEN

Bekle kavakları
Kesmesinler
Zeytinlere asit
Dökmesinler
Yumma gözünü hiç
İnsanlığımızdan
Etmesinler

Cengiz BEKTAŞ

Desen: Cemile Çakır

kırallık azametini de bir kesimiyle kavga ruhu zorla kabul ettirmemiş midir? Onlar, belli bir siyasal fikri yüceltmek üzere sanatsal yaratışa bilinçle sokulmamış mıdır? David'in tablolarında ya da burjuva dramı denilen sanatta kavganın en az bir öğesi var olmamış mıdır? Kuşkusuz, onda bir, hatta dilerseniz birçok öğe bulabilirsiniz. Sanatın gerçekten ölümsüz yasaları varsa, bunlar, belirli tarihsel dönemlerde sanatsal yaratışı kavga ruhunun alanına çevirirler.

Eleştiri için de durum aynıdır. Bütün toplumsal geçiş dönemlerinde eleştiri bir kavga ruhu taşır; bir parçasıyla ya da bütünüyle, doğrudan doğruya ya da dolayısıyla bir tartışma olur. İyi midir bu, yoksa kötü mü? *C'est selon*! (31) Fakat önemli olan, bunun kaçınılmaz oluşudur. Kimse henüz bu hastalığın ilâcını bulamamıştır.

Durun, durun! Yanılmışız: Bir ilâcı var! Bu ilâç, bilimsel eleştirinin ne olduğunu anlatmaktır. Bu eleştirinin büyük toplumsal gücünü tanıyacak olan kimse "militan" eleştiri silâhını artık kullanmak istemeyecektir. Tıpkı, tüfeği tanıyan kimsenin bir daha ilkel okla yayı eline almaması gibi.

Pissarev'in yazısını anımsarsanız: "Durgun Su". Sözcüğün tam anlamıyla bir kavga eleştirisidir bu. Yazının başlığı altında ayraç içinde şu belirtme yer alır: "A.F. Pisemski'nin Eserleri". Fakat, yazarın da belirttiği gibi, asıl konu Pisemski'nin eserleri değildir. Kaldı ki, okur da bunu daha ilk satırlardan anlayabilir. Bu yazıda asıl konu, genelde, bizim geri kalmışlığımız, kişilikten yoksunluğumuz, suskunluğumuz, durgunluğumuz, önyargılarımız, aile ilişkilerindeki yabanlığımız, kadınlara uyguladığımız baskılardır. Bizim bütün bu olumsuz özelliklerimiz düşünsel gelişmemizdeki zayıflığın basit birer sonucu gibi alınabilir. Nitekim, yazar da ateşli saldırılarını buna yöneltiyor. Böylece, Pissarev her yerde görüldüğü üzere Almanların deyişiyle bir *eğitimci* gibi davranıyor burada. Doğruyla yanlış, bilgisiyle bilgisizlik ve düşünsel gerilikle gelişme arasındaki soyut çelişkiyi görüyor yalnızca.

Pissarev geri kalmış toplumumuzu hayran olunacak bir biçimde kızgın demirle dağlıyor. (Bu söz götürmez.) Fakat bilgisizliği yargılayan ve aptallığı kötüleyen ateşli vaazı, *onlara karşı savaşmanın* gerçek araçlarını göstermiyor. "Öğreniniz, kendinizi geliştiriniz", demek, "Pişmanlık getiriniz, kardeşler!" demekle birdir. Zaman geçiyor ve biz pişman olmayı sürdürüyoruz. Kültürce eksikliğimizin, pişmanlıkça eksikliğimizin genel nedenleri olmalı. Bu genel nedenler bulunup belirtilmedikçe bilgi yararına çekilen vaazlar amaçlanan meyvelerin yüzde birini bile vermeyecektir. Giderek, vaizin kendisi de ister istemez kuşkuyla dolacaktır. Bilginin kurtarıcı kuvvetine Pissarev'den daha ateşli biçimde inanmak güç görünüyor; aptallığa ve önyargılara karşı savaşmada Bazarov'dan (32) daha iyi hazırlanmış (çünkü onda - Pissarev'in deyimiyle- bilgi ve irade var) bir tipi temsil etmek güç görünüyor. Buna karşın, Bazarov'un etkinliğini Pissarev nasıl anlıyor? Pissarev'in yazısının sonunu yeniden okursanız, onun üzgün ve umutsuz ses tonu sizi şaşırtacaktır.

"Onlar şarkı söylüyorlar, ıslık çalıyorlar, ama Bazarov için yaşam kötü. Onların aşkları yani zevkleri yok, acı çekmesini bilmiyorlar, inlemek de istemiyorlar, bazan yaşamın boş, sıkıcı, tatsız ve saçma olduğunu duyuyorlar, o kadar..."

Bazarov'un niçin bir etkinliği yok? Çünkü Pissarev'i ikide bir kızdırıp güzel sözler söyleten bizim geri kalmışlığımızın, kişiliksizliğimizin, suskunluğumuzun, durgunluğumuzun ve öbür olumsuz niteliklerimizin gücü çok büyük. Bu nitelikler *tarihsel kategoriler* gibi düşünülmedikçe, *geçici olgular* gibi açıklanmadıkça, *ortaya çıkışları* gibi *gözden silinişleri* de tarihsel gelişmeye bağlanmadıkça, onlar zorunlu olarak yenilmez birtakım kuvvetler gibi, aşılmaz birtakım gerçekler gibi karşı konulmaz bir "kendinde şey" gibi görünecekler ve tüm bilgisine, iradesine karşın Bazarov onlara meydan okuyamayacaktır. İşte, onun toplumsal yaşama sırtını dönerek, kurtuluşu "laboratuvarlar"da aramasının nedeni budur.

XVIII. yüzyıl Fransız "filozoflar"ı da aklın gücüne pek bel bağlıyorlardı, ama onlar da çokluk varoluşun boş, sıkıcı, tatsız, saçma olduğu ve düşünen insan için bir etkinlik alanı bulunmadığı sonucuna varıyorlardı. Genel olarak şunu anımsamak gerekiyor: Bütün "eğitimciler"de (Almanların deyimiyle "Aufklaerer"de) aklın gücüne kuvvetle inanma bilgisizliğin gücüne de kuvvetle inanmaya eşlik eder. Öyle ki, bu inançların niteliği birinin ya da öbürünün üste çıkmasıyla sık sık değişir.

Böylece, kuvvet ve Pissarev'in militan eleştirisinin eylemi, kendisinin aldığı tavırdan dolayı zorunlu olarak zayıflıyor. Pissarev bilgisizliğe ve aptallığa karşı şiddetli bir suçlama (iddianame) yazabilirdi, fakat bilgisizlik ve aptallıktan çok daha güçlü olan kuvvetler doğal etmenler gibi hareket ederek hem verimli çalışma için toprağı, hem de irade ve gerçek bilgilerle donatılmış insanların zekâsını hazırlar. Eğer Pissarev, "Durgun Su" başlıklı ateşli yazısı yerine, Pisemski'nin *Edredon* hikâyesi gibi tümüyle sakin ve soğuk bir çözümleme kaleme alsaydı, o zaman serinkanlı açıklaması karakter yokluğuna ve aptallığa yönelttiği basit -ama yetenekle dolu- saldırılardan daha çok okurları etkileyecekti. Çünkü *Edredon* tarihin henüz alt üst ettiği ("Durgun Su" 1861 Ekiminde yayımlanmıştır) bir toplumsal durumu tasvir ediyordu.

Gelgelelim, bu durumda da Pissarev, kendi edebiyat etkinliğinin karakterini değiştirdikten sonra, toplumbilimi incelemeye koyulmak zorunda kalacak ve okur olarak bizi suçlayacaktı.

Yerinde bir suçlama. Cevap verelim: Pissarev zamanında bir *Rus* yazarı, bir dizi toplumsal sorun kendi kafasında daha önceden çözülmemişse, sözü geçen görüş içinde yer alamazdı. Sorunlara çözüm aramayı düşünen kimse ise edebiyat eleştirisini tümüyle unutacaktı. Onun için, biz, Pissarev'i suçlamayı düşünmüyoruz, yalnızca şunu söylüyoruz: Zamanın koşullarından ötürü bağlanmak zorunda kaldığı eleştiri türünü onun bugün benimsemesi tuhaf olacaktır.

Bugün bilimsel edebiyat eleştirisi yapılabilir, çünkü toplum bilimleri için gerekli olan belirli ön bilgiler artık oluşmuştur. Bilimsel eleştiri olanaklı duruma gelince, birbirinden ayrılmış, bağımsızlaşmış şeyler gibi kavga eleştirisi de gülünç bir eskillik (tarz-ı kadim) olur. İşte, bizim bütün söylemek istediğimiz de budur.

Şimdiye kadar biz şöyle soruyorduk: Bilimsel eleştiriyle uğraşan kimseler kendi yazılarında mermer gibi soğuk ve manastırda kocamış keşiş gibi tasasız kalmalıdırlar, kalabilirler. Oysa, bu çeşit bir varsayım, sonuç olarak, gereksiz ve yersizdir. Eğer bilimsel eleştiri sanat tarihini toplumsal gelişmenin sonucu gibi görürse, kendisi de bu gelişmenin bir ürünü olur. Eğer belirli bir toplumsal sınıfın tarihi ve şimdiki durumu birtakım estetik zevklerin ve belirli sanatsal yan tutmaların doğuşunu zorunlu kılıyorsa, bilimsel eleştirmenlerin de belirli zevkleri ve seçimleri, yan tutmaları olabilir. Çünkü bu eleştirmenler gökten inmemişlerdir, onları da tarih doğurmuştur.

Yine Guizot'ya dönelim. Edebiyat tarihini yeni toplumdaki sınıfların bağlayabildiği ölçüde o da bilimsel bir eleştirmendi: Bu bağı gösterirken, tümüyle bilimsel olan bir *nesnel* gerçekliği belirtiyordu. Bu bağ yalnızca onun için gözle görülebilir durumdaydı; çünkü tarih onun sınıfını eski rejim konusunda olumsuz bir ilişki içine yerleştirmişti. Eğer sayısız tarihsel sonuçları olan bir ilişki var olmasaydı, edebiyat tarihi için bunca önem taşıyan bu nesnel gerçek de ortaya çıkarılmayacaktı. Bu gerçeğin bulunuşu, ortaya çıkarılışı dahi tarihin ve toplumsal kuvvetler arasındaki çatışmanın ürünüydü ve belirli bir öznel ruh durumu ona eşlik etmek zorundaydı. Bu ruh durumu da, sırası geldiğinde, edebiyatta belirli bir biçimde dile getirilecekti.

Aslında Guizot yalnızca edebî zevklerle toplumsal düzen arasındaki bağdan söz etmez. Hem toplumsal düzenin bazı çizgilerini yargılar; hem de sanatçının yüksek sınıfların kaprislerine baş eğmek *zorunda olmadığını* söyler. Şaire sazını yalnızca "halk"ın hizmetine vermesini öğütler.

Günümüzün bilimsel eleştirisi bu bakımdan Guizot'nun eleştirisine çok benziyor. Yalnızca şu noktada ondan ayrılıyor: Çağdaş toplumun daha sonraki tarihsel gelişmesi bize Guizot'nun uğrunda eski rejimi mahkûm ettiği "halk"ın hangi çelişik öğelerden oluşturduğunu daha bir doğrulukla gösterdi ve tarihsel gelişme açısından hangi öğelerin gerçekten bir önem taşıdığını daha bir açıklıkla ortaya koydu.

(16) Nazareth: İsrail'de İsa'nın peygamber olmadan önce yaşadığı Galile'deki Nasıra köyü. [Ç]

(17) J. ve E. de Goncourt, *L'Art du dix-huitième siècle* (XVIII. Yüzyılın Sanatı), Paris, 1880, Cilt 1. S.135-136, 145.

(18) Plutarkhos: 46 yılında doğup 125 yılında ölmüş Grek yazar ve filozofu. *Yaşamlar* adlı eserinde Yunanlı ve Romalı askerler ile devlet adamlarının özellik ve serüvenlerini anlatmıştır. Bunlardan Haydar Rıfat'ın dilimize çevirdikleri şunlardır: *İskender* (1935), *Sezar* (1936), *Demosten* (1936), *Çiçeron* (1936). Öteki çeviriler: *Lysandros* (Çev. Nilüfer Bayar-Ayşe Önsay, 1945), *Perikles* (Çev. Olivar Davies, 1945), *Sulla* (Çev. Nilüfer Bayar- Ayşe Önsay, 1945), *Lykurgos'un Hayatı* (Çev. Sabahattin Eyüboğlu-Vedat Günyol, 1967). [Ç.]

(19) Charles Clement, *Gericault, etude biographique et critique* (Gericault, yaşamöyküsel ve eleştirel inceleme), Paris, 1868,

ÜŞÜRSEN SÖYLE

bir yolcuya tutulursan
büyür büyür de tutkuların
uzak bir deniz olur
gemilerin geçmediği...

bir yolcuya tutulursun
tutamazsın ellerini
bırakmaz korkuların

telaşla yürürsün de koca günü
geçemezsin akşamı
akşam yalnızlıktır sana
sancıdır uykuların...

bir yolcuya tutulmuşsun
yüzüne düşlerin çizilmiş
saçlarından öpülmüş
el sallıyorsun iskeleden

ve hep başka gemiler
özlediğin denizlere giden

ÜŞÜYORSUN
Soğuktan değil üşümen...

Nazan KARACA

Fotoğraf: İbrahim AKYÜREK

s.243

(20) Horatius Kardeşler: Tullus Hostilius'un hükümdarlığı döneminde Roma için Alba'lı Curias'larla savaşan üç kardeş. / Belisaire: 494-565 yılları arasında yaşamış Bizans generali. Persleri, Vandalları ve Ostrogotları yenmiş başarılı bir komutan./ David hem adı geçen üç kardeşin, hem de bu generalin portekleriniyapmıştır. [Ç.]

(21) J. ve E. de Goncourt, *L'Art du dix-Huitième* siecle, 1880, s.4

(22) Jakobenler (Jacobins): Büyük Fransız Devrimi sürecinde başta orta ve küçük burjuvalar olmak üzere köylüleri ve kentlerdeki yoksul insanları tutan, halktan yana dönüşümleri savunanlar. Devrim'den önce Anayasa Dostları Derneği'ni kurmuşlar ve bir Jacobin manastırını merkez olarak kullanmışlardı. Devrim'den sonra Meclis'te Dağlılar'la (mantagnards) birlik oldular. Robespierre'in devrimci diktatörlüğünü desteklediler. Onun 1794'te öldürülmesinden ve karşı-devrimci bir diktatörlüğün kurulmasından sonra kulüpleri kapatıldı ve kendileri terörün kurbanları oldular. [Ç.]

(23) Fransa'da 1792-1795 dönemindeki Kurucu Meclis üyeleri [Ç.]

(24) Fransız Devrimi'nin 22 Ekimden 21 Kasıma kadar süren ikinci ayı. Sekiz yıl sonra 18 Brumaire'de yani 9 kasım 1799'da Napolyan Bonaparte burjuvazi yararına halka karşı bir hükümet darbesi yapar, Meclis'i dağıtır, bir diktatörlük kurar. 1804'te imparatorluğunu ilân eder. 1812 Rusya zaferi bozgunla sonuçlanır. 1814'te tahttan çekilmek zorunda kalır. Elbe adasına sürülür. XVI. Louis'nin kardeşi XVIII. Louis adıyla tahta çıkar. [Ç.]

(25) Başka bir deyişle, David'in resmi - deseni, rengi, bileşimi- *bazı düşünceleri dolayısıyla birleştiği* kuşakların hoşuna gidiyordu, fakat *toplumsal gelişmenin kesiksiz yürüyüşü dolayısıyla* ayrı düşünceler ve görüşler taşıyan başka kuşaklara da yetersiz, hatta tatsız geliyordu. Belli bir çağda büyük bir rol oynayan ve daha sonra yarattığı tepkiyle sahneden çekilen bütün sanat okulları için de aynı şey söylenebilir.

(26) Nikolay Aleksandroviç Dobrolyubov (1836-1861): Feuerbach'ın maddeci felsefesine bağlı devrimci, demokrat Rus eleştirmeni. Çernişevski ile Nekrasov'un savaşım arkadaşı. Ünlü incelemesi *Oblomovluk Nedir?* dilimize çevrilmiştir. (Çeviren Mazlum Beyhan, 1987, Yön Yayıncılık) [Ç.]

(27) Sofokles, *Antigone*, çev. Sabahattin Ali, 1941, 1946, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları. [Ç.]

(28) Beaumarchais, *Figaro'nun Düğünü*, Çev. Reşat Nuri Darago, 1942.

(29) "Çünkü içerik sanatta olduğu kadar bütün insan eserlerinde de sonuca götüren şeydir. Sanat, onun kavrayışına göre, içeriğini eksiksiz ve duyarlı bir gerçekliğin içinden geçirmeye çağırıdır" (*Esthétique*, cilt II, s.240)

(30) Bak: Puşkin, *Boris Godunov* (1825). Türkçeye çeviren: Zeynel Akkaç-Oğuz Peltek, 1943, 1966. [Ç.].

(31) Metinde Fransızca olarak yazılmıştır. Anlamı: Yerine göre, duruma bağlı. [Ç]

(32) Bazarov, Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar* (1862) adlı romanının kahramanı. Rus romancısının gördüğü gibi bir devrimci tipi. Romancı onu şöyle tanımlıyor: Bir nihilist. Bu sözcüğü Turgenyev bulmadı, ama ona siyasal ve toplumsal bir anlam verdi. / Romanın Türkçeye çevirileri: *Babalar ve Çocuklar*, Çev. Hasan Ali Ediz - Vasıf Onat, 1937/ *Babalar ve Oğullar*, çev. Leyla Soykut, 1971/ *Babalar ve Oğullar*, çev. Melih Çevdet Anday, 1974 [Ç.]

YALNIZ OLMAYAN ÖYKÜ

Halim Şafak ŞANLIDAĞ

Star sistemi son yıllarda iki öykücü yarattı. Hepimiz bu iki öykücüyü sisteme hizmet eden dergiler ve gazetelerin ekin, yazın sayfaları sayesinde iyice tanıdık. Kürşat Başar, Mario Levi. Bu iki öykücüye yönelik eleştiri ve olumsuz düşünceler de 'başarılı' bir şekilde dibe çekildi.

Kuşkusuz öykü tarihi Mario Levi'ye de Kürşat Başar'a da bir yer ayıracaktır. Ama bu arada yepyeni arayışlarla öyküler yazan, öykü kitaplarını yayımlayan öykücülere neler oluyor dersiniz? Ne yazık ki sistem onların sesini duyurmasını istemiyor.

Sözgelimi İzzet Kılıçlı'nın, Hakan Şenocak'ın, Attila Şenkon'un, Nadir Gezer'in, Bedii Demirseren'in, Cemil Kavukçu'nun, Hasan Ali Toptaş'ın kitaplarını tartışan, değerlendiren bir yazı bulamazsınız. Ya da öyküleri kitaplaşmayan Mehmet Sert, Behçet Çelik, Mustafa Sercan gibi öykücülerin öykülerine yönelik hiç bir şey yoktur.

Oysa ki öyküyü, günümüz öykücülüğünü ileriye götürecek yeni arayışlara, yeni anlayışlara taşıyacak olanlar onlar. *Yazıt* dergisinin *Modern Öyküler Eki*'ni kimler izliyor dersiniz? Yanıtımız yine olumsuz. Oysa geleceğin öyküleri ve öykücüleri hep orada. *Yazılı Günler*'de, *İnsancıl*'da, *Yazıt*'ta, *Damar*'da *Yaba* Öykü'de yeni öykücülerin yepyeni öyküleri var. Şimdi kalkıp kitapları yok diyeceksiniz. İyi ama en güzel öykülerin kitaplaşamaması yüzünden dergilerde kalmasına izin mi vereceksiniz?

Öykü okuyucusu, öykü sever küçük yayınevlerinin çıkardığı öykü kitaplarına, küçük dergilerdeki öykülere ulaşmalıdır. Ulaşmanın yolunu bulmalıdır. Öykü dostlarına bunu yürekten öneriyorum.

Neşe Karel de yıllarca dergilerde okuyucusuyla buluşmaya çalıştı. *Varlık*, *Atayolu*, *Yaba* Öykü, *Karşı*, *Temmuz*, *Sanat* Rehberi, *Yazıt*, *Kırkmerdiven*, *Akdeniz Sanat* dergilerinde ve çeşitli gazetelerde yayımlandı ürünleri. Sonunda bu öykülerini *Akdeniz Sanat Yayınları* arasında çıkan Yalnız Kadın Irmağı'nda topladı.

Neşe Karel'in bu ilk öykü kitabında ondört öykü var. Bunlar; *Dünyanın En Güzel* Dansı, *Yeşil Gözlü Adamın Öyküsü*, *Gözleri Bozkıra Ayarlıydı*, *Hoş Geldin Evimize*, *Marketle Jakop'un Büyük Evi Arasında Mezarlık Vardı*, *Son Kaplumbağalar*, *Elekçi*, *Bir Semah Dönüşü*, *Amsterdam'da Uçan Turna*, *Beyaz Ev*, *Yalnız Kadın Irmağı*, *Kaçak*, *Gencelen Kentin Kocamış Adamı*, *Amerika'nın Gökdelenlerini İki Kez Gördüm.*

Karel kitabındaki öykülerinde kadının ve ordan yola çıkarak günümüz insanının dünyasına girmeye çalışır. Kimi zaman bu dünyanın ortasındadır, kimi zaman kıyısındadır, kimi zaman da tepeden bakmaya çalışmaktadır. Bunu yaparken öyküde yeni arayışlara girmek, yeni anlatım yolları aramak yerine klasik öyküde direnir. Burdan yola çıkarak diyebiliriz ki Karel günümüz öykücülüğünü ve geldiği noktayı tartışmak zorundadır. Yeni, yepyeni öykülere giden yol budur. Benimsemek gerekir ki hiçbir şey olduğu yerde durmuyor. Sürekli gelişiyor. Sürekli yenileniyor. Öykü de öyle. Günümüzde bir sürü öykücü bunun çabasını sürdürmektedir. Bu noktada *Yazıt* dergisinin *Modern Öyküler Eki*'nin önemli bir görevi yerine getirdiğini belirtmeliyiz.

Neşe Karel öykülerinde yurtdışında yaşayan insanlarla, Antalya'da yaşayan insanların yaşamından kesitler verir. Öykülerinde her şeyin insani yönü üzerinde durur. Bütün öykülerine bu sinmiştir. *Hoş Geldin Evimize*'de çocuklarının bayramlığı için mağaza sahibiyle yatan 'bütün pembe yerlerini veren' kadın, *Dünyanın En Güzel Dansı*'nda koltuk değnekli bir erkekle dans eden Sevgi, *Elekçi*'deki çingeneler ve kız, *Beyaz Ev*'de dağ başındaki uzak bir bakımevine sürülen Bekçi Ali, *Kaçak*'taki Hamdullah Baba yazarın öykülerini kadın sorunlarını anlatmaktan daha ilerilere götürmektedir. Hatta kimi dramatik olaylar Karel'in öykülerinde (sözgelimi *Hoş Geldin Evimize*, *Dünyanın En Güzel Dansı* ustaca bir kurguyla güzel bir öykü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu arada Karel öykülerinde son on yılı da sorgulamaya çalışır. Öyküsünü yazarken şiirsellikten genelde uzaktadır. Hüznü kesinlikle yalnız bırakmaz. Onu bizimle paylaşır. İmgelere yaslanmak yerine yalınlığa, anlaşılırlığa sığınır. İroni'ye pek yer vermez. Anlaşılmazlığın ve zor anlaşılırlığın uzağında tutar öyküsünü.

Yazımın başında son yılların öyküsünün, öykücülerinin Star sistemiyle gözden ve yazın evrenimizden uzak tutulmaya çalışıldığını işaretlemeye çalışmıştım. Neşe Karel gibi öykücüler Star sisteminin bu çabasını yerlebir etmek için direniyor. Bu öyküyü yalnız bırakmayın. Ona sahip çıkın. Savunun.

Bunu duyumsamak, bunu yaşamak istiyorsanız siz de benim gibi yapın. *Yalnız Kadın Irmağı*'nı hemencecik okuyun.

İnsanın ve kadınların sorunlarını birbirinden ayırmadan, hep aynı tekdüze anlatımın içinde tıkılıp kalmadan insanı ilgilendiren, her türlü sorunu tartışarak mesajını uzatan bu öykücünün öykülerini seveceksiniz.

Bir dilcinin günlüğünden

"DİL YANLIŞLARI" ÜZERİNE

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

"Benim hiçbir yazımda tek bir dil yanlışı bulamazsınız," diyen birine–bu kimse ister Türkiye'nin en büyük ozanı, yazarı olsun, ister dil profesörü olsun, – inanmadan önce, yazılarını birer birer dikkatlice okumak gerekir. Ararsanız, herkesin yazısında bir takım dil yanlışları, sürçmeleri, tutarsızlıkları, zevksizlikleri... bulabilirsiniz. Dil yanlışı yapmamıza yol açan etmenlerin başında dikkatsizliğimiz, savrukluğumuz, bilgisizliğimiz, bilinçsizliğimiz... gelmektedir. Özellikle dil bilinci edinmemiş, dilin tadına varmamış birinin yazısı, tatsız tutsuzdur, yavandır. Dili kuyumcu titizliğiyle işleyenlerin ürünlerini okurken aldığımız güzel tatları anlatmanın pek olanağı bulunduğunu sanmıyorum.

Yazma yeteneği, bir tanrı vergisi mi, çok çalışma mı, insanın doğuştan getirdiği yetiler toplamı mı... Bilemiyorum. Bilebildiğim tek gerçek şu: Yazma yeteneğinin gelişmesi için düzenli ve sürekli çalışma, gerekli koşuldur.

Dille, özellikle Türkçe'yle ilgilenip de Sayın Ömer Asım Aksoy'un adını duymayan var mı bilemiyorum. Bugün 93 yaşında olan Sayın Aksoy (doğ. 1898) eski Türk Dil Kurumunda tam 43 yıl yönetim kurulu üyesi, genel yazman olarak çalışmış. *Tarama Sözlüğü* (8 cilt), *Derleme Sözlüğü* (12 cilt) gibi dev yapıtların hazırlanmasında büyük emeği geçmiş. Dil Devriminin ödün vermez savunucularından biridir aynı zamanda.

Sayın Ömer Asım Aksoy'un ilk baskısı 1980'de çıkan *Dil Yanlışları*, yeni eklemelerle bugün dördüncü baskıya ulaştı: *Dil Yanlışları*, Adam Yayıncılık, İstanbul 1991. Bu baskıda eleştirilen sözlerin sayısı 2000'i geçiyor. Sayın Aksoy, yapıtında" yapıları yanlış olan sözcükler" (*olabilmemeleri, verebilinir, kaçtırıldı, iyim, kötüm, kokturmak, olasız, bölgevi...*), birbiriyle karıştırılan sözcükler" (*tanıştırdı–tanıttı, öğretim–öğrenim, bağımlı–bağlı, fiyat–ücret, ila–ile, çarptırmak–çarpıtmak, sömürge–sömürü...*) "okuma–yazma, söyleme yanlışları" (*el–al, bal–yal, görklü–gerekli, yapacağım–yapaceğim, yazıklâr olsun, yarârına...*), "yazım yanlışları" *(idâre, gâzî, türkçe, fars arap...*), "yanlış anlamda kullanılan sözcükler "(*savunmak* yerine *ileri sürmek, iddia etmek", kapsamak–doldurmak, tekil–özel...")* "gereksiz sözcükler" ("*Çoğunda düşünmek ve meseleleri tarafsız olarak ele almak kabiliyet ve vasfı bulunmamaktadır."* Bu örnekteki 'mevcut' sözcüğü gereksizdir. s.97), "yinelemeler." (*'Artık her türlü yayın ve neşriyatın uydurulan kelime ile yapılacağını temin edecekler.'* Burada 'neşriyat' gereksizdir. s.111), "gereksiz yardımcı eylemler" (*ümit etmek* yerine *umut etmek*, kullanılıyor, *ummak* kullanılabilir. –s.125–126; *etki eden etmenler:* yerine *sağlığı bozan etmenler* denilebilirdi. –s.128...), "çelişen sözler" (*Bundan aşağı yukarı tam bir asır evvel...* Belirtilecek zaman 'tam bir asır evvel' ise aşağı yukarı diye nitelendirilemez.. – s.130...), "tamlama yanlışları" (*Hükümetin o kadar çok ve önemli işleri var ki böyle şeylerle uğraşmaya ne vakti var, ne de zamanıdır."* Oysa "böyle şeylerle uğraşmaya ne vakti var, ne de bunun zamanıdır." olmalıydı...), "özne yanlışları" (Sanığa yumurta atan ve ağlayan Şoföre engel olunarak odadan çıkarıldı." Kim odadan çıkarılıyor? Siz çıkarabildiniz mi? –s.144), "tümleç yanlışları (*Sanır mı ki bu sözleri millet dinler ve inanır."*... onlara inanır" olacak...), "yüklem yanlışları" ("*İçkiyi az sigarayı hiç içmem."* tümcesi "içkiyi az içerim, sigarayı hiç içmem" olacak, –s.166), "yanlış yerde bulunan sözcükler (Cesetler çok denizde kaldıkları için şişmiş ve..." cümlesinde *çok, deniz*'den sonra gelmeliydi... –s.179), "çeviri

kokan sözler" (*önce ondan kuşku ettiğimi sakladım. / Filimlerinde son denli seksi, ancak aptal sarışın rolleri oynuyordu...s.193-),* "bozuk anlatımlar" (*"Din adamlarının tahsil ve kıdemleri ile terfileri diğer devlet memurları gibi eşit ve itibarlı olacaktır."* tümcesi şöyle düzeltilmeli: *"Din adamlarının tahsil, kıdem ve terfileri, öteki devlet memurlarınınkine eşit ve kendileri onlar gibi itibarlı olacaktır."* (s.201), "özentiler" (*dedikodusal, insansal, evsel, sinemasal, rastlantısal, özgeçili, sıradanlaşmak; uyruk tutulmak* (tabi olmak yerine), *brifing vermek* gibi), "atasözlerinde yanlışlar" (*"Faide zararın kardeşidir."; "Kâr zararın kardeşi."* olacak), "deyimlerde yanlışlar" (*suyu devirmiş kediye dönmek, süt dökmüş kediye dönmek* olacak...), Osmanlıca yanlışları: (a) "Osmanlıcada Arapça ve Farça dil kuralları yanlış olarak uygulanarak türetilmiş sözcükler" (*tahmin, tenkid, ihtisas, tesadüf, münakaşa, müstahkem),*

(b) kuruluşu yanlış olan sözcük toplulukları (*resmigeçit, hüsnü kuruntu, gayrı sosyal, can ü baş,...*) (c) "yardımcı eylemi doğru almamış olan bileşikler" (*idama ettirmek, idame etmek; ihsas ettirmek,* ihsas etmek... olacak), "birbirleriyle karıştırılan sözcükler (*günc-genc, müveddi–mudi...*), "okuma, yazma, söyleme yanlışları" (*ankasdan–ankasdın, zebun–kes/zebun–küş, eşgal–eşkâl...),* "aruz yanlışları," "resmi TDK'nin yayımladığı Türkçe Sözlük'ün (2 cilt 1988) yanlışları" (*erba'in* hemze ile gösterilmiş, ayınlı olacak/*hud'a* he ile gösterilmiş hı ile olacak | *carî* sözcüğündeki *–î* nispet i'si değildir/ *istikraz* sözcüğünde k kalındır, k harfinin altına nokta konularak gösterilmeliydi...) bol örneklerle gözler önüne seriyor, doğrularını gösteriyor.

Sayın Ömer Asım Aksoy, ilk baskının önsözünde herkesin tartışmasız kabul etmesi gereken görüşler ortaya koymuş: *"Güzel, ustaca yazı yazmak herkesten beklenemez. Ama doğru ve iyi yazmak, belli bir eğitim görmüş herkesten beklenir. Kimi kişiler ve bilim adamları yazar ya da sanatçı olmadıkları için kendilerinden doğru ve iyi yazmanın beklenemeyeceğini ileri sürerler.*

Bu kabul edilebilecek bir 'mazeret' değildir. Yazı yazan herkes anadilini iyi bilmeli, doğru ve iyi yazmalıdır. Gazete haberlerinin teknik ya da bilimsel yapıtın sanat ürünü olması beklenemez. Tartışmasız olan, bunların doğru ve iyi yazılmasıdır." (s.9–10)

Dil Yanlışları'nı–ister yazar, gazeteci, sanatçı ister okur olsun–herkesin alıp okumasını salık veririm. Doğru bildiğimiz ya da dikkatsizliğimiz nedeniyle yol açtığımız söyleme/yazma yanlışlarımızı düzeltme olanağını bu kitap bize vermektedir. Sayın Aksoy'a ne denli teşekkür etsek, azdır.

Sayın Aksoy, dördüncü baskı için yazdığı önsözde *"Eleştirilerimi eleştirilere açık olarak sunuyorum."* (s.7) diyor. Bundan cesaret bularak bir iki noktada kendisine katılmadığımı da belirtmek istiyorum. Her ne kadar Türkçe sözlüklerde bulunmuyorsa da kurallarına uygun olarak türetilen şu sözcüklerin yanlış olarak gösterilmesine katılamıyorum: *yesyeni* (yepyeni yanında), *payandalamak* (desteklemek anlamında, *sıradanlaşmak* kuruluşça yanlış değildir. Tepki göstermek olumlu da olabilir, olumsuz da, bu nedenle *olumlu tepki gösterdi, olumsuz tepki gösterdi* denilebilir./*Andiçmek* bileşik sözcüğü bu biçimde değil, *ant içmek* biçiminde yazılmalıdır; nitekim *Ana Yazım Kılavuzunda* da ayrı yazılması gerektiği belirtilmiştir. (s.87)/ Bana göre *birçok, biraz* bitişik yazıldığına göre *pekçok* ile *pekaz da bitişik* yazılmalıdır. Ancak yazım kılavuzları nedense bu tür bir koşutluk kurmak eğiliminde değil. /Sesletim (söyleyiş, telaffuz), yazımın oluşmasında yönlendirici oluyor. Bu bakımdan *olmıyan, hatırlıyacaklar, kavuşamıyacağı* gibi kullanımları yeniden gözden geçirmek gerekiyor. Uzun yıllar *başlayor, bekleyor* biçiminde söylendi, yazıldı; sonunda *başlıyor, bekliyor* biçimi ilke olarak benimsendi. /*Vurgulamak* eylemi yeni yananlamlar kazanmaya başladı, bu bakımdan *çelişkiyi vurgulamak* gibi deyişlere yansız bakmanın daha doğru olacağı kanısındayım. / "tarihlerinde ilettiği iki mektup" (s.93) kanımca yanlış değil. Mektup gönderilir de iletilir de, /Evsel, rastlantısal yaygınlaşıyor. *Rastantısal* genel sözlüklere de girdi.– Büyük Larousse/...

Sayın Aksoy'un *Türkçe Sözlük*'e ilişkin eleştirilerine bir iki not da ben eklemek istiyorum: çevriyazı yanlışları eksikleri: *bahş* (hı ile olacaktı) (s.131), *bîvefa* (Far. –Ar olacak) *fikren* (Ar. olduğu belirtilmeliydi) (s.503), fütuhat (ha ile olacaktı) (s.497), *iklim* (k'nin altına nokta konulmalıydı) (s.692), *iktisadi* (k'nin altına nokta konulmalıydı) (s.693), *his* (h'nin altına nokta konulmalıydı) (s.647), *hissikablelvuku* (h'nin ve k'lerin altına nokta konulmalıydı) (s.648),... (Bu sözlüğün her sayfası üzerine yazı yazsanız yine de bütün yanlışlarını ve eksiklerini düzeltemezsiniz. *Türkçe Sözlük,* 1679 sayfa.)

Dil Yanlışları, hemen bütün öğretim kurumlarında okutulması gereken bilimsel bir çalışmadır. Bu kitabın önceki baskılarını da okumuştum, bu baskısını da büyük zevk ve ibret alarak okudum. Bu kitabı alın ve başvuru kitaplarınızın yanına koyun, sık sık da açıp okuyun derim.

ÖMER FARUK TOPRAK'IN ÖNGÜRDÜĞÜ ELEŞTİRİ İLKELİRİNİ KİMLER GÜNDEME GETİREBİLİR

Ömer NİDA

Ömer Faruk Toprak, günlük ve anılardan oluşan, "Duman ve Alev" (1) adlı yapıtında: "..... Edebiyat tarihimizi, özelikle ozanlarımızı, toplumsal görüş açısından yürüyerek incelemek zamanı gelmiştir. Bu yapılırsa, değerlerini yitirenleri, değer kazananları anlamış oluruz..." diyor. (S.176) Bugün aynı görüşü paylaşan pekçok namuslu sanatçılarımız vardır.

Ömer Faruk Toprak; giderek, eleştiriye, incelemeye ilişkin tutarlı savlar da ileri sürmekte, bağlı olduğu ilkeleri ortaya koymaktadır. Örneğin, aynı yapıtta ".....Söylediği şiirler, getirdiği eserler, yaşadığı eylemin dışına mı düşürüyor onu? Hep bu ayrıntıları araştırıyorum ilkin. Yani namuslu olmak yolundaki çabalarını göz önüne getiriyorum. Yaşamı ile söyledikleri arasında çelişkiler varsa, tutarsızlık başlıyor demektir. Bundan ötürü ozanları ya da sanatçıları bütün boyutları ile incelerken, toplum ilişkilerine iyice bakmalıyız. Böyle incelemelere girersek, ozanın serüveni açıklık kazanır. Birtakım gereksiz yargılarla, ona dev aynası tutmamış oluruz....." (S:146)

Bizim ünlü sanatçılarımızın birçoğunun, toplum ilişkilerini bir düşününüz. Hangi düzeydedirler dersiniz? Düzeyi bile yoktur bu ilişkilerinin. Ama, sürekli gündemde kalmaları uğruna, kimi yerlere öyle koşarlar ki, orada ilginç sözler söylereyek, ilgi çekmeyi hiç kaçırmazlar. Tüm davranışlarıyla, sürekli kariyerizmiz, oportünizmin tepe noktasında bulunurlar.

Ömer Faruk Toprak'ın, namusluca bir eleştiri yapılabilmesi için, öngördüğü başlıca ilke, ürünlerin içeriği, yani ne söylediğinin bilinmesi yanında, ürünü ortaya koyanın kişiliği ve toplumsal görüş açısının ne olduğunu araştırma zorunluluğudur. Sözünü ettiğimiz yapıtta, bu konu önemle dile getirilmekte, sık sık vurgulanmaktadır. Yapıttan alıntılar düşerek, yorumlamayı sürdürelim:

"..... Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çizgisi, gerçekten bir grafiği andırır. Yani inişli-çıkışlı, fazla yüksekliği olmayan, noksan bir şiirdir. Soyut kavramlara sığındığı zaman başarılı olur. Toplumsal söyleyişe girince ilkel ve dardır. Bazan yakaladığı güzel bir duygusallıkla, epik dizelerin sert vurguları ile bir an sizi sarsabilir. Tamam dersiniz, ozan bilinçli iyi şeyler söylemeğe başladı dersiniz. Ama bir tıkanıklık gelir arkasından, kırık bir şiir bırakır dudaklarınıza. Bir süre düşündüm bunun nedeni üzerinde. Şu kanıya vardım. Ozanda şiir gücü var ama, şiir yaşantısı yok. Şiir onda şahlandıkça, tökezlemeyi de beraberinde getiriyor. Küçük bir hayat ile büyük bir şiir kurulamaz, ozan olunamaz bence....." (S: 185,186)

Yazarın, kişiyi eleştirirken, kanısını nasıl yiğitçe söylediğini, dilini nasıl dikkatli kullandığını görüyorsunuz.

"..... kırk yıldır Türkiyemizde aydınlar, kendilerini batılı sanıyorlar. Oysa halkla beraberliklerini araştırırız, onları çok vakit, halktan uzakta, bir midye gibi yaşar görürsünüz....." (S:195) Sanatçı toplum ilişkileri konusunda, yukarıda ileri sürdüğümüz kanıların, ne ölçüde doğru olup olmadığını, okurların sağduyusuna bırakıyorum. Bize kalırsa, yazar bu görüşünde yerden göğe haklı.

"..... Türkiyemizde değer ölçüleri çok değişiktir. Bazı ozanlar, hiçbir olumlu yanı olmadığı halde övülebilir. Bazı gerçek değerler de bir kenara itiliverir....." ve ekliyor; "..... Şirimizin en önemli kişisi gibi gösterilen bir ozanın gerçek değerini, gerçek yerini tartışmak, yeni bir görüş açısından incelemek gerekir diye düşünüyorum....." (S:37,39)

Ömer Faruk Toprak, sanat sevgisini yüreğinde taşıyarak, resmi baskı dönemlerinde, çileli yıllardan çıkıp gelmiş bir sanatçıdır. Dikkat edilirse, çeyrek yüzyıl önce söyledikleri bugün de geçerlidir. Dişe dokunur bir yazıyı, çoğu dergiler bugün de yayınlayamamakta, gerçekler örtbas edilmektedir. Bu nedenlerle, 1941'lerde başlatılan gerçekçilik savaşımının öncülerinden olan Ömer Faruk da geriye itilmektedir. O tarihlerde de: "..... Dergilerimiz yoktu. Biçimci sanatçıların dergilerine giremiyorduk. Korkulu kişiler gibi gösteriliyorduk....." (S: 97) diyor. Değişen birşey yok. Bu koşulları değiştiremezsek, topluma yol gösterici konumunda olan, ya da yönlendirici diyebileceğimiz kesimin içtenliğine inanmak, güvenmek olası mıdır?

Ömer Faruk Toprak'ın öngördüğü eleştiri ilkelerini, gündeme getiremezsek, bu çarpıklık sürüp gidecektir. Edebiyat dünyamızda, doğruları söylemek, bir yürek işi olmuştur. Herşeye karşın direnmek, özellikle, genç sanatçıların halkla olan bağlarını güçlendirmeleri, oportünistlere, kariyeristlere karşı çıkmaları gerekir. Konuyu, namuslu ve de yürekli genç yazarlar gündeme getirebilir, diyorum.

(1) "Duman ve Alev", günlük-anı, 1968, May Yayınları.

ROMAN NEREYE?

Öner YAĞCI

1.

Önce, "*roman nereye gidiyor*" diye sordum kendi kendime. Yanıtını ararken de, sorunun biçimini değiştirmem gerektiğini düşündüm.

Roman kendi kendine bir yerlere gidemeyeceğine göre, birileri ya da bir şeyler tarafından götürülüyordur mutlaka, çünkü romanın kendisi değildir canlı olan, gidebilecek olan.

Öyleyse soru, "*roman nereye götürülüyor*" olmalı.

2.

Sorunun yanıtını, dünyanın, yaşamın, insanlığın, ülkemizin nerelere, nasıl götürüldüğü gerçekliğinde aramalı diye düşünüyorum.

Yeni bir dünya kuruluyor, daha doğrusu dünyaya "*yeni bir düzen*" getiriliyor, getirilmek isteniyor. Bunun için dünyanın dört bir yanındaki ülkelerde çeşit çeşit operasyonlar düzenleniyor. Egemen kılınmak istenen bu yeni düzen, ne yazık ki, insanlığın binlerce yıllık yaşam serüveninden kazandığı aydınlıkla kurulan bir dünya düzeni değil. Kendisini patron ilan eden bir büyük devletin keyfine ve koyduğu kurallara göre oluşturulmaya çalışılan bir düzen.

Dünyaya ve insanlığa yakışan böyle bir düzen değildi oysa. Ülkemiz de, bu yeni dünya düzeninin uyumlu bir parçası haline getirilmek için operasyonlara uğratılıyor.

3.

12 Eylül'le gelen ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel düzenlemeler bu yeni düzene geçiş için gerçekleştirildi. 12 Eylül düzenini 1983'ten beri sürdüren ANAP iktidarlarının yaşamın her alanındaki yeniliklerine de, bu çerçevenin içindeki düzenlemeler olarak bakmak gerekiyor. Paranın her şey olduğu, her şeyin parayla alınıp satıldığı, paranın her şeye kadir olduğu, insanın ve insani değerlerin yok edildiği, onurun, erdemin, sevginin, özverinin yerini, onursuzluk, erdemsizlik, sevgisizlik, bencillik gibi kavramların aldığı ortamı somut olarak görüyor ve yaşıyoruz. Bu gördüğümüz somutluk ülkemize ve insanımıza layık görülen bir düzenlemenin sonucu. Bu düzenleme, çağın en görkemli aracı televizyonla, magazinleştirilen ve içeriksizlikleştirilen basınla oluşturulan "*yeni bir yaşama biçimi özlemi*"yle tutuşturuyor insanları. Markacılık, etiketçilik, vitrincilik, kartçılık, modacılık, falcılık, uçukluk, değersizlik bu yeni yaşama biçiminin genelleşen özelikleri oluyor.

4.

En yakın geçmiş olan "*20 Ekim Seçimleri*"nde insan iradesinin ve demokrasinin nasıl karnavala dönüştürüldüğünü gördük. Demokrasi parası kadar konuştu. Aday adayı olmak için, aday olmak için ön sıraya girmek için, tercih edilmek için milyarlarca lira harcandı. Ön seçmenler, seçmenler sesle, görüntüyle yaratılan bir reklam bombardımanına tutuldu. Tercih, kontenjan, baraj, kamuoyu yoklamaları derken içkarartıcı bir tablo oluştu.

En yakın toplumsal tablo böyle olduğuna göre roman nereye götürülebilir acaba?

5.

"*Dil*" yok ediliyorsa, konuşulan dil küçümseniyorsa, laçkalaştırılıyorsa; egemen kılınmak istenen düzenin dili, dilimizi de boyunduruğuna almışsa; caddeler, sokaklar, levhalar, etiketler, markalar, "bilboardlar", teknolojiyle ya da ithalle gelen yeni ürünlerin, şeylerin adları dilimizi bombalıyor, dilin dillenmesini engelliyorsa...

"*Anlatı*", masa başında fotoğrafaltı haberleri uydurmanın, ya da reklamcılığın spotları derekesine dönüştürülüyorsa, ya da anlaşılmamanın alkışlandığı bir anlatının alkışlandığı bir egemenlik açıkça ya da sinsi bir biçimde dil dünyasını pençesine almışsa...

6.

Bir dilin anlatı araçlarından biri olan, "gökyüzünün mavisiyle sokağın çamurunu birlikte veren" (Stendhal), yaşamın sıradan ilişkilerini, dili sanata dönüştürerek aktaran, ölmez yapıtlarıyla insanlığın karanlığa karşı aydınlığa ulaşma savaşımında önemli bir olay olan "*roman*"ın bugünkü yolculuğu nereye doğru?

DonKişot'la başlayıp dünyanın binbir dilinden binbir diline uçuşan evrensel kimlikli roman: *Aşk-ı Memnu*'dan *Yaban*'a, *Çalıkuşu*'ndan *İnce Memed*'e, *Murtaza*'dan *Devlet Ana*'ya, *Cemo*'dan *Yılanların Öcü*'ne uzanan diri örnekleriyle Türk romanının yolculuğu nereye?

Dünya nereye götürülüyorsa roman da oraya.

7.

Renkli cam tv'nin, renkli kâğıt basının, çağa damgasını vuran iletişim teknolojisinin (reklamın) egemenliğinin, dünyayı götürmek istediği yerde romana da bir nokta yeri var herhalde.

Yok edilmiyor roman, edilemiyor. Örneğin "*bestseller*" uydurularak romansız romana varıldı. Roman "*re-*

simli roman"a dönüştürüldü. Bireyselleşen, kuşatılmış insanla bireycileşen toplumla, çirkinliklerle, erdemsizliklerle savaşmayan roman roman değil oysa. Romancılık, çoğula varan bir soyutlamayla, insanın, yaşamın sorunlarını irdeleyerek aydınlığa uzanan bir halka olmaktan çıkarıldı.

Düzen, yarattığı iletişim canavarıyla her şeyi bu arada siyaseti de belirlerken, romanı bu belirlemenin dışında tutulamazdı elbet. Dışında tutulamamazlık romanın romancılık dışı ölçütlerle değerlendirilmesine yol açacaktı elbette ve açtı da. Şimdi yaşanan gerçekliğin bulunduğu nokta burası işte.

Demokrasinin ancak milyonlarca lira parası olan insanların seçilme haklarını kullanabildiği siyasi koşulların çerçevesi içinde, yazılı kültürün bir edebi-sanatsal parçası olan, bir anlatı biçimi olan romanın saflığını ve var olma nedenini koruması beklenemezdi elbette.

8.

Korumasız kalan, kendisinden soyutlandırılan romanı egemenliğine alan güç:

a) Romanın yazılma keyfini, çoşkusunu kaçırıyor (genel yaşamın zor koşulları),

b) Romanın yayımlanma olasılığını en aza indiriyor (yayın dünyasının yaşadığı bunalım),

c) Romanın dağıtılma, okura sunulma, ulaşma yollarını tıkıyor (pahalılık, dağıtımın tekelleşmesi, kitapçıların kapanması),

ç) Romanın okunma şansını yok ediyor (zamansızlık, televizyon, küçümseme),

d) Romanın eleştirilme, inceleme, değerlendirilme olanaklarını tüketiyor (medyaların egemenliğindeki değerlendirme sistemi),

Durum böyleyse, yazılamayan, yayımlanamayan, dağıtılamayan, satılamayan, okunamayan roman ne olabilir?

Don Kişot'la başlamıştı.

Don Kişotlar istiyor şimdi.

Romanın Don Kişotlar'ı neredesiniz?

NOT: Romanın yerine tüm sanat ürünlerini koyarak da düşünebiliriz.

Resim: VOS

NİHAVENT MAKAMINDA

Nereye gitsem gittiğim benim değil
Keder çerçeveliyorum şuramda
Sonra bir beşiktaş vapuru denize atıyor esmerliğimi
Kuşlar uzaktır sonra
Ve yorgunluktur bulvarlar yine de nihavent makamında

Nereye ölsem öldüğüm...
Benim değil bu panjurlar, bu yollar, iskeleler
Artanım böyle ölüme eksildikçe her sabah
Ruhsatsız namlularda tetikler benim değil

Sonra imlâsız, imansız bir aşkla
O kadın dürtüyor beni uykuda:
"Sevgimden ve kendimden korkuyorum
Sarıl bana... Sarıl bana..."
Ve hep erken salıyorum onu sabahın bozgununa
Kuşlar uzaktır sonra
Yorgunluktur bulvarlar yine de nihavent makamında

Yansam... Yansam yandığım benim mi?
Artık bir külüm belki–artan–tragedyalardan
Ve kalan dağınık, sevgisiz yataklardan
Yaslıyım, bozgunum, sevgisizim...
Gel iki cehennem olalım günlerin tufanına
Ter düşürüp yataklara
Kuşlar... kuşlar sonra
Ve yorgunluksa bulvarlar yine de nihavent makamında...

Yılmaz ODABAŞI

Gölge yayınevinden çıkacak "GÜNLERİN ÇARMIHINDA" adlı yapıtından.

Not: Bu şiir, bir başka süreli yayına gönderilmemiş ve yayınlanmamıştır.

BİR KARARTMA FİLMİ: CAMDAN KALP

Sadık ALBAYRAK

Camdan Kalp'i yazmaya bir başka filmle başlamalı. İrfan Tözüm'ün yönettiği İkili Oyunlar filminin Erol'u bir yerde şöyle der: "Halk sınıf atlama çabasındayken onlar adına itilip kakılan hep bu ülkenin aydını oldu." İkili Oyunlar'ın Erol'u bu sözlerle kendini aklamaya çalışır. 70'li yılların sonlarında, bir üniversite öğretim üyesi olarak düştüğü eylemsizlik için bulduğu bahanedir bu. İkili Oyunlar'da Erol, onun kişiliğinde belli bir tür aydın ağır bir eleştiriden geçirilmektedir.

Camdan Kalp'in film olarak bütün söylemeye çalıştığı da budur. Ancak Camdan Kalp'te karakterler, tipler yerine kuklalar vardır. Ayrıca burada eleştiri tam tersinden işler. İkili Oyunlar, bir tür aydının aydınca olmayan tutumunu, kişiliğini sorgularken, aradığı, bütün bu kusurlardan arınmış, mücadeleci, dürüstü, dirençli, uzlaşmasız bir aydındır. Camdan Kalp ise tersine bir karton "aydının" arkasından aydına, aydınlanmaya karşı çıkar. Bir başkası için çaba harcamanın "saçmalığından" söz eder.

Camdan Kalp'in bütün getirdiği şudur sanki: Sen başkasının işlerine burnunu sokarsan olacağı budur. Filmin sonunda, filmin baş kişisi Kirpi bir viadükün altında öldürülmüş yatmaktadır. Bu imaj, TV haberlerinde gösterilen öldürülmüş gerilla görüntülerini çağrıştırır. Camdan Kalp'in yönetmeni Fehmi Yaşar, baş kişisi Kirpi'nin ölümünün boşluğuyla, saçmalığıyla buraya mı uzanmak istemektedir? Kirpi'nin ölümü, mücadele edenleri değersizleştirmek, hafife almak için mi sergilenmektedir?

BİR KUKLANIN VAAZLARI

Son yılların gözde film kişilerinden biridir karşımızdaki; Yeşilçam'dan bir film yönetmeni. Ancak filmin konusu filmcilikle ilgili değildir. Film iki bölümde ele alınabilir. Birinci bölüm, film yönetmenini mesleki ilişkileri ve günlük hayatı içinde yansıtır. İkinci bölüm ise yönetmen Kirpi'nin, hizmetçisinin evlilikle ilgili sorunlarına bulaşmasıyla başlar ve gelişir. Camdan Kalp'in asıl anlatmak istedikleri Kirpi'nin bu çabalarında ortaya çıkar.

Kirpi, birinci bölümdeki sergilemeye göre, tutkulu hiçbir ideali olmayan biridir. Yeşilçam'da sıradan bir yönetmendir. Fehmi Yaşar birkaç yerde onu bu durumdan hoşnutsuz gibi gösterse de, bu hoşnutsuzluk havada kalır. Yaşam tarzından bakış açısına kadar sıradan bir yönetmenin çizgileri dışına çıkmaz Kirpi. Sözgelimi, kitaplarının atılmasına hiçbir tepki göstermeyecek kadar vurdumduymazdır.

Hayatının canlı bir anlamı olmayan Kirpi, hizmetçisi Kiraz'ın evliliğini düzene koyma kaygısıyla harekete geçer. Bu işe sürüklenir. Kirpi'nin kuklalağı da burada ortaya çıkar. Giriştiği çözüm arayışında aklıyla hareket etmekten uzaktır. Karşısına çıkan verilerden yola çıkarak hiçbir gelişme göstermez. Filmin başında neyse sonunda da odur. Kendi ayakları üzerinde hareket etmez. Bu nedenle de yönetmenin bir kuklasıdır o. Yönetmenin ipleriyle oradan oraya sürüklenir. Yönetmenin bir kuklaya ihtiyacı vardır.

Kukla, vaazın unsurudur. Çocuklara kukla kahramanlarla vaaz verilir. Yine çizgi filmler, büyük ölçüde vaaz misyonuyla yüklüdür. Kirpi kuklası da, daha adıyla başlar çizgi filmlere benzerlik, çocuklaştırılmış bir seyirciye vaaz vermek için vardır. Ne anlatır bu vaaz?

"Başkasının işine burnunu sokma"nın tehlikelerini...

Kirpi'nin bir kukla olduğundan söz ederken şunu da görmek gerekir: Kirpi bir aydın mıdır? "Aydın kafasıyla mücadele eden insansa (!)", Kirpi'nin, bir kuklanın aydınlığından söz edilemez. Camdan Kalp'in aydın ve aydınlanma karşıtlığı daha derinlerdedir; ilerde gösterilecek, klişeler üzerine kuruludur. Başkalarıyla ilgili gösterilecek her tepki, bu filmle mahkum edilmektedir.

Fehmi Yaşar, Camdan Kalp'le çizgisini yenilemiştir. Faize Hücum'un senaryo yazarından çok uzaklarda bir Fehmi Yaşar'dır bu filmdeki. Orda, toplumsal bir gerçeği, o gerçeği yaşayan insanları, insani durumları ortaya çıkarmaya çalışan Fehmi Yaşar, Camdan Kalp'te gerçeği çarpıtmaya, belirsizleştirmeye çalışmaktadır.

Gerçekler, Camdan Kalp'te birer dekora dönüştürülmüştür. En çarpıcı örneği Hakkari'deki köydür. Bugün o bölgede yaşanan gerçeklerden alabildiğine uzaktır anlatılanlar. Yaşayan insanlar için son derece önemli, acılı durumlar Camdan Kalp'te inanılmaz bir vurdumduymazlıkla sulandırılmıştır. Kirpi bir çatışmanın orta-

sına düşer. Evde pencereden ateş edenler, nereye niçin ateş ederler, bütün bunlar "önemsizdir". Burada gerçeklerin yalnızca dış yüzü vardır. İçerikilerinden soyutlanmış biçimlere dönüştürülmüştür. Doğuda çatışma varsa, işte çatışma. Akıl, bir çatışmayı toplumsal–bireysel temellerine oturtmayı gereksinir. Ama zaten akıl, Camdan Kalp'te gereksizleştirilmiştir.

Kirpi'nin bilgisizliği, yukarda da vurgulandığı gibi ebedidir. Bilgilenme, düşünme yetkisi olmayan, o ölçüde de sevimli bir kukladır o. Bu yüzden gerçeklikle her yüzyüze gelişte yanılır. Bütün öngörüleri yanlış çıkar. Simten'le tanıştığı sahne buna iyi bir örnektir. Fehmi Yaşar kuklasının bu yönünü mutlaklaştırmıştır. Kuklalık da buradan gelir.

Böylece Fehmi Yaşar, İkili Oyunlar filmindeki Erol'un son yıllarda her köşe bucakta duyulan ilkel değerlendirmesini filminin ana teması yapar. Halk, burada hizmetçi, kocası, Simten, ve öbürleri sınıf atlama, daha iyi bir yaşam peşindedirler. Kirpi'nin çabaları boştur, anlamsızdır.

Zaten hep öyle olmamış mıdır... Bir başka kukla, Sinan Çetin'in karikatür "devrimcisi" de öyle vaaz vermektedir zaten:" Biz kendi kişiliğimizi bile tanımazken, kendimizi ülkemizin sorunlarını çözmekle görevlendirilmiş bulduk (2). "Camdan Kalp bunu daha mütavazi düzeye indirir. Ülkenin sorunlarını çözmek yerine, hizmetçinin sorunlarını çözme. Sen kendini tanımıyorsun, hiçbir şey bilmiyorsun halkını tanımıyorsun, bir de kalkmış ona yardım etmeye çalışıyorsun.

"İnsansızlaştırma" sürecinde, insanı insani değerlerinden yoksun bırakma sürecinde inanılmaz bir karanlık çıkar ortaya. Camdan Kalp, bir insani ilişkiyi, bir başkasının sorununa sorununa çözüm aramayı alabildiğine karikatürleştirerek silip atar. Sağlam bir dayanağı da vardır görünüşte. Bir insana istemediği halde yardım etmek saçma değil midir? Başkasını kurtarmaya çalışmak üzerine vazife midir?

"Ben kendimi bu ülkenin aydınlarından biri saydığım ve kimilerinin hiçbir zaman kavramayacağı bir sorumluluk duygusuyla, "üzerime vazife" olanlar kadar, olmayanlara da karışmak gereğini duyduğum için bu dilekçeyi imzaladım(3)." Gencay Gürsoy'un Aydınlar Dilekçesi davasındaki bu savunması, 12 Eylül filmlerinde yaratılan suçlamalara çok uygun düşüyor. Aydın birilerinin üstüne vazife görmediği şeyleri üstüne vazife alabilendir. Toplumunun, insanının sorunlarını çözmek için kimseden izin beklemeden aklıyla mücadeleye girişendir aydın.

Camdan Kalp bir aydın ve aydınlanma karşıtı mıdır? Bu karşıtlık neye dayanır? Bu, Camdan Kalp'in yaratım yöntemiyle ilgilidir. Filmin olayları ve kişilikleri, kendi içinde tutarlı, gerçekçi bir mantıkla birbirine bağlanmaz. Onlar yönetmenin ilginç, şaşırtıcı varsaydığı kişilikler ve durumları içerirler ve rastgele biraraya getirilmişlerdir. Bu, en belirgin boyacı çocukta ortaya çıkar. O, bütünüyle Fehmi Yaşar'ın şaşırtama ve ilginçlik tutkusunun ürünüdür. Bu yöntem, aynı zamanda klişeleri peşpeşe sıralama yöntemidir. Çocuk örneğinde, gecenin bir yarısında top oynayan çocuğun topu bıçaklanır. Top oynamayla ilgili klişe durum hiçbir mantıksal temeli olmasa da burada kullanılmıştır. Çocuğun kötü ve zor bir hayat yaşadığını topunun bıçaklanmasından daha iyi hangi klişe anlatabilir ki...

Camdan Kalp'in aydınla ilgisi de bu klişelerden çıkar. Son yıllarda bir aydın klişesi yaratılmıştır. Mizah dergilerinde, günlük konuşmalarda "entel" diye adlandırılan bu klişe Camdan Kalp'te de vardır. Bayağı TV skeçlerinden bir bölümdür sanki. Bu "entel" klişesi şöyle konuşur: "Biz sorunlarla ilgilenir gibi yapıyoruz... Çok sarmallı helezonik bir yapı..." "Çok sarmallı helezonik yapı" sözüyle bu klişe aydın eleştirisi gündeme getirilmektedir. Daha sonra Kirpi bulduğu bir çift yayla bu skeci bütünleyecektir. Böylece Camdan Kalp aydınla bir ilgi kurmuş olur.

Klişeler Camdan Kalp'te bir torbaya doldurulmuş ve rastgele çekilmiş tombala taşları gibi orada burada karşımıza çıkarlar. Klişe olmayan şeyler de bu yapı içinde birer klişeye dönüşür.

Bu nedenle olmalı, Camdan Kalp insana ilk anda yakın va anlamlı gelmektedir. Nasıl olmasın 80'lerin bütün klişe değer ve uğraşları bu torbaya atılmıştır: Sinema; MM'den Metropolis'e, Venedikte Ölüm'den Hakkari'de Bir Mevsim'e vs kadar, "Entel" ve "entellik"... Gecekondu... Güneydoğu... Tractatus... Filmin bağlamı içinde birer klişeye dönüştürülmüştür.

Camdan Kalp'in iki kaynağından sözedilebilir. Birincisi, 12 Eylül edebiyatıdır. 12 Eylül sonrası ortaya çıkan roman, özellikle Latife Tekin'in romanları. Kurguda, bağlantılarda, kişilerde alabildiğine keyfilik ve abartılı olaylar durumlar yaratma özellikleri buradan geliyor olmalı. İkincisi, mizah dergileridir. Her şeyi sulandırarak ele alma, yine abartı, önemli önemsiz ayrımı yapmadan her şeyi yüzeyselleştirerek karikatürize etme buradan, geliyor olma lı. Ayrıca mizah dergileri 80'li yıllar boyunca onlarca klişe ürettiler, asıl önemlisi "klişeci bir bakış açısını" kitlelere içerdiler. Camdan Kalp'in tanıdıklığı, etki ve etkisizliği bunlardan geliyor. Camdan Kalp, klişelerin çağrışım gücünden yardım umar. Klişeler ise en çoğundan bir aşinalık duygusu üretirler, seyirciyi yeni ve yaratıcı düşüncelere, duygulara sürüklemezler.

Filmin finali bu olumsuz özelliklerin yoğunlaştığı yerdir. Sulandırma: Kirpi kaçarken girdiği ayakkabı boyacısının gecekondusunda, karanlıkta masanın üzerinde kendisine yazılmış bir mektup bulur! Mektup, güney Afrikaya giden ayakkabı boyacısındandır. "Karşıdaki dolabın içinde gizli bir geçit" olduğundan söz eder! Fehmi Yaşar bu sözde espriyle bütün anlattıklarının ne denli ciddiyetsiz, anlamsız olduğunu göstermektedir. Kirpi'inin ölümü de böylece komikleştirilir, seyirci gereksiz üzüntülerden kurtarılır...

Keyfilik: Hizmetçi Kiraz'ın kocası, finalde, Hakkari'den Kiraz'ı kurtarmak için gelmiş kardeşlerine Kirpi için şöyle der: "Bu adamı bacınızın koynunda yakalamışım... Irz düşmanıdır." Bu sözler Kirpi'nin öldürülmesine neden olur. Niye? Doğunun törelerine göre "namusa el uzatan" birinin öldürülmesi gerektiği için mi? Evetse, güzel. Peki bu töreler niye Kiraz için de işlemez? Türk Sinemasının önemli filmlerinden Süreyya Duru'nun Bedrana'sı bütünüyle bu

GİTME

dur,
uyanan güz çiçeklerinin, çalınmış yazgıların
alazlanan taşların ve ıslak hüzünlerin ülkesi olan
yanımda kal

o vahşi güzelliğini gitmelerin
bugünlük
çöl rüzgârlarına bağışla ne olur

akşam ve bulut ve gökyüzü ve çimen
ve gözyaşı ve kahkaha ve hüzün
ve yalnızlık– o gizi ömürümüzün
bu eski hikâyede ne varsa yaşanmayan
başlayacak
birazdan

gitme

Ayten MUTLU

Desen: Serpil Arslan

töreye dayanır. Bekir Yıldız'ın gerçekçi öykülerinden uyarlanmıştır. O filmde zavallı Davut, biri karısına tecavüze kalkıştığı için sevdiği Bedrena'yı öldürmek zorunda kalır. Yılmaz Güney–Şerif Gören'in unutulmaz Yol'u büyük ölçüde insanı ezen bu töre üzerine kuruludur. Karısını öldürmeye yargılı Seyit Ali bu töre karşısında yoğun çelişkiler yaşar. Töreyi tam aştığında iş işten geçmiştir. Camdan Kalp'te ne olur? Bu töre Kirpiyi canından eder, Kiraz'a gelince işlemez. Mantıksal tutarlılık mı? Nesnellik mi... Ama yönetmen böyle istedi. Bu keyfilik, aynı zamanda kolaycılıktır. Tutarlılığı, nedensellikleri redderek ortaya çıkarılan şey ne ölçüde bir sanat eseridir.

Camdan Kalp, baştan aşağı abartılı durumlar üzerine kuruludur. Hele Almanların, Hakkari köylerinden "el değmemiş kız" almaları, mizah dergilerinden fırlamış tam bir çizgi roman taslağıdır.

Sonuçta, ilginçlik olsun diye oluşturulmuş abartılı kişiler, durumlar, diyaloglar, bir bütünlük yaratmaktan uzak geçip giderler. Geriye ne kalır?

Filmin içeriği de tutarsızlıklarla dağılmıştır. "Camdan Kalp", eğer sevginin, bireysel tutkulu bir sevginin simgesiyse bu sevgiyi Kiraz'da bulmak mümkün müdür? Eğer gelişmeler, "camdan kalp"leri, sevgiyi öldürüyorsa, bunu feodal evlilik durumu "kuma"da görmek ne ölçüde gerçekçidir? "Kümalık" kapitalist kültürün yerleşmesiyle hızla aşılmaktadır. Aşılan bir şeyi, aşanın, kapitalizmin bakış açısından bir sorun olarak koymak kimin işine yarar?

Toplumuna, tarihine, geleceğine alabildiğine uzak, gerçeği, somutu soyutlamaktan, soyutlamalarının ışığında imgelere dökmekten, yaratıcı yeniden somutlamadan uzak bir sanatçı keyfi sonuçlara düşmek zorunda kalır. Yüzeysellikleri sanat diye yutturmaya çalışır,

Camdan Kalp, düşünsel anlamda çözümlenmemiş, anlaşılmamış temaların, sorunların üzerine gider. Çözümleme diye sunulmuş klişelerden yola çıkar ve sistemin ideolojisine koşut sonuçlara varır. O, artık göklere çıkarılmayı, "dönüm noktası film" olmayı haketmiştir. Sistem bir starına daha kavuşmuştur. O, artık bir "consensustur". Bir başkasına el uzatmanın, kendinden başka kimseyi düşünmeyen halkın sorunlarına çözüm aramanın saçma ve aptalca olduğunu komik bir ölümle kakalayan bir mesaj kalır geriye. Böyel bir mesaj kimin işine yarar? Böyle bir mesaj veren bir film ne ölçüde etkili ve kalıcı olabilir?

---

1. Yalçın Küçük, Aydın Üzerine Tez I, s.16, Tekin Yay. 1985, İst.
2. Burçak Evren, Türk Sinemasında Yeni Konumlar, s.172, Broy ya 1990, ist.
3. Gencay Gürsoy, aktaran Yalçın Küçük, Aydın Üzerine Tezler 4, y. Tekin Yay. 1986, ist.

HÖLLÜK

Kemal ATEŞ

Nisan ayı içindeydik. Telefon çaldı. Karşımdaki ses:

–Ben Erol, diye tanıttı kendini.

"Hangi Erol" diyemedim de, kem küm edip zaman kazanmaya çalıştım. Belleğimi zorlarken:

–Erol Yıldırım, dedi karşımdaki. Atatürk Lisesi'nden arkadaşın.

–Atatürk Lisesi'nden anımsamıyorum da... Höllük'ün yazarı Erol Yıldırım'ı biliyorum, dedim.

Gülüştük.

Anadolu Sanat Merkezi'nde buluşmak üzere sözleştikten sonra telefonu kapattık.

Yıllar öncesine, delikanlılığımıza, çocukluğumuza uzanıyordu arkadaşlığımız. Atatürk Lisesi'nde ortaokulu aynı sınıflarda okuduk Erol'la. O kimi yıllar kaybolur, sonra gelir, gene eski sınıfında bizleri bulurdu. Yoksul ailesi onun yetiştirilme sorumluluğunu çoğu zaman yakın akrabalara yüklerdi, en çok da Ankara'daki ablasına...

Ortaokulda iyi bir öğrenciydim, üç yıl hiç zorlanmadım. Öğretmenlerimin sevgisiyle, övgüsüyle mutlu bir öğrencilik dönemi yaşadım. Lise birde işler birden değişti, haylazların doldurduğu bir sınıfa düştüm. Okumaktan, dersten başka her şey vardı kafamızda. O yıl son karneyi aldığımızda iki dersten bütünleme... Aslında çok kötü bir sonuç değildi de... Ama her ne olduysa bana, o iki dersin üstesinden gelemedim. Ertesi yıl aynı sınıfı okumak çok zor geldi bana. "İki yıllık" olmak gibi sanki çirkin bir damga taşıyordum alnımda... Başarılı günlerimi bilen öğretmenlerimin yüzüne bakamaz oldum. Okuldan çok kahvelerde geçiyordu günlerimiz. Baba dayağı futboldan da soğutmuş, futbolun yerini kahve almış, kumar almıştı. İkinci yıl derslerim fena değildi, yalnız karneyi alınca gördüm ki, otuz iki gün devamsızlıkla sınıfta kalmışım. Biz kahvede geçen günlerin hesabını yanlış tutmuşuz. Elime verilen kovulma belgesiyle akşam lisesinin yolunu tuttum. Dör beş yıllık sınıf arkadaşlarımın hepsini de birden yitirivermiştim. Kırk yıllık bir deney yaşamış gibi duruluverdim. Akşam lisesi öğrencilerinin çoğu yaşlı, evli barklı insanlardı. Sınıfta benim gibi bıyığı yeni yeni terleyen iki üç öğrenci ya var ya yok... Bir kaybolup bir ortaya çıkan bizim Erol, üç dört ay sonra burda da karşıma çıkınca dünyalar benim oldu. Birden yitiriverdiğim gündüz öğrenciliğimin bir parçası geldi sanki. O yaşlı başlı insanların arasında nasıl da sokulduk birbirimize. Derslerimize kimi günler onun ablasının Aydınlıkevler'deki evinde çalışıyorduk. İstanbul'da ailesinin oturduğu mahallede bir sevgilisi vardı Erol'un. Mektuplarını gösterirdi bize. Bu kez yalnızca ailesinin yoksulluğu değilmiş onu Ankara'ya savuran. Lisede üst üste sınıfta kalınca, başarısızlığının nedeni o kıza olan düşkünlüğü, tutkusu, aşkı gibi görünmüş. Uzaklaşsınlar birbirlerinden, demişler... Erol son sınıfta bizlerden gene ayrıldı, İstanbul'a döndü. Uzaktan alıyorduk haberlerini. Oturup birlikte karar versek, yaşamımızdaki kimi gelişmeler ancak bu kadar benzerlik gösterebilirdi. O İstanbul'da edebiyat öğrenimi görüyordu, ben Ankara'da... İkimiz de gene akşamcıydık, gece öğrencisi yani... Gündüz iş güç, gece öğrencilik. Lisede başlayan edebiyat tutkumuz bizi aynı yolda götürdü. Benim "Çürük Kapı"yı yayımladığım yıllarda, o "Eylem'in Günlüğü"nü yayımladı. Kendisine bir kovuşturma sıkıntısı da yaşattı o ilk kitabı. Sivas'ta başlayıp, bir İstanbul'a, bir Ankara'ya savrulan yaşamında bir göç dalgası daha... Ver elini Almanya dedi o da...

Anadolu Sanat Merkezi'nde bir masaya oturmuş bunları düşünüyordum. Yirmi yıl ötelerde kalmış anılar bunlar. Yirmi yıllık bir özlemle bekliyordum arkadaşımı. Gözlerim A.S.M.'nin girişindeki uzun merdivenlerde... Aşağı inenlerin önce ayakları görünüyordu. İyice inmeden yüzleri ortaya çıkmıyordu. Onlarca ayak içinde, kıvrak, aceleci, ip atlayan çocuklar gibi sevinçli iki ayak; indi, indi, sona bizim Erol'un yüzü çıktı ortaya. Şöyle bir bakındı, el kaldırınca gördü beni, görür görmez de çizgilerle doldu yüzü. Böyle gülerdi Erol. Sarılıp öpüştük, yirmi yıllık bir özlemle.

–Biraz geç geldim, tanıyacak mısın diye.

–Daha ayaklarını görünce tanıdım, dedim.

Oturduk. Bir o, bir ben, birbirimizi göremediğimiz yirmi yılı anlattık. Taa nerdeyse çocuk yaşta tanıdığı karısından Almanya'da ayrılmış... Ders çalışamıyor diye son Ankara sürgünlüğü onun yüzündendi. Çocukluklarından beri sürüp gelen tutkulu birliktelik, gurbetin havasına dayanamamış. Höllük'ü bunları konuşurken imzaladı bana.

DÜNÜ GÜN

Sesimde yalnızlığın tınısı
Gözlerim yanıyor uykusuzluktan
Suda yağı bitmiş kandil aydınlığı
Ağlayan çocuk sesleri geliyor uzaktan

Dağları deniyorum
İsyanın ve hüznün sığınağı
Galiba yaşlanıyorum sevgilim
Ağzım kurumuş susuzluktan

Yeşili kararmış ağaçlar
Kasvet kesilmiş gökyüzü
Yüz üstü bırakıyorum kitabımı
Saksıların toprakları kurumuş

Usun peşinde yüreğim
Eski resimlere bakıyorum
Elimde eğreltiotları ve keder
Yüzüm solmuş düş bahçesi

Televizyonda saçma sapan bir film
Yılkı gölgeleri ufukta
Sevgileri sevdaları soğumuş
Komşuda yine kavga var

Yaşamı dölleyen ürperti
Kara katarların izini sürer
Bırakıp kuytulara gizini
Kırlangıçlar gider

Dalından korkular sarkan ağaç
Havada yanık yaprak kokusu
Nice acı nice umut nice inanç
Bedreddin pir sultan hallaç

Mütevekkil asya ve diyarı rum
Gazeteler gelmemiş daha
Yağmur çiseliyor dışarda
Dünya seni tanıyorum

Aydın HATİPOĞLU

Elinde yük olmasın diye, "Toprak Kovgunları"nı, "Geç de Olsa"yı imzalayıp postalayacağımı söyledim ben de.

Şiirlerinden sonra yayımladığı bu ilk romanını hemen okudum. Romanın başkişisi Aloş, Erol'un kendisi. Yerel öğelerden, çocukluğunun ilk dil çevresinden yararlanmış Erol. Roman Sivas'ın bir köyünde başlıyor. Sonra ülkemizin büyük kentleri, sonra Almanya... Mekanlar, sahneler, ilişkiler hızla değişiyor. Geniş bir zaman dilimine yayılıyor roman. Dilinde yer yer Erol'un şiirinin tadı var. Şiirindeki folklorik öğeler romanında da var. Onun yetiştiği toprak, Pir Sultan toprağı, Âşık Veysel toprağı... Bu toprağın dili, folklorü, şiirinde de romanında da hemen göze çarpıyor. Onun *Bir Sevda Destanı* adlı kitabından bir şiirini almak istiyorum buraya:

YİTİKSE YOL
yolumu yitirdim
yol isterim ben
gülümü yitirdim
gül isterim ben
düşmüşüm de kara
kara sevdalara
elimden tutacak
dilimi çözecek
pir isterim ben

Höllük'ü kendi yaşamı üzerine kurmuş Erol. Bizim Atatürk Lisesindeki öğrencilik günlerimizi Sivas'a taşımış. O günlerdeki sevgi dolu arkadaşlığımızın izlerini gördüm. "Hepsi kapıdan giren bir bolluk rüzgârıyla yok olmuştu." gibi onun şair yanının ürünü güzel cümleler var. Ama başta dizgi yanlışları olmak üzere, düzeltme gereği duyduğum cümleler de... Kitaptaki çocuksu, naif bakışın yerini, zaman zaman bir turistin bakışı alıyor sanki. Sözgelişi, "...insan ayağının çamura batıp çıkarken çıkardığı *garip, alışılmadık* sesler oluşturuyordu." (s.7) cümlesinde altı çizili sözcükleri bu bakımdan yadırgadım. Bu yaşamın içinde yoğrulmuş insanlara o sesler, *garip, alışılmadık* gelmemeli. İlk ürün olmanın bu acemilikleri, roman bir kez daha yazılsa kolayca giderilebilirdi. Ama bu acemilikleri unutturan güzellikler de var romanda.

Erol Yıldırım'ın romanı, Aralık Yayınları, İstanbul 1990.

BAKIRKÖY BELEDİYE TİYATROLARI KÜÇÜK BURJUVA TEATRAL ÖRGÜTLENMESİ

İsmail TANJU

Genç bir tiyatrocu *İnsancıl*'da... Amatör tiyatroların örgütlenmesinden söz ediyor... Ülkede amatör tiyatro tarihi üzerine net çalşmalar yapılmadığından konuya yaklaşımı iyi niyetli olmasına rağmen yanlış...

Ancak yanlış genç tiyatrocudan kaynaklanmıyor... 12 Eylül 1980 sonrası tek taraflı öğretiden kaynaklanan ve salt öykünmeci bir tavırla ekonomi-politiğe bağlı olarak yeni bir toplumcu teatral düşün hareketinin nüveleri toplumsal yapımızda gözlenirken, toplumcu tiyatro her nedense geçmişini büyük bir kıskançlıkla saklıyor ve yeni kuşağa karşı sorumluluklarını yerine getirmekten kaçınıyor.

Her dönem yeniden başlıyor, aynı hatalar tekrarlanırken yeni kuşaklar eski dönemde yapılan hataları bilmedikleri ve toplumcu tiyatronun somut analizini yapamadıkları için geliştirdikleri her teatral düşün hareketinde bir önceki dönemin hataların tekrarlamaktan geri kalmıyorlar.

Mayıs 1991... "Devrim İçin Hareket Tiyatrosu"nun tarihini yazmak için Işıl Özgentürk'e telefon ediyorum... Çok seviniyor. Bu tiyatro için göz altına alındığını... hapiste yattığını belirterek, herşeyin bittiği bir dönemde konunun tarihinin yazılmasının onu çok duygulandırdığını söylüyor... İstediğim tüm bilgiyi bana vereceğini belirtiyor... Ancak bir film çekimi olduğunu ve kendisini daha sonra aramamı söylüyor... Bir ay sonra tekrar arıyorum... Bu arayış değişik günlerde sekiz kez sürüyor... Işıl Özgentürk'e saatine 250.000.- TL.'den fazla bir ödeme yapamadığım için bana değerli saatini ayırmıyor...

İnsancıl'ın faksına 17 Eylül 1991 tarihli "Bakırköy Belediyesi Tiyatroları"nın basın bülteni geçiyor... Şöyle deniyor basın bülteninde:" (...) BBT 17 Ekim'de perdelerini açıyor. BBT iki sezondan beri bir yandan seyircisine hizmet verirken Bakırköy Belediyesi'de köktenci bir yaklaşımla tiyatro salonu meselesine eğilmiştir. İlk salon 6 Mart 1991'de *Aziz Nesin Sahnesi* adıyla açıldı. (...) Ayrıca Ataköy'teki tarihi Baruthane binasının restorasyon ve inşaatı devam etmektedir. (...) Bunun dışında Kocasinan'da yapımı biten 250 kişilik kültür evi hizmete girecektir. "Basın bülteni devam ediyor: "BBT'nin mevcut yasalar uyarınca Maliye ve Gümrük Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından yapılacak olan vize işlemi sayın Bakan'ın yürürlükteki mevzuatla çelişen kişisel görüşleri nedeni ile 6 aydır bekletilmektedir. Bu sebeple öncelikle sınav kazanmış kadrolu elemanlarımızın halen göreve başlamamış olmaları ile prodüksiyonların gerektirdiği bütçeyi alamamış olmamız bizi geçiktirmektedir."

İstanbul'da bir belediyeye bağlı ikinci teatral örgütlenmeyi izliyoruz... Basın bülteninde de görüyoruz ki, bu tiyatronun yapılanmasına hükümetçe engel olunmak isteniyor... deniyor...

Salt "Tiyatro için Tiyatro" görüntüsünde yapılanma gösteren BBT'yi ekonomi-politiğe bağlı olarak gözlemlediğimizde: Toplumcu gerçekçi teatral yapılanmaya karşı geliştirilen ve bu kadroların etkisiz bırakılmasını sağlayan, tıpkı İstanbul Şehir Tiyatroları gibi "pasifikasyon ve aydınlamayı önleyici hareket" olduğu izlenmektedir. (1)

Bize göre toplumcu gerçekçi teatral örgütlenmede savaşımın amacı: İnsanın sistemden kopuşunu derinleştirmek, hareketi bir üst aşamaya sürüklemektir. Böylesi bir teatral yapılanmayla kitlelerin daha ileri türden aydınlanmasını geliştirmek ve daha geniş kapsamlı her türden teatral örgütlenme içinde teatral süreci hızlandırmaktır.

Ancak "Tiyatro için Tiyatro" örgütlenmesi içinde olan BBT'nin ilk adımda küçük burjuvazinin eksiksiz bir demokratik teatral örgütlenmesi için savaşımını işçi sınıfının toplumcu gerçekçi teatral örgütlenmesiyle birbirine karıştırması, küçük burjuva [illegible] toplumcu gerçekçilerini geçmişte olduğu gibi iflâs tehlikesiyle karşı karşıya getirebilir. (2)

Ekonomi-politiğe bağlı bir sağ sosyal-demokrat teatral örgütlenme gösteren BBT'nin temelinde fırsatçı bir politika yatmaktadır ve söz konusu teori, aydınlanmayı önleyici, edilgin bir hareketi doğuracaktır.

Bu yapıyla tekelci sermayeye, tüm sınıflar içinde kitle tabanı yaratılmaya bakılarak, edilginliğin yayılmasına yataklık yapılmaktadır.

BBT'nin geçmişte olduğu gibi yatay gruplaşmalara yönelerek, tüm grup, klik ve fraksiyonlarla dayanışma arayışı içinde olduğu su götürmez bir gerçektir. Ancak unutulmamalıdır ki, böylesi bir küçük burjuva teatral ideolojisine bağlı strateji, salt "pasifikasyon hareketidir."

Not: Yazımız yayınlanmadan kısa bir süre önce Maliye ve Gümrük Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü BBT'nin vize işlemlerini yaparak, prodüksiyonlarını gerçekleştirebilmesi için tüm olanakları sağlamıştır.

KAYNAKÇA

1) Pacification Operation için bkz; "Taktik Sorunu", *Devrim* [Gazete], 3 Kasım 1970 ve "Ortaya Çıkan Gerçek", *Yeni Dönem* [Dergi], Aralık 1973, sayı. 1

2) Geniş siyasa anlatım için bkz: V.İ.Lenin, *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği*, 1967

FELSEFE BÖLÜMÜ TARİHÇESİ ve YILLIĞI ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Ebubekir KAYA

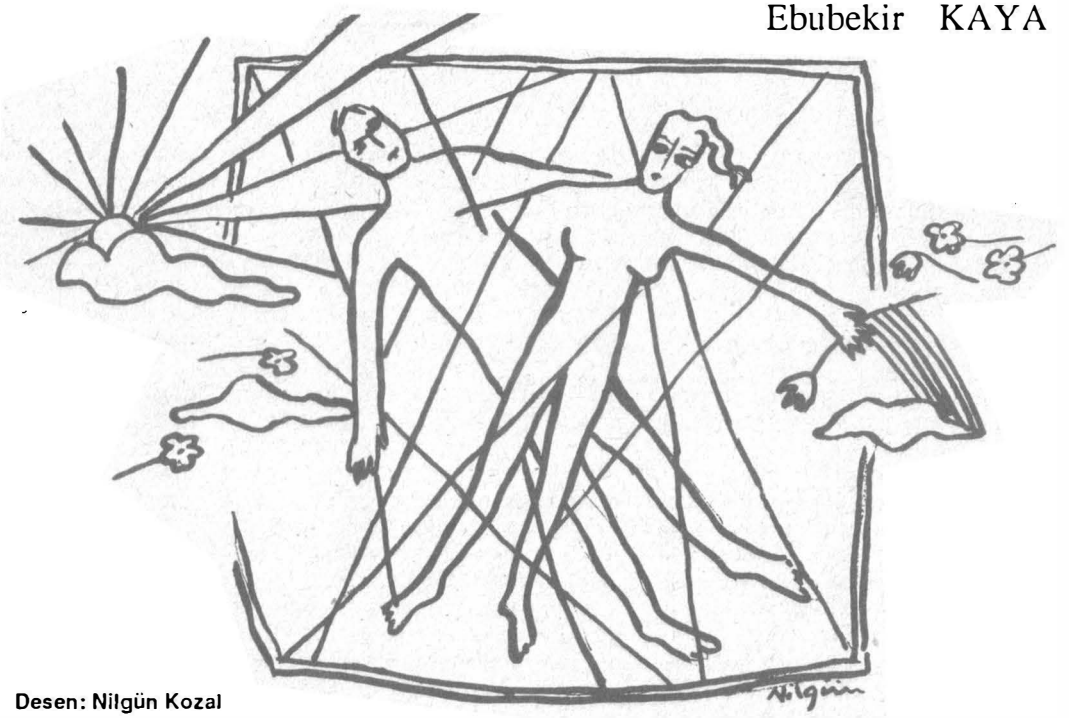

Desen: Nilgün Kozal

1900 Yılında Sultan İkinci Abdülhamit'in 25. cülus Yıldönümü vesilesiyle İstanbul'da dördüncü kez kurulan Darülfünun–u Şahane bünyesindeki Edebiyat Mektebinde Hikmet–i nazariye adı altında bugünkü felsefe, sosyoloji ve psikoloji dersleri okutulduğu bilinmektedir (1)

O yıllardan bugüne değin yapılan reformlar ve diğer çalışmalarla yurdumuzdaki felsefe araştırmalarına öncülük eden İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünün ne bir tarihçesi ne de bir Yıllık çalışması dünę kadar ortaya konabilmişti.

İlk kez bu yıl 1990/91 dönemi mezunları olarak bunu başarmış olamanın gurur ye sevincini yaşıyoruz. Ancak, bu iş burada iki cümle ile açıklandığı kadar kolay olmadı.

Felsefe '91 Yıllığı'nda yayınlanan bir yazımda karşılaştığımız güçlükleri şöyle özetlemiştim:

"Felsefe bölümünün tarihçesi tesbit ediliyor ve tarihe geçiyoruz, diye başlayan ilk bildiri–anketimizde açıkladığımız projelerimiz merkez üssü Felsefe koridoru olan küçük ölçekli bir depreme yolaçtı, deprem de kargaşaya... Derken, Osmanlının son dönemlerinde halkı etrafında toplayarak, yapılan yenilikleri dinden uzaklaşma olarak değerlendiren ve siyasi bir harekete dönüşen Kadızade Mehmet Efendi'nin ruhu ansızın ortaya çıkıverdi. Ancak, bu kez 'din elden gidiyor' şiarı yerine 'Felsefe elden gidiyor' diye bağırmaya başladı. Neyseki ..İkinci Mahmut, Alemdar Mustafa Paşa'yı kurban verdi..' de Yıllık kurtuldu."(2) Böyle dedik ama yanılmışız.

Depremin, Edebiyat Fakültesinden Sahaflar Çarşısı'na kadar uzandığı İnsancıl'ın Ekim 91 sayısında görüldü.

"Felsefe Bölümü, Tarih ve Tatsız Bir Olay" başlığını taşıyan yazısıyla ".. bölümü yeni bitiren yıllık heveslisi gencin.." boynuna bu kez de Aslan Kaynardağ tarafından bir madalya takıldı.

— Sen misin Felsefe Bölümünde ilk kez bir Yıllık çıkarıp, bir de bölümün tarihçesini yazma görevini üstlenmek zorunda kalan "..yazarlık hakkı gibi hukuk kuralları, izin isteme gibi uygarlık davranışlarını öğrenememiş.." kişi?

Burada öncelikle İnsancıl Dergisine, şahsıma yöneltilen eleştirilere yanıt verme olanağı tanıyan demokratik tavrından dolayı teşekkür ederim.

BAZI AÇIKLAMALAR

(1) Bknz. Cumhuriyetin 50.Yılında İstanbul Üniv. 1973

(2) "Felsefe'91 Yıllığı, "Yıllık Efsanesi"

1. Sn. Kaynardağ'ın 'Felsefe Bölümü Tarihine Bir Bakış' yazısı, bölümün tarihi gelişimi dikkate alındığında, eksik bir tarihçedir. Bölümde sonradan kurulan 'Türk–İslam Düşüncesi Tarihi' ile 'Bilim Tarihi' isimli iki ana bilim dalı yok farzedilmiş veya unutulmuş, ayrıca bir kısım çalışmalar gericilikle suçlanarak bir kısım çalışmalar övülmüştür. Tarih çalışmalarında subjektif değerlendirmeler kaçınılmazdır; ancak, fakültede bir bölümün tarihçesi tesbit edilirken, mevcut realitenin olabildiğince objektif değerlendirilmesi, övgü ve yergiye yer verilmemesi, bu bölüme emeği geçenlerin tümüne ve tarihe saygının bir gereğidir.

2. Bölümümüzün Türkiye'deki felsefe çalışmalarının çekirdeği olduğu savı da, bence, çok öznel bir yargıdır. Alman filozofların Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde çalışmalar yaptıkları yıllarda Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde de çalışmalar yapan Alman filozoflar ve Türk araştırmacılarından söz etmemek haksızlık olacaktır.

3. Sn.Kaynardağ, Felsefe bölümünün tarihçesini yazarken, kendisine ait bir röportaj derlemesi ile bir bildirisini okumamız gerektiğini belirtmiş. Ayrıca, kaynakçamızda adı bile geçmeyen Mehmet Ali Ayni'nin kitabıyla ilgili olarak "...eski yazı olan bu kitabı okuması şöyle dursun, gördüğünü bile sanmıyorum.." buyurmuşlar.

Aşağıda yayınlanan tarihçe yazımda görüleceği gibi, verdiğim kaynakçada böyle bir isim söz konusu olmayıp, ayrıca bu kaynakların incelenmesiyle kendisinin ve benim tarihçelerimizden daha yetkini yazılabilir, kanısındayım.

4. Bu bilgiler sıradan bir araştırmacının kolayca elde edebileceği şeyler türünden olup, sayın Kaynardağ'ın röportaj derlemesi ve bildirisinin okunmasının gerekmediği, herkesce bilinen şeylerin bir tarihçe olarak tesbit edildiği, "...benim olan tümceler... yağma edercesine alıntılar..." vb. kırıcı ifadelerin yersiz olduğu açıktır.

5. Altını çizerek söylüyorum: Felsefe Bölümünün Tarihçesi, yazımda aşağıda görüleceği gibi, kaynakçada Sn. Kaynardağın yayınlanmamış makalesi de vardır. Yazısından, uzun bir inceleme yapmaya zamanımız olmadığı için, faydalandık. Ancak, yayınlanmamış olması nedeniyle izin alınması benim sorunum değildi. Bu durumu kendisi de bilmesine karşın, şahsımı kamuoyu önünde küçük düşürme çabası ister, istemez "yılanın başı küçükken ezilir" atasözünü çağrıştırıyor.

İzninizle henüz bir lisansüstü öğrencisi olduğumu belirtmeliyim. Sn. Kaynardağ'dan da başkalarından da öğrenilecek daha çok şeyim var.

6. Doksan yıllık geçmişi olan Felsefe bölümüne kişisel çabası ile ilk kez bir yıllık kazandıran bir öğrencinin armağanı böyle bir "ders" olmamalıydı. "Tarih ve Tatsız Bir Olay" yazısı yayınlatılmayıp da yüzyüze bir görüşmeyle ustamız tarafından kulağımız çekilseydi, daha mı az "ders" almış olurduk, acaba?

Sn. Cengiz Gündoğdu olayı çok güzel yorumladı: "Amatör ruhlar çarpışıyor.."

Değerli okurlar aşağıda İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Tarihçesi'ni (3), yukarıdaki açıklamalarımın ışığında okumanız ve olayı vicdanınızda yargılamanız dileği ile sunuyorum. Saygılarımla.

(3) Bknz. Felsefe 91 Yıllığı, sayfa 10-12 (Alıntılarda yapıla dizgi hataları aynen verilmiştir. sayfa 44

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ FELSEFE BÖLÜMÜ TARİHÇESİ

Ebubekir Kaya (*)

Felsefe Bölümünün tarihçesini araştırmak isteyenler daha önce İstanbul Üniversitesi tarihçesini araştırmak gerektiğini göreceklerdir. Önceki sayfalarda İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Tarihçesi başlığı ile verilen bilgilerden hareketle bugünkü İstanbul Üniversitesinin daha önce üç kez bir üniversite kurma girişimlerinden sonra kurulduğu bilinmektedir.

Osmanlı Devleti'nde 1800'lerden itibaren bilimde doğudan batıya yönelişle birlikte bilim ve eğitim anlaşında da değişmeler başgösterir. Bu değişmeler Medrese dışında yeni bir yüksek eğetim kurumu fikri ve girişimlerini beraberinde getirmiş ve bu yeni kuruma Darülfünun (Fenler evi) adı verilmiştir. Bu yeni eğitim kurumuna bu adın verilmesi Darülfünu'nun fen kelimesiyle eş anlamlı olarak yeni tip Batı kaynaklı bilim eğitiminin yapılmasının amaçlandığını düşündürmektedir.

Başlangıçta bir tüzüğü bile bulunmayan Darülfünun'un kuruluş amacı da belirsizlik içinde olmakla birlikte 21 Temmuz 1846 tarihli Meclis–i Vala (yüce meclis) mazbatasından anlaşıldığına göre "Bilgi ve ahlakça mükemmel olmak isteyen ve bütün ilim ve fenleri okumaya hevesli veya devlet dairesinde çalışmak isteyen herkese gerekli bilgileri sağlayan bir kurum olarak düşünülmüştür. (1)

Nisan 1946 da Sultan Abdülmecit tarafından kurulması emredilen Darülfünun ilk derslerine Ocak 1863'te halka açık konferanslar şeklinde başlamıştır.

Bu ilk girişiminde Divan–ı Zaptiye Reisi Salih Efendi tabii ilimler Ahmet Vefik Paşa tarih dersleri, MEKTEB–i Harbiye Nazırı Saffet Paşa fizik, Kimyager Derviş Paşa fizik ve kimya dersleri vermiştir.

20 Şubat 1870'de yeni binasında hizmete giren Darülfünun'da şube ayrımı gözetilmeden yapılan öğretimde ulemadan Abdülkerim Efendi'nin felsefe ve kelam dersleri verdiği, ancak 16 Ocak 1871 tarihine kadar Takvim–i Vakayi'de yayınlanan ders cetvellerinde felsefeye rastlanmıyor.

Üçüncü Darülfünun girişimi olan Galatasaray Mekteb–i Sultani'de ders programlarının ikinci dönemindeki ders programlarını da kapsadığı bilinmektedir.

1900 yılında Sultan ikinci Abdülhamit'in 25. cülus yıldönümü vesilesiyle İstanbul'da dördüncü kez Darülfünun–u Şahane (2) adıyla kurulan Üniversitede Edebiyat, Hukuk ve Mülkiye Mektepleri (Fakülte) bulunuyordu.

Burada Hikmet–i Nazariye adı altında bugünkü felsefe, sosyoloji ve psikoloji disiplinlerini kapsayan dersler

1. Bknz. Prof. Ekmeleddin İhsanoğlu, Darülfünun Tarihçesine giriş s. 210 Ankara 1990.
2. Bknz. Cumhuriyetin 50. Yılında İ.Ü.Armağan kitabı. 1973.

* Ebubekir Kaya 1990/91 döneminde mezun olmuştur.

de veriliyordu.

Edebiyat Mektebinde (Fakülte) uzmanlık alanları 1912 tarihli üniversite ıslahatı ile ayrılmış, tarih, coğrafya, sosyal bilimler, Edebiyat, Felsefe ve yabancı diller olmak üzere beş ana bölüm ortaya çıkmıştır.

Türkiye Cumhuriyetinde dönemin (1933) Milli Eğitim Bakanı Reşit Galib, Hakimiyet–i Milliye Gazetesi'ne verdi demeçte 2252 sayılı yasayla kurulan İstanbul Üniversitesi'nin feshedilen Darülfünun–u Şahane ile hiçbir ilgisi bulunmadığını açıklamış olmasına karşın İ.Ü. öğretim kadrosunun bir bölümü feshedilen Darülfünun–u Şahane'nin kadrosudur.

FELSEFE ile ilgili olarak 1912–24 yılları arasında (3) Rıza Tevfik Bölükbaşı ve Orhan Saadettin felsefe, M. Emin Erişirgil felsefe tarihi, Halil Nimetullah mantık, Ahmet Naim metafizik, Mehmet İzzet ahlak ve felsefe, Mustafa Şekip Tunç ve Ali Haydar Taner psikoloji, Necmettin Sadak sosyoloji, Ahmet Emin Yalman istatistik ve sosyoloji, İsmail Hakkı Baltacıoğlu eğitim, İzmirli İsmail Hakkı İslam felsefesi, Hamdullah Suphi Tanrıöver de estetik dersleri vermişlerdir.

1932'de Türkiye'ye davet edilen İsviçre'li Prof. A.Malche'nin verdiği raporlara göre doğa bilimlerine verilen önem kadar Edebiyat Fakültesine önem verilmesi, insan ağırlıklı kültür çalışmalarına öncelik verilmesine dikkat çekiyordu.

Bu yönde yapılan reformlar sonucu (1933) felsefe bölümünde değişmeler gözleniyor:

FELSEFE BÖLÜNÜDE ALMAN EKOLÜ

Bölümde, Hitler Almanya'sında çıkarılan Prof. Hans Reichenbcah bölüm başkanlığına, Macit Gökberk de onun asistanlığına getirildi. (Daha önce bölümde asistanlık kadrosu yoktu.)

Öğrenciler yabancı dilde yayınlanmış bir felsefe kitabını iyi–kötü çevirince bu çalışma tez olarak kabul edilir, doktora çalışması yapılmazdı.

Galatasaray Lisesi'nden felsefe–sosyoloji öğretmeni H.Ziya Ülken, İstanbul Lisesi'nde H. Vehbi Eralp, Gazi Eğitim Enstitüsünden Suut Kemal Yetkin, ve başka liselerden Mehmet Karasan, Ziyaettin Fındıkoğlu, 1934'te Mazhar Şevket İpşiroğlu, 1938'de Takiyeddin Mengüşoğlu bölümün öğretim kadrosuna atandılar. Nusret Hızır (1934) Reichenbach'ın çevirmenliğini üstlendi. Mazhar Şevket ve T.Mengüşoğlu yurt dışında doktora yapmışlardı. M. Şevket hemen doçent olarak göreve atanırken Mengüşoğlu da asistan olarak bölüme girmiş (1938) ve "N. Hartman'ın Çağımız Felsefesindeki Yeri" teziyle doçent olmuştur.

H. Reichenbach'ın bölüm başkanlığına getirilmesiyle ortaya çıkan dil problemi konferansları sürekli izleyen Nusret Hızır'ın çevirmenliğe atanmasıyla çözümlenmiştir. Hızır, çevirmenlik yanısıra öğrenci olarak da kaydolup, diplomasını aldıktan sonra asistanlığa getirilmiş, 1942'de Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne atanmıştır. H.Reichenbach sembolik mantık dersleri veren, Viyana çevresinden, bir bilim felsefecisiydi. Verdiği dersler ve konferanslar matematik bilen H.Vehbi Eralp'in de katkılarıyla tercüme edilebiliyordu.

Felsefe Tarihi dersleri için yine bir felsefe profesörü Ernst Von Aster bölüme getirildi. Nazi Almanya'sından sürülmüş olan Von Aster 1946'ya kadar görevine devam ederek ilkçağ ve Ortaçağ Felsefesi (1943) Bilgi Teorisi ve Mantık (1945) isimli eserlerini yayınladı.

1943'de yine Almanya'dan çıkarılan Antikçağ uzmanı Prof. Walter Kranz bölüme getirildi. Kranz, verdiği konferans ve dersleri Suat Baydur'un çevirisiyle Antik Felsefe (1943) adıyla yayınladı ve 1952 de Almanya'ya döndü.

Daha sonraları Heinz Heimsoeth (1950), Joachim Ritter (1953) ve Bruno Von Freytag Leur İnghoff bölüme getirildiler.

H. Heimsoeth; Kant ve Fenomenoloji üzerine, J. Ritter, Varoluşçuluk üzerine; Leuringhoff mantık üzerine çalışmalarıyla tanınıyorlardı.

Heimsoeth'in dersleri Prof. Macit Gökberk, Prof Mengüşoğlu ve Doç. Nermi Uygur tercüme ediyorlardı. J. Ritter'in iki yıl boyunca verdiği dersler Doç. Bedia Akarsu ve Doç. Hüseyin Batuhan tarafından tercüme ediliyordu.

BÖLÜMDE İLK DOKTORA TEZLERİ (4)

Edebiyat Fakültesi tarihçesini incelerken bölümde ilk doktora tezlerinin aşağıdaki şekilde sıralandığı görülüyordu:

a) 1933 – 1946 Yılları arasında:

Rodolf Graf : "Friedrich Von Handenberg'in Tarih Felsefesi"

Ziya Somar : "Son Asır Türk Tefekkürü Tarihi ve İz–zet"

b) 1947 – 1973 Yılları arasında kabul edilen doktora tezleri:

Cavit Sunar : "İbn–ül Arabi, İmam–ı Rabbani veVahdet-i Şuhut Mukayesesi"

Hüseyin Batuhan : "Kierkegaard'da İroni Kavramı"

Bedia Akarsu : "Wilhelm Von Humbold'da Dil ile Kültür Bağlantısı"

Kamuran Birand : "Namık Kemal'in Devlet Anlayışı, Aydınlanma Devri ve Türk Düşüncesi Üzerine bazı tesirleri"

Cahit Tanyol : "Haz ve Elemin Ahalkta Rolü"

Nermi Uygur : "Wilhelm Dilthey'e göre konusu bakımından manevi bilimler grubunun bilgi bağlantısı"

Nihat Keklik : "Ebu Nasır al–Farabi'de Kategoriler 'Arist ile Mukayeseli Tahlili'

Onay Sözer : "Berkeley'de Varlık ve Algı Sorunu"

Teo Grünberg : "Anlam Üzerine Bir Deneme"

Ionna Kuçuradi : "Shopenhuer ve Nietzsche'de İnsan Problemi"

Necla Arat : "Emst Cassirer ve S.K.Langer'de Sembolik Form olarak Sanat"

Afşar Timuçin : "Decartreci Bilgi Teorisinin Te-

3. Bknz. Prof Oktay Aslanapa, İstanbul Üniversitesi Tarihçesi, Cilt 1983

4. Bknz. Culhuriyetin 50. Yılında İ.Ü.Armağan Kitabı, 1973 sayfa 433–464

mellendirilişi"

BÖLÜMDE İLK DOÇENTLİK TEZLERİ

a) 1933–1946 Yılları arasında

Mazhar Şevket İpşiroğlu: "Heidegger ve Max Scheler'de İnsan"

Takiyettin Mengüşoğlu : "Nicolai Hartman'ın Çağımız Felsefesindeki Yeri"

Macit Gökberk : "Hegel'in Devlet Nazariyesi"

b) 1946–1973 Yılları arasında

Kamuran Birand : "Dilthey ve Rickert'in Manevi İlimleri Temellendirilmesi"

Nermi Uygur : "Edmund Husserl'de Başkasının Beni Problemi"

İsmail Tunalı : "Felsefenin Işığında Modern Resim"

Hüseyin Batuhan : "Batıda Tolerans Fikrinin Gelişmesi"

Bedia Akarsu : "Max Scheler'de Kişi Kavramı"

Nihat Keklik : "İslam Dünyasında Tasavvuf ve Felsefe Arasındaki Hesaplaşmalar"

Profesör PROFESÖRLÜK TAKDİM TEZLERİ

Prof Dr. Nermi Uygur : "Felsefenin Çağrısı (1964)"

Prof Dr. İsmail Tunalı : "Sanat Ontolojisi (1966)"

Prof Dr. Bedia Akarsu: "Ahlak Öğretileri (1968)"

Prof Dr. Nihat Keklik : "Muhiddin İbn–ül Arabi, hayatı ve çevresi (1969)"

BÖLÜMDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Aster ve Kranz'ın bölümden ayrılmalarından sonra Felsefe tarihi derslerini Prof. Macit Gökberk vermeye başladı. Anlattığı dersleri geliştirerek kitap halinde yayınladı: Felsefe Tarihi (1961) Felsefe terimleri Türkçe ile karşılama çabaları içinde görülen M.Gökberk 1969 yılında emekli oldu. Edebiyat Fakültesinin amblemi onun kaleminden çıkmıştır.

Halil Vehbi Eralp 1978 yılında emekli oluncaya kadar Felsefe Tarihi, Deneysel Bilimlerde Yöntem sorunları ve Sanat konularında ders ve seminerler vermekle birlikte Alfred Weber'in Felsefe Tarihi eserini dilimize kazandırmıştır. (1938)

Takiyettin Mengüşoğlu doktorasını N. Hartman'ın yanında yaptıktan sonra bölüme gelmişti. (1938) İnsan, varlık, bilgi, ahlak ve tarihsel varlık alanının felsefesi ile fenomenoloji üzerine çalışmalar yapmış, dersler vermiştir. 1978 yılında emekli oluncaya kadar çeşitli özgün eserler ve tercümeler arasında bölümümüzde dersler veren Bruna Von Freytag Löringloff'un "Mantık" adlı yapıtını dilimize kazandırmıştır.

Prof. Hilmi Ziya Ülken, Almanya'dan dönüşünde (1935) fakültemizde Türk Tefekkür Tarihi Kürsüsü'ne doçent olarak atanmıştır. İslam Felsefesi, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi dersleri veren Ülken ayrıca sosyoloji kürsüsünün başkanlığını da yapmıştı.

H.Z. Ülken şahsi bir çabayla sosyoloji kürsüsünün (5) felsefeden bağımsız hale gelmesini sağlamış ve sosyoloji 1941 yılında Maarif Vekili H.Ali Yücel'in yardımıyla felsefe bölümünden ayrı bir kürsü haline getirilmiştir. (6)

ANA BİLİM DALLARI

Daha önce belirtildiği gibi bölümümüzde Darülfünun'dan başlayarak felsefe tarihi, sistematik felsefe ve mantık, psikoloji ve sosyoloji disiplinleri bulunuyordu. Sonraları sanat tarihi, ahlak ve estetik disiplinleri de bölümde yer aldılar.

Her öğrencinin bu dersleri alması ve sınav vermesi zorunluydu. 1941 yılında (sosyolojinin bağımsız hale geldiği yılda) diğer disiplinlerin de ayrıldığı sanılmakla birlikte bu savımızı kanıtlayacak kaynak bu çalışma içinde verilememiştir.

30 Eylül 1971 tarihli üniversite senatosu kararıyla Türk İslam Düşüncesi Tarihi adıyla bir anabilim dalı kurup, felsefe bölümüne bağlanmış ve yine senato onayı ile (9.12.1971) Prof. Nihat Keklik bu ana bilim dalının başkanlığına atanmıştır. (7)

Ayrıca 1984 yılında Felsefe Bölümünde, Bilim Tarihi Ana Bilim Dalı (8) kurulmuş ve 1985–86 öğretim yılında felsefe öğrencilerine Bilim Tarihi dersleri verilmeye başlanmıştır. Nisan 1987 de Bilim Tarihi bağımsız bir bölüm olarak felsefeden ayrılmakla birlikte felsefe bölümü ve tüm fakülte öğrencilerine Bilim Tarihi dersleri verilmesi sürdürülmektedir.

ÖZETLE daha önce anlattığımız "birinci kuşak" diyebileceğimiz felsefeciler Türkiye'de felsefenin öncüleri olup, onların yetiştirdiği öğrenciler bugün bölümde ders veren üçüncü kuşaktan hocalarımızdır.

Bugün de yayını sürdürülen Felsefe Arkivi birinci kuşağın eseridir.

İkinci kuşak ise Prof. Nermi Uygur, Prof. İsmail Tunalı, Prof. Bedia Akarsu, Prof. Nihat Keklik, Hüseyin Batuhan ve diğerleridir.

İkinci kuşak felsefecilerimiz bayrağı bugünkü hocalarımıza devretmişlerdir.

---

5. Bknz. B.Şener, Türk Sosyologları ve Eserleri, Sosyoloji dergisi s.1 sayfa 34
6. Bknz. Mehmet Yalvaç, Sosyoloji Eğitiminin Türkçesi, Kubbealtı Mecmuası, Ocak 1985 s.1 sayfa 15
7. Bknz. Prof. Nihal Keklik'in bu yıllıktaki yazısı,
8. Kaynak. Yard. Doç. Feza Günergun İ.Ü. Ed. Fak. Bilim Tarihi Bölümü
9. Kaynak. Prof. Oktay Aslanapa–İstanbul Üniversitesi Tarihçesi Cilt 1–1983

DÜŞÜNCEYLE YÜZLEŞMEK

İsmail DELİHASAN

DEĞİŞİME İNANMAK

Yaşamdan yana umut candır. Umudunuzu değişime inanmaktan doğurtunuz. Umutlu olmak da dirençli olmanın anasıdır. Değişimden umut, umutdan da direnç doğar. İnanılması gereken tek şey değişimdir.

YÜZLEŞMEK

Cesaretli insan, bütün düşüncelerle yüzleşendir. Yüzleşmek, değişim gerçeğine sığınmak ve aydınlıktır.

DOĞALLIK

Evrensel düşünmek insanca düşünmektir. Doğal olan doğaya daha yakın olandır. İnsanın da doğalı doğaya daha yakın olur ve daha güzel olur. Doğal olmak, medeniyetsizlik değildir. Kalıcı olan doğal olandır.

Doğallık, semer vurulmamış taya benzer, tay doğası bozulmamış çayır ister, çayır sahibini insan ister. İnsan doğaldır.

ÇELİŞKİ

Yaşamda her şey bir çelişkidir. İnsan her şeyi var etmek ister. Çelişkiyi doğuran da, insanın seçenek istemesi ve değişimdir. Değişimi ve seçeneği sevmek gereklidir. Bütün felsefi görüşler de, doğaldır ve zorunluluktur. Yaşamı ve insanı kendi doğurganlığı- döngüsü içinde düşünmek olumlu düşüncedir. Sonuçta felsefede ve dinlerde insanı görürsünüz, aşamalarını. Karşı düşünceyi hor görmek insanı hor görmektir. Çünkü kendi değişimi içinde her şey doğrudur. Yanlış olduğunu söylememiz yeterli değildir. Düşüncenin yanlışı da güzeldir, düşünülmüştür, düşünülen güzeldir. Çünkü insan güzeldir.

SINIRLAR SORUNLAR ve ARAMAK

İnsanın yapısında ilk ve son arama vardır. Zamanlara bölme, başlangıç ve sonu sınırını bulma isteği, insana evrenin başlangıcını ve sonunu merak ettirir. Bu merak günümüz uygarlığının yıldızlara kadar ulaşmasıyla şekillenmiş ve aynı merakla sürmektedir.

Yaşamda umutlara dalıp, öncesini merak ederken yaşamı çok sevip ve sonra ondan bir hiç olarak, kafasındaki soruları temellendirmeden, nereye gittiği belirsiz şekilde ayrılmak zoruna gider. Hep yaşamak ve bilmek ister, hep merak eder insan. Böyle olması da hem doğal işlevi hem de sevindiricidir. Akıllının sorunu olur. İnsanda da özgün olarak belli oranlarda akıl olduğuna göre, varlığıyla ilgili bütün problemleri kendine sorun etmiş, araştırmış, akıl yürütmüştür. Bu yol, değişimin izlendiği doğru yoldur. Kolaycılar araştırmadan kaçmış, kabullenmişlerdir. Üretenler ve tüketenler diye de insanları iki sınıfta değerlendirmek gerekir. Başkalarının ağzıyla konuşmak, başkalarının kulağıyla duymak, hazıra konmaktır-yanlıştır. Oysa her insan üretici-yaratıcı olmalıdır. Kabullenmek aklı kullanmamaktır. Aklını kullanmayan-kullana mayan insan özür lü insandır.

AKIL ve UYUŞTURUCU

Aklı kullanabilmek için, onun kullanılacak durumda olması şarttır. Uyuşturucu ise aklı kullanamaycak duruma getirir. Gülünç bir durumdur. En gülünç olan şey, aklın gülünç hale gelmesidir. Uyuşturucu yenilgidir. Yaşamdan yana olmak bedeni ve aklı korumayı gerektirir. Mutluluk için zevk, zevk için insan feda olmamalı. İnsan ne aradığını ve içinde bulunduğu boşluğu biliyor mu. Önce bu soruları yanıtlayalım. Ben bunları kim olduğunuzu bilmediğim sizlere-insanlara söylüyorum. Kant'ı düşünüyorum, ben onu biliyorum ama o beni hiç bilmeyecek. Ben filozofları da hiç alkol almayan kişiler olarak düşlüyorum. Çünkü Kant, "aklını kullanma cesaretini göster" demiş. Onu seviyorum. Akıllı insan aklına sığınandır.

DUYUM

Kavramlar üzerinde sözcüklerle

GÜLKEDİSİ

karanfil seraları adıyorum
yağmur damlacığı kadar
bir bölümüne hayatın
gülkedisi koyuyorum adını
masallara benziyor daha da

uykular örtüyorum üzerine
güzelliklerine rüyaların
ayakları yere değmiyor
günlerine girip çıkar gibi anıların
öpüp öpüp uyandırıyorum

dirseklerimi dayayıp omuzlarına
alnımı bırakıyorum alnına
değinmeler tadıyorum avuçlarımda
kanlar içinde
saçlarına boynuna sırtına

güldelisi diye değiştiriyorum adını

Emin AKDAMAR

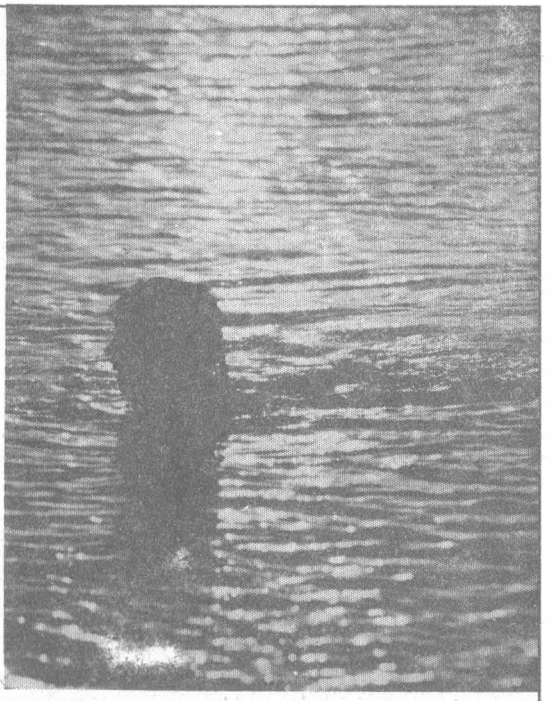

Fotoğraf: Gülnaz ÇOLAK

düşünürüz. Duyumlar kavramlaşamazsa sözcükler yok demektir. Bu insanda analitik-kurgusal olmayan durumdur. Düşünce kavramlarla vardır. Duyumda ne düşünce ne de sözcük vardır. Duyum insanın doğasıyla ilgilidir. Düşünce algılananda sabit değildir, evrenseldir.

ALIŞKANLIKLAR ve İRADE

Yaşamın içeriği alışkanlıklarımızdır. Alışkanlıklar iradeyle değiştirilebilir. Memleket, akraba, sevgili kavramlarının gerçekliğinin yarı payı alışkanlıklarımızdır. Alışmak sevdirir, bağlılık doğurur. Yakın olmak, ilişki kurmanın ilk aşamasıdır. Yaşamı değiştirmek, başta alışkanlıkları değiştirmekle olur. Gözümüzde çok büyüttüğümüz değerlerin yarısının alışkanlığımız olduğu gerçektir. Alışkanlıkları değiştirmek irade ile olur. İrade korkuyu da yenebilecek güçtedir. Korkular yetersizliğin bir ürünüdür. İnsan sadece ölüme alışmamıştır. Haksız ölüm korku verir. Haklı ölümler korkusuzdur. Tedbir almak korkudan değil yeterliliktendir. Güzel insan, kendi dikenini kendisi ayıklayabiliyorsa güzel insandır. İradeli olan insan sabrı ve direnci bilen insandır. İradeyi aklın ve direncin dışında hiç bir şey yönetemez. Determinizm'i aşan da iradedir. Nedenlerin iradeyi etkilemesi ise doğal zorunluluktur. Aklın doğurması, insanın istemesi irade için yeterlidir. İradenin pratiğe geçirilmesiyse ahlak yetisinin -sabrın- direncin görevidir. İrade son aşamada yani pratikte insanı temsil eder.

HER ŞEYİN BAŞI ve SONU

Evrenin başının ve sonunun olmadığı, evrenin hacminin sonsuzluğu ve bu bağlamda bilimin de sonsuzluğu düşüncesinin akılcı olduğunu biliyoruz. Gerçekte her şey, her son ve her başlangıç, insan yaşamının içindedir.

HAREKET

Hareket, başı olmayan yerlerden gelip, sonu olmayan yerlere gider. Yer kavramım soyuttur burada. Yani, hareketin gerçekte yeri yurdu yoktur. Aklın anası ve en akıllı olan harekettir. İnsanların akıllı hareketleriyse ne kadar sevimlidir.

ONUR

En değerli olan insani değer onurdur-gururdur. Gurur karakterin bir parçasıdır. İnsanlığımızın bir ölçüm kaynağı da gururumuzdur. Gururumuz-onurumuz için her şeyleri tepmemiz ne güzeldir. Onurlu insan, utanmasını bilen insandır.

İNSAN OLMANIN GEREĞİ NEDİR

İnsan olmanın gereği, sorunlu ve sorumlu olmaktır.

SEZGİ NEDİR

Sezgi erken gelen bilgidir, sezgici insan farklı insandır.

EN BÜYÜK YETENEK NEDİR

En büyük yetenek, kendi yeteneğini bulmaktır.

ÖYKÜ

YİTİK YOL

Hasan KIYAFET

Desen: Özden Can

Haydar ceketini çıkarıp koluna aldı. Gömleğinden bir düğme daha gevşetti. Yüzü gülmekle ağlamak arası okunaksızdı:

"Vay Haydar vay sen bu hallere düşecek adam mıydın? Gündüz gözüne evin yolunu şaşırıp, sütçü beygiri gibi aynı sokakları dön babam dön edecektin ha! Gören duyan olsa adamı defe koyar. Defe koyması ne, senin devamlı ikametgahın Bakırköy der..."

Taşhan'ın girişindeki binektaşına yeniden oturdu. Yeniden boynundaki boğazındaki terleri sildi. Olmazdı, olamazdı. Ne yani kime soracaktı? Ne diyecekti? "Afedersiniz, ben şu memleketin otuz yıllık enişte si Haydar Usta, evin yolunu kaybettim. Her yıl bir iki kez gelirim ama otuz yıl yetmedi, kayınpederlerin evini öğrenemedim. Bana evi gösterir misiniz, v.b...." Yoo olacak şey değildi. Sultan Köprü avuç içi kadar yer, ertesi gün olay davul düdük duyulurdu.

"Şurası Bedestan, burası Saat Kulesi, karşısı Karakol, az ileride Askerlik Şubesi var. Kunduz Yaylası arkamda kaldığına göre doğru yoldayım demektir, deyip onuncu kez geçtiği sokaktan bir daha geçti. Güneş iyice batıya sallanınca yeniden çarşıya döndü. Saat Kulesinin dibindeki Boncuklu Kahvede çay içti. Alnında biriken terleri sildi. Bitkin dirseklerini masaya dayadı. Bedastan'ı, Saat Kulesi'ni, Boncuklu Kahve'yi bu kaçıncı buluşuydu. Kirli peşkirli garsonun bu kaçıncı: "Hoşgeldin enişte ne içersin?" deyişiydi.

Haydar Usta son bir kez daha kalktı. Pencereleri ince çıta kafesli eski Osmanlı evlerinin önünden yorgun geçti. Çatal Çeşme'de yüzünü yudu, su içti. Binektaşına oturmadı. Vakit daralmış, daha hızlı yürümeliydi. Yine yüzünde buruk bir gülücük:

"Koskoca Hacı Yusuf'un damadı Haydar Usta evin yolunu bulamamış, sokakta kalmış diyecekler. Olsun öyle de rezil olduk böyle de. Bu kez başka bir yol deneyeceğim."

Şurası Bedestan, burası Saat Kulesi, Karşısı Karakol deyip, ezberlediği kaldırım taşlarını saya saya yürüdü. Görmediği, gördüğü nice sokaklardan geçti. Nice kendir çıkrıkları, tütün depoları keşfetti. Ih yine tutturamadı. Burası da, çoktan terk edilmiş ören bir eve çıktı. Kendine güveni daha azalmış, güçbela yeniden çarşıyı buldu. Çarşıyı bulmaktaki kolaylağını, Saat Kulesi sağlıyordu. Saat Kulesine çıkıp kasabaya tepeden bakmayı denedi. Fakat Kule'nin girişi, asma kilit ve demir kapıyla kilitliydi.

Boncuklu Kahve'de üçüncü demli çayı da içti. Merhaba enişte diyenlere, "aleykümselam kayınço", dedi. Hava kararıyordu. Kalktı, güneşin yittiği yerden girecekti bu kez. Gerçekte denemediği yön, geçmediği sokak kalmış mıydı? Belki de kayınpederinin evinin önünden bu onuncu geçişiydi.

"Böyle düz, böyle girintisiz çıkıntısız memleket görmedim. Allah kahretsin, yedi yüzlü memleket. Girdiğim her sokak ayrı bir ülkeymiş gibime geliyor. Bedestan'dan

GÜLHANE–İ HATTI HÜMAYUN

biz ki o kasırgadan
papirusları kurtardık
delişmen yürekli ittihatçılardık
elimizde Nagant tabancalar
Sultan Galiyef Das Kapital ve Attila İlhan okurduk
Ay yeryüzüne döktüğünde serabını
karlı gecelerde çeteci ateşleri yaktık
Gülhane–i Hattı Hümayununda

bir tümcede anlatılabilir
harami bir şehrin tarihi
o büyük kasırgadan
yalnız fırtına kuşları kaldı
biz ki delişmen yürekli ittihaçılardık
Anadolu ayağa kalktığında

Hüseyin Avni CİNOZOĞLU

Desen: Aşkın AYRANCIOĞLU

baktığımda, başka Çatal Çeşme'den baktığımda başka. Biz nişanlıyken bu Çeşme böyle mi akardı. Suyunun sesi, Taşhan'dan duyulurdu, güldür güldür! Kayınpederlerin bahçedeki iğdenin kokusu mahalleyi tutardı. Gözüm bağlı olsa onun kokusuyla evi bulurdum. Kale Hamamı'nın önündeki Çınar kuş cennetiydi. Sığırcık sesi kasabanın dışından duyulur, insan aradığını bulurdu.

Olacak şey değil yahu, olacak şey değil. Sultan Köprüsü eski köhne bir kasaba. Nüfusu büyük kentlere göçenler yüzünden azalmış. Sokaklarda tek yenilik köşebaşlarındaki elektrik direkleri. Ee o zaman benimkisi bunaklık değil de nedir? Tanrım sen aklımı koru, sen sabır ver. Hele şu batıyı, iyice batıyı bir daha deneyeyim."

O kasabayı geride bıraktı. Kuruçay kıyısında kadınlar kızlar, çocuklar kendir sopalarıyla kocaman bir ateş yakmış, ışığında kendir soyuyorlardı. Soyduğu kendir dalı kadar narin bir kızın yüzünde oynayan yalımlar, Haydar Usta'yı olduğu yere çiviledi. Orada ne kadar durduğunu, neyi beklediğini bilmeden duruyordu. Kendir sopalarının kabarttığı ateş yalımlarının araladığı yoldan, otuz yıl ötelere doğru yürüyordu. Kendisi, kabına sığmayan bir delikanlı, eşi onsekizinde taylanan bir kızdı. Issız, ışıksız gecelerde kanatlanıp onu görmeye giderdi. Yol aramazdı, yıldızlar gittiği yere kadar ayaklarına dizilirdi. Hava bulutlu olsa, mahalleyi saran iğde kokusu vardı. Yağmur, kara, tipiye karşın, kaldırımtaşlarına ipek bir halı serilirdi. Dar sokaklar genişler, isli pencere kafesleri salkım salkım çiçeğe dururdu. Kısacası bütün yollar Hacı Yusuf'un evine giderdi.

Haydar Usta, omuzuna dokunan bir elle toparlardı. Ak sakalı döşünü döğen, belki doksan belki yüzlük Hamza dedeydi:

"Merhaba enişte, kendircileri mi seyrediyorsun?" dedi.

Dili dolaştı, evet dedi, hayır dedi. Sonunda:

"Eve gidiyordum da" diye kekeledi. Hamza dede"

"Eve mi, yolu uzatmışsın. Şu aradan yürüsen daha kestirmedir" dedi.

Usta çözüldü: "Dede ben evi buradan çıkaramam" dedi.

Hamza dede gülümsedi: "Meraklanma bazan ben de böyle olurum. Bunca yıldır eskittiğim yollarda evimi bulamam. Bundan otuz kırk yıl önce sen nişanlına giderken de bu sokaklar aynıydı. Ama sen bu sen, zamanda bu zaman değildi. Şu gördüğün dikenleri gül, isli pencereleri tevir türlü çiçek görürdün. Taşhan'ın taşlı yolu ise atlas serili bir geçitti değil mi? Yaa evlat seni şaşırtanı anladın mı şimdi? Haydi otuz yıl önceye kapa gözlerini yürü. Korkma ayağın taşa değmeden Hacı Yusuf'un evini bulursun, dedi.

Ali BALKIZ

KARADENİZ DAĞ KARTACI

ÖYKÜ

Cem Yayınevi

AŞK BÜLTENİ –10–

İzzet Kılıçlı

Fotoğraf: Hatice TUNCER

1.1.1990

Yeni yıla girdik dün gece. Hiç de neşeli değildi. Bu gece acısını çıkarmak için içiyorum.

Seni unuttum... unutmaya çalışıyorum belki. Neden okumuyorum da basit bir günceyle uğraşıyorum?

Kapatıyorum bugünü de. Neden yeni bir sevgilim yok?

İşlerim yolunda gitse. Aşkım da. Şansımı çok zorluyorum. O yüzden yitiriyorum hep. TV'de bir film var. Ne olduğunu bile bilmiyorum. Şu anda boşum.

3.1.1990

Birgün çıkıp gelirsin yine ansızın. Düşlerime girersin. Beni canevimden vurursun yine.

Herkes duygularını gizliyor. Sen de gizliyorsun ama düşlerime sokulmamazlık etmiyorsun.

Şu anda boşluktayım. Yitip gitmek istemiyorum aslında.

6.1.1990

Yaşıyorum sözde. Her yönden kuşatılmış olarak. Vazgeçemediğim tutkumsun. Oysa öbür insanlar gibi yaşamak istiyorum. Korkunç bir acı birikmiş içdünyamda. İşte, anlatamıyorum. Kendimi ne zaman mutlu duyumsayacağım? Her an korkulu düşlerleyim.

Yıllar sonra verilmiş ödüllerin heyecanı yok. Yıllar sonra verildi ödüllerim. Kısa zamandaki başarılarım kıskanıldı. Şimdi de kıskanıldığımın ayrımındayım. Bu deftere yazdıklarım neye yarar şimdi? Karnımı doyuruyor mu? Neden yazıyorum? Üstelik yanıtı yok. Saçmalamak istemiyorum. Ne kadar yalnızım Y. Senden başka sığınacak düşüm yok. Sense beni yok etmeye çalışıyorsun.

8.1.1990

Aylardır yoksun. Bu gece girebilirsin düşüme. Özellikle bu gece,. Oysa her gün yeniden başlar çarpık, kavruk sevdam. Unutulmayan acını yeniden duyumsarım. Ne demişsem demişim, ne yazmışsam yazmışım, inan-

ma. Bütününde sen varsın. Ancak seni anlatabilirim çünkü. Çünkü tek seni yaşıyorum.

Romanının 3. cildine iki sayfa daha eklendi. Her gece değilse bile mutlaka sayfalarca yazı yazıyorum. Sonuçlanan bir şeyler var yine de. Bir bakıyorum öyküler bitmiş, romanlar ilerlemiş.

Şimdi de şeker krizi tuttu. Hiçbir şey almayacağım. Nedeni sensin bu krizin, biliyorum.

Tozların Dansı koydum kitabımın adını. İlginç mi buldun?

9.1.1990

Seni kayıp mı ediyorum sevgilim? Üç saattir düşünüp duruyorum bunu. İnanamıyorum.

13.1.1990

Engizisyon işkencelerine son ver artık.

Gelişen hiçbir şey yok. Hâlâ düz bir kulum. Hâlâ yerimde sayıyorum.

15.1.1990

Gece çalışma alışkanlığımı sürdürüyorum. Seni düşünmeden sürüyor üstelik. Dün gece düşünmedim örneğin, bu gece de. Olayların gelişimi uzaklaştırdı. Yanıt vermedin hiçbir şeyime. Kartlarıma, pusulalarıma... Dergiler gönderdim. Yırtıp atmışsındır Tanrı bilir. Sömestriden sonra yeni sayısını alacaksın. Kendinle karşılaşacaksın. Öykümde sen varsın çünkü.

Senin için varım edebiyat dünyasında. Başka bir nedeni yok bilesin. Bu beni sonuçta iyi bir yazar yaparsa da hiç önemli değil. Sana ulaşmalıyım önce Y?

Bir başkası yok ne yazık ki. O bir başkası hangi enlem ve boylamdaysa, yok. Karşılaşmayacağız da. Sen aşkın ölünecek yerindesin. Aşkımıza sahip çıkansa hep ben oldum. Geçmişte de ben. Sen yaşlanmana bak.

16.1.1990

Yalnıca edebiyatın olduğu geceleri özledim, demişim bir yerde. Seni telefonla arayacağım. Cesaretle şunu fısıldayacağım; seni görmek istiyorum, konuşmak... Yıllar sonra birbirimizi görmek, kötü olmasa gerek. Bunları söylemek hakkım değil mi? O hakkımı kullanacağım. Tutkumun yanında toplumsal değerler geçerliğini yitirdi. Tutkumsa kimseye zarar vermeyecek. Bunu da bilmeni istiyorum. Yani seni görmek, konuşmak, istemim, sana ve bağımlı olduğun hatta benim de bağımlı olduğum insanlara zarar getirmek düşüncesini içermiyor. İnan ki benzer nitelemeler aşılmış durumda. Arayışımda cinsellik yok. Yalnızca kurguların yeknesaklığını gidermek istiyorum. Bir eski dost olarak kabul etmelisin beni. Seni hâlâ sevmem, sevdama ihanet hakkını vermez bana. Çünkü sahip olduğun değerleri çiğnemek, yıllardır beynimde özenle saklanmış sevdamın bugünkü olgun düzeyine ihanet etmekten başka ne olabilir? Söylesene...

Mektuplarımı alırdın gelip de... Böyle anlatıyor anacığım... Karlı bir cumartesi seni bekliyorum. Oturalım yapayalnız geçmişimizle, gizemli anılarımızla. Yitip giden bir tarih olmayacak onlar. Yıllar ne çabuk geçti bak.

KANSER

Çekip gitmeye hazırlanıyormuşsun,
niye?
Peki ama niye?
Yaşanacak bunca güzel şey varken.

Güneydeydim.
Dalgaları izledim uzun bir süre.
Ani bir kararla hedefe
kopup gelen dalgalar
istekli
ya da bilmediğim bir dürtüyle
önlemeyemediğim,
çırpınıp çaresiz kaldığım!

Mırıl mırıl
devinimli
hışır hışır/acele coşkulu
ne sevgili ne çocuk
varmak için kıyıya
kıran kırana bir döğüş bu!

Bencil alabildiğine
bir yarışma!
Vadedilmiş,
İnanmış/inandırılmış
aldatılmış!
Ve o korkunç kırılış,
dönüşsüz.

Her çarpışta taşa toprağa
gizemli yolculuğun sonunda,
parlak bir mıknatıs gibi çeken
umutlar ve
köpük köpük yokoluş!

Buruk ezgiler üşüştü
hüzün
önlemek istedim, Ünlemek istedim
dur gitme!

Dur gitme!
Yaşanacak bunca güzel şey varken
kaçırılmış!...

Muazzez MENEMENCİOĞLU

Gençliği sen de özlemiyor musun? Özlüyorsundur. İçinde mutlaka ben varım sevgilim. Boynu bükük sevdamız vardır mutlaka. Artık yayımlanmalı bunlar. Sarmaşıklar içinde kalakalmış düşlerimi değil, duyumsamalarımı okuyacaksın.

21.1.1990

Kendimi anlatmaya çalışıyorum sana. Duygu ve düşüncelerimi. Yaşadıklarımı yazmak gelmiyor içimden.

Ağır bir yükün altındayım. Eziyor beni. Önce sen. Önce sen eziyorsun sevgili. Sonra hep aleyhime işleyen zaman. Olmasını istediğimiz çekiliyor ayaklarımızın altından, 'AT' adlı öykümdeki gibi.

Yine gece. Yine karanlık ve gece yarısı sonrası. Uykum yok yine. Birileri tarafından aşırıldıysa gidip almalıyım ben de bir yerlerden.

22.1.1990

Akıp giden zaman! Sana sesleniyorum. Yok olup gitmemi istiyorsun, ardımda hiçbir şey bırakmadan. Bu mümkün değil işte. Yazdıklarımla yaşayacağım. Bugün engeller varsa, onlar beni yıldıramayacaklar. Geçmişim inanılmaz bir şekilde yoldaşlık ediyor bana. Yenilgilerim önemli değil diyorum. Beni destekleyecek sevgili, nerdesin şimdi?

25.1.1990

Duymuşundur duyacağını, almışsındır haberimi. Birilerine kimi sorular sormuşsundur. Öğrenmişsindir yokluğuna nasıl katlandığımı ya da katlanamadığımı.

Ne zaman okuyacaksın yazdıklarımı? Yazmadıklarımı ne zaman? Gizli istekler değil sözcüklerimin altındaki. Yirmi yıl önce sana birçok mektup yazmıştım. Şimdi yok olmuşlardır. Yazdıklarımsa binlerce sayfa. Ya yazmadıklarım...

Hep eksik yaşanıyor dünya.

5.2.1990

On gün oluyor sana yazmayalı payamçam. Yazmayı unutmuşum sanki. Dizlerim ağrıyor. Bugün hastayım. İçim boşaldı durup dururken. Katlandıklarım hep senin için, kendimi yiyişim. Oturup mutlaka yazmalıyım. Kimse beni engellememeli. Kimseye aldırmamalıyım. Yazmalıyım boyuna.

Hey sevgili! Gençliğimin aşkı! Ne çabuk uzaklaştı o yıllar? Az sonra o çapraşık romanıma döneceğim. Az sonra da birlikte olacağız.

18.2.1990

Hüzünlere boğulduğum geceler! Görevimin çok kanatlı olduğunu biliyorum. Sıkıntılarla boğuşup duruyorum çoğu kez. Açlık değil, gelecek korkusu da. Ne peki? Yetişememek... Biraz da gelecek, değil mi?

Artık ortaya çıkmanın zamanı geldi, diyorum. Her gün oturup bir şeyler karalamalıyım. Her gün geçip gidiyor, bense nelerin ardındayım, beni kovalayan ne diye düşünüyorum. Günlerce çıkmayacağım dışarı.

Hiçbir şeyden haberin yok, uyuyorsun öyle. Telefonsuz ev mi olur? Arayıp bulurlar diye mi korkuyorsun? Ah sevgilim! Ah, yenik insanın sevgilisi! Hangi dilleri dökeyim sana? Hangi mutsuzlukları resimleyeyim? Bak gece aydınlandı, aydınlandı anılar. Bir şair daha mı çıksa, bir dost daha mı takılsa kanadıma... bir dost seni unuttura-bilir. Kimseyi hüzne boğmak istemiyorum. Kimseden öç almak da değil amacım. Bir sevgiden yola çıkarak yaşlanmanı bekliyorum yalnızca.

Hiç dolaştın mı kanımda?

Birlikte olacağız bir gün, hayat bunu gösteriyor.

Yine sigara yaktım. Yine bir öykü düşsün yadıma istiyorum. Sevgilim yine sen ol yanımda.

22.2.1990

Sevgili Dostlar...

Mutlaka ilerlemiştir sayın gece. Benimle dalga geçtiğini düşünüyor deyyus. Kim? Gece... Gecelerin kralı... Göndermeyi unutmuştum. Nihayet gönderdim işte. İki güne kadar elinde olur. Belki de öbür gün. Belki de pazartesi. Belki de sancılar doğurur içinde.

24.2.1990

Akşam iki saat uyudum. On buçukda uyandım. Çalışma odamdayım o saatten beri. Ne yaptım? Hiç... Birkaç mektup yazdım. Gazete okudum. Yeni bir öyküye başladım. Derviş ve Ölüm'den okudum. Bir ara seni düşündüm? Şimdi yine anımsadım. Gece bitmek üzere. Bu saatte içiyorum. Duruyorum öylece. Seni bekliyorum. Beni bulmanı. Neden yazmıyorsun? Dergiyi alırsın bugün, yarın. Okursun. Kendinle ilgili öyküyü.

Hiç ummadığım bir anda benimle haberleşesin diye anımsamamaya çalışıyorum seni. Yazmazsın biliyorum. Kendimi ona alıştırıyorum.

Sen birkez daha aynı süprizi yapmıştın. Hiç ummadığım bir anda kartınla çıkagelmiştin, sokulmuştun soluk dünyama. Artık yazıyordum ara sıra. Mektuplarımız okunmazdı yatılı okulumuzda. Son sınıftık ve özgürdük. Kartın bir mücizeydi sanki. Yeniden aynı olayı yaşamam mümkün değil. Anımsanması bile...

Gençlik nerdesin? Güzel yıllarım. Ne çabuk tükeniverdin ömrüm?

25.2.1990

Seni seviyorum ya, beni kimse durduramaz. Bunu anladığım için bekliyorsun. Yüreğin atıp duruyor çarkları döndürürcesine.

Sana inanıp da gözyaşlarına kanıp bir adım geri çekilemem. O hataya düşmem bir daha. Ama hiç belli olmaz, yıkıntılıların arasından dirilir çıkarım; sevdam yaratacak güçtedir bunu.

Seni yeniden yaratacağım. Tanrı kıskanmasın, gücenmesin. Bu sözler mecazi. Saat gecenin 04'ü. Bir kadeh daha mı içsem?

Not: İzzet Kılıçlı'nın AŞK BÜLTENİ adlı iki ciltlik çalışmasının bir bölümünün dergimizdeki yayımı burada son buluyor. Çok yakında YAZIT Yayınları arasında ilk cildinin çıkacağını duyururuz.

Gezi Günlüğü

PORTO CARRAS'TAN BEDRİ RAHMİ'YE

Üstün AKMEN

Yunanistan'ın Khalkidiki'sinin Kassandra Sithonia ve Athos'u meğer Antik Çağda birer ada imiş. Sonradan nasıl olmuşsa olmuş karaya bağlanmışlar. Doğrusu bilmiyordum.

Sithonia'nın Porto Carras'ı, Khalkidiki'nin en önemli turistik bölgesi. Bay Yani (sonra John olmuş) Carras, esasında Girit'li bir armatörmüş. 1960'larda teknesi ile gezerken bu boş koyu görüyor. **"Küllüyen"** satın alıyor. Sonra devletten de yardım alarak buraya müthiş iki otel oturtuyor. Bir marina yapıyor. Kültürel faaliyetler organize ediyor. Sevgilisi ünlü virtüöz piyanist Gina Bachauer'in adını verdiği bir konser salonu ve açıkhava tiyatrosu inşa ettiriyor; lokantalar, alışveriş merkezleri açıyor.

Carras 1800 hektara da asma bahçelerini yayıyor, şarapçılığa başlıyor. En tepeye de kendi şatosunu oturtuyor.

Porto Carras'da 9 tenis kortu, su sporları okulu, 18 delikli bir golf sahası, binicilik ve masa tenisi olanakları, futbol, voleybol, basketbol sahaları var.

YARATICILIĞIN KÖKENİ

Resepsiyonda görevli yeşil gözlü Elena, otel müşterilerinin büyük bir bölümünün deniz ve güneşin yanısıra golf için Porto Carras'a geldiklerini söylüyor. Sabah saat 9 oldu mu golfçüler doğal ve yapay pek çok engelin bulunduğu 50 bin m^2'lik sahaya akın ediyorlar. Çeşitli durumlarda kullanmak üzere değişik golf sopalarını koydukları arabayı da kendileri çekelemekte.

Porto Carras'taki şarap fabrikasının yetkilisi, Marsilya'da yerleşmiş Yunanlıların Fransa'da şarap üretimini başlattıklarını iddia ederken, **"Carras"** şaraplarını **"Fransız uzmanlığı, Yunan yaratıcılığı"** olarak tanımlıyor. Meğerse 20 yıl önce bağlara ekin başlatılırken Carras, Bordeaux Üniversitesi profesörlerinden Emile Peynaud'u Porto Carras'a getirtmiş. 13 Fransız ve 14 Yunan üzüm çeşidi denenmiş. Sonuçta 8 Fransız, 4 Yunan üzümü üretilmek için ekilmiş.

Şaraphanenin yetkilisi asma kütüğünün yeryüzüne yayılması ile uygarlığın buğdaydan sonraki aşamasının gerçekleştirildiğini söylüyor. **"İnsan ancak şarabı elde ettikten sonradır ki yaratıcılığının kökeninde bulunan değişim yapma gücüne kavuştu"** diye ekliyor.

Akşam **"Meliton Oteli"**nin terasında **"Ouzo"** içerken adını bilmediğim bir kuş ağaçtan ağaca durmaksızın bağırmakta. Otelin lokantasının şeflerinden Panos, her ülkeden çok sayıda insan tanımanın verdiği rahatlıkla: **"Sahte bir ahlak, yalan bir nezaket, hileli terbiye, adsız bir budalalık modası"** olarak tanımlıyor günümüzü ve insanını.

Saat tam geceyarısı ve ay ışığı kendi haritasını Porto Carras körfezine çizmekte.

BİR KOYDAN–BİR KOYA

Yunanistan'ın kuzey kesiminden Ege Denizi'ne üç başlı bir meme gibi sarkan Khalkidiki'den sonraki gezimizde yolumuz Türkiye'nin Akdeniz sahillerine çevriliyor. Bilerek vardığımız bir körfezin sularında yüzen kayık, motor, filika ya da yat yok. Sadece bir yelkenli demirlemiş kenarda. Koya girildiğinde karşıda meşe ağaçları ve kızılçamlar... Nereden çıktıysa tek tük zeytin ve günlük ağaçları.

Burası eskiden "Taşyaka", 1974'den bu yana **"Bedri Rahmi"** diye anılan koydur. Sonbahar başladı ama ısı güneşte 30 derecenin üzerinde. Motorun yavaşlayan "pata–pata"ları ile kıyıdaki salaş gazinocuğun önüne yanaşıldığında aylardan Eylül'dür. Hem de 21'nci gününü soluklayan Eylül.

21 Eylül Bedri Rahmi Eyüboğ-

lu'nun öldüğü gündür. Yani yazmayı, çizmeyi bıraktığı gün. Biz de onu Çiçek Pasajında **"Entellektüel Cavit"**in meyhanesi yerine, artık kendi adıyla bilinen bu körfezde analım dedik.

Siz de giderseniz, karaya çıktığınızda sol tarafta dökülmüş bir beton üstüne renkli deretaşları ile işlenmiş bir balık ile karşılaşacaksınız. Betonun üst köşesinde: **"Seni düşünürken içimde bin çakıltaşı ısınır"** diye yazıyor. Alt köşede ise imza açılmış. **"Mavi Yolcular–Haziran 1981".** Bedri Rahmi'yi düşünürken içinde bin çakıltaşı ısıtan da kim acaba? Gazinocu yanıtlıyor düşüncemizi: **"Oğlu".**

Sonra o kocaman taş parçasının yanına gidiyoruz. Hani Bedri Rahmi'nin 1974 yılında ünlü balığını çizdiği kayanın yanına.

"Balık"la ilk karşılaşmamız bu. Ama Bedri Rahmi'nin kendine özgü, halk motiflerine yaklaşan figuratif resim anlayışına ilk şaşkınlığımız değil elbette.

"MAVİ YOLCULUK" BALIĞI

Şimdilerde kimilerince viski, çiğ köfte ve **"bir öfkeye mahkûm"** edilmiş şarkılarla bezeli **"Mavi Yolculuk",** ilk kez 1945'de Halikarnas Balıkçısı'nın öncülüğünde yapılmış. Sabahattin Eyüboğlu, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sabahattin Ali, Şair Fuat Ömer Keskinoğlu ve Romanyalı bir dostları, Samim Kocagöz'ün sağladığı **"Macera"** adlı tekneyle Kuşadası'ndan yola koyulmuşlar, bir sürü serüvenden sonra Bodrum'a varmışlar.

Doğadan kopan insanı yeniden doğayla barıştırmak... Coğrafya ve antik kültür birlikteliğinde doğal güzellikleri özümsemek... Böyle tanımlanıyor **"Mavi Yolculuk". "Eğlence amacı taşımaz"** deniliyor.

...Bir **"Mavi Yolculuk"** sırasında, ölümünden yaklaşık bir yıl önce, hem de denizin ortasında resim tutkusu depreşiyor Bedri Rahmi Hocanın. Karaya çıkar çıkmaz taş üstüne bile olsa çizmeli. Üç renk boya: Kırmızı, siyah, beyaz. Yıllardan beri en sevdiği koya varıyor... balık... Ama bu balık başka balık. Yeryüzünde yaşayan otuzbin balık türünden hiçbirine benzemiyor. Bu balığın boyu, rengi, beslenme alışkanlığı, yaşadığı bölge falan pek belli değil. Derisini kaplayan pulların biçimini, yapısını, boyunu öyle her bakan **"şıp"** diye seçemiyor. Bu balığın durmasını ve dengesini karnındaki, göğsündeki çift yüzgeçler sağlamıyor. Kuyruk ve kuyruk yüzgeci hiç oynamadığı için, bu balık hiç hareket de etmiyor. Gırtlağının iki yanındaki solungaçlar kımıltısız. Bu balığın solunumu da yok. Oksijen alacak kan, yürek tarafından solungaçlara pompalanmıyor. Bu balığın ağzındaki dişler köksüz gibi çene kemiğinin kenarına bir sıra olarak dizili.

Resim: GOYA

KOZMOS

Aytunç Altındal'a

Kan gülü bugün bende açar
Bütün güzelliğiyle
Saracak birazdan
Her yanımı doğa
Cıvıl–cıvıl kuş sesleri
Mavi–mavi gökyüzü
Yağmur dinmiş güneş açmış
Dayanılmaz kokularına o güzelim çiçeklerin
Anam ne güzel
Gözyaşı istemem sakın ağlama
Kan gülü bugün bende açar
Bütün güzelliğiyle

ÖNCÜ

BU BALIK BAŞKA BALIK

Beyinciği var mı bu balığın? Koklama ve görme duyusu gelişmemiş mi ne! Tat alma, dokunma duyu organları birbirine mi karışmış dersiniz. İşitme duyusu nerede?

Bu balık doğurgan yumurtlayan mı, yoksa hem doğurgan hem de yumurtalayan mı.

Kemikleri var mı? Çevre kirlenmesi, petrol, cıva bileşikleri, zehirli gazlar bu balığı etkilemiyor. Bu **"başka"** olan balık, Akdeniz'deki **"Bedri Rahmi"** koyunda, Bedri Rahmi ile birlikte yaşıyor.

EİNSTEİN'I ANLAMAK VE SEVMEK

Sinan ÖNER

Einstein'i tanır mısınız? Adını herkesin duyduğu, buluşlarıyla insanlığa yeni ufuklar açmış bir bilim dehası. Einstein, örnek bir toplum adamıdır aynı zamanda. Onun deneme ve konuşmaları, 'Dünyamıza Bakış' adıyla dilimize çevrilmiş. Neler söylemiş Einstein?

EİNSTEİN'DA DİN VE BİLİM İLİŞKİLERİ

Tanrı kavramı söz konusu olunca dinden uzaklaşır Einstein. Tanrı kavramı yerine dinin insandaki karşılığı dikkatini çeker. Bilim adamlarını ele alır örneğin ve şöyle der: "Bilimin derinliklerine inerseniz, kendince bir dinselliği olmayan bir bilim kafasına zor rastlarsınız." Ona göre bu dinsellik sıradan insanın din duygusundan ayrıdır. Öyleyse nedir? Şudur: "Onun din duygusu, tabiat yasalarının düzeni karşısında şaşkın bir hayranlıktır." Üstelik Einstein, "tabiatın yüksek aklı" insanın en ince düşünce ve buluşlarını sönük bir bölge gibi bırakır, der. Anlaşılıyor ki, Einstein din duygusundan uzak değildir, ancak onun din duygusu, tanrıdan yoksundur, doğaya bağlanır.

Bir başka yazısında, düşünür, bilim adamının din duygusunu biraz daha açımlar, yeni kavramlar üzerinde durur. "Kozmik din duygusu" bilim adamında olan dinselliği açıklar. Şöyle gelişir bu duygu: Bilim adamı, doğanın gerçekliğini araştırırken, bir takım buluşlar yapar, deneylere girişir, bu süreçler sonunda doğada belli bir düzenin, yasalılığın varolduğunun farkına varır. Bu farkına varış ile doğanın kendisinde görülen bu düzen bilim adamında bir sevinç, bir hayranlık yaratır. Einstein, bu sevinci, bu hayranlığı "kozmik din duygusu" diye adlandırıyor. Kozmos'tan kaynaklanan din duygusu. Aslında materyalistik bir duygudur bu: Maddedir kalkış noktası.

EİNSTEİN VE EĞİTİM SORUNLARI

Bir eğitimci değildir o. "...Yer ve zaman dışı genel ve evrensel eğitim sorunları üstüne..." konuşur. Şöyle der örneğin: "Bana kalırsa, bir okulda en kötü şey korku, baskı ve herşeyi herkesten iyi bilir görünme yollarına başvurmaktır. Böyle bir eğitim öğrencide sağlam duyguları, içtenliği, kendine güveni yokeder. Boyun eğen bir insan yetiştirir."

Eğitimde insanlığın yüce değerlerinin temel olması gerektiğini söyler Einstein. Bu değerler hiç de bilinmez değildir. Bilgi ve sanattır söz konusu olan. Bilgi ve sanat değerlerine ulaşmanın psikolojik temeli ise ona göre şudur: "Okulda ve hayatta çalışmanın en önemli dürtkeni çalışma zevki, yaptığını görme sevinci ve alınan sonucun toplum için değerini bilmelidir. Gençlerde bu ruh güçlerini uyandırmak ve arttırmak okulun başlıca işidir."

Öyleyse okul, öğretmeni kendi alanında bir sanatçı olmaya yönlendirir. Ama "bunun evrensel yolunu bulmak insanın hiç hasta olmamasına çare bulmak kadar zordur." Bazı zorunlu koşullar bulunabilir. "İlk olarak, öğretmenlerin böylesi bir okulda yetişmiş olmaları gerekir. İkinci olarak, öğretmene öğreteceği şeyleri ve öğretme yollarını seçmekte büyük bir özgürlük verilmelidir".

Eğitimi devletin değil de halkın yönetmesi daha uygun gelir ona. Ama net bir düşüncesi de yoktur. Şöyle der sonuç olarak: "Halk yönetimini savunmak için okullar ne yapabilir? Belli bir siyasal öğretinin sözcüsü mü olmalı okullar? Böyle olmaması gerektiğine inanıyorum. Okullar genç insanlara eleştirel bir kafa ve toplum bilincine varmış bir tutum verebiliyorlarsa, gerekeni yapmış olurlar. Böylece yurttaşların sağlıklı, halkçı bir toplumda yaşamaları için gerekli olan değerleri kuşanmış olur öğrenciler..."

EİNSTEİN, SAVAŞ VE BARIŞ ÜZERİNE

Çağımızda barış için en tutarlı mücadele edenlerin arasında hiç kuşkusuz Einstein gelir. Haklı-haksız tüm savaşlara karşı çıkmaz fakat.

YERYÜZÜ ODASINDA KİMLİKLENME

Sevdamız nereye koşuyor doludizgin
Bu ırmak nereye akıyor böyle.
Bir yanardağ oluşumuzu unutmuş.

Paçavralardan kovulmuş bölümler gibi
İteklenmişiz köşeye
Ama bizi söyleyen
Yatağı sizde ırmağın
Anahtarı... kilidi de.

Güngör *GENÇAY*

Der ki: "Dindar-barışsever dedikleri insanlardan değilim. Üstelik, kılını bile kıpırdatmadan kesilip biçilmektense savaşmayı daha doğru buluyorum."

Bu saptamayı yaparken, Einstein'in somut-İnsancıl yaklaşımını vurgulamalıyız. Bir toplantıya yolladığı "Aydınlara Bildiri"sinde şöyle söyler: "Biz bilim adamları, biz ki acı bir kaderle yok edici araçların daha etkili ve daha korkunçlarının yaratılmasına yardım ettik, biz bütün gücümüzü ve silahların insan dışı amaçlarla kullanılmasını önlemeyi ilk ve tek ödev bilmeliyiz."

Einstein anlamıştır ki savaş ve barış sorunu hiç böylesine sıcak yaşanmamıştır. Önceki durumlardan çok farklı bir durum vardır. 1960'lardaki uluslararası ilişkiler düzeni insanlığı yıkıma götürmektedir. Einstein seslenir: "Ne yazık ki, insanlığın içinde bulunduğu durumun devrimci çarelere başvurmayı gerektirdiğini hükûmetlerin anladığını gösteren belirtiler henüz ortaya çıkmamıştır. Durumumuz geçmişteki hiçbir duruma benzetilemez. Bu yüzden geçmişte yeterli görünmüş hiçbir çare ve yönteme başvuramayız. Düşüncemizde devrim açmak, eylemlerimizde devrim yapmak zorundayız ve dünya ulusları arasındaki ilişkileri devrimci bir anlayışla yeni baştan düzenlemek cesaretini göstermeliyiz. (...) Önümüzde çok az zaman var. Bugün işe girişmezsek, yarın çok geç kalmış oluruz."

Einstein, barış sorunu kadar insan hakları sorunları üzerinde de durur. İkisi arasında yakın bağlar görür. İkisine de aynı sorumlulukla yaklaşır. Çözümler önerir, araştırır.

EİNSTEİN VE SOSYALİZM

Einstein'in bu konudaki en önemli yazısı kitapta da yeralan "Niçin Sosyalizm" adlı denemesidir. Hemen tüm sorunlara ve konulara, akılcı ve insancıl yaklaşan düşünür, sosyalizmin sorunlarına da öyle yaklaşmıştır. Doğadan başka bağlanma nesnesi kabul etmeyen Einstein, sosyalizmi de dogmalaştırmamış, böylece de onun eksiklerini görebilmiştir. Burada sözü yine ona bırakmak doğru olur: "(...) Bununla birlikte şunu da unutmamak gerekir ki, planlı bir ekonomi sosyalizm demek değildir. Böyle bir ekonomi, kişinin baştan başa köleleştirilmesiyle birlikte yürüyebilir. Sosyalizmin gerçekleştirilmesi son derece güç bir takım toplumsal ve politik sorunların çözümünü gerektirir: Politik ve ekonomik gücün aşırı merkezleşmesi karşısında, bürokrasinin kendini beğenmiş, astığı astık kestiği kestik bir güç olmasını nasıl önleyebilirz? Kişinin haklarını nasıl koruyabilir ve bürokrasinin gücüne karşı demokratik bir dengeyi nasıl sağlayabiliriz?"

EİNSTEİN'İ SEVMEK

"Dünyamıza Bakış" özenle seçilmiş yazılardan oluşuyor. Okurken zorlamıyor. Açık. Düşündürücü. Bazen de içlendirici.

Bu dünyayı kuran insan. Einstein bunu anlatıyor. Doğa anlayış istiyor. Doğa güzel. Daha da çok, insan aklı ve eliyle güzelleşmek istiyor. Einstein gösteriyor.

Görüyor musunuz?...

–Dünyamıza Bakış (Alan Yayıncılık -Eylül 1990)

GÖNÜL ÖZGÜL "BENİM EN BÜYÜK DEVRİMİM ÖYKÜDÜR"

İNSANCIL

–Gönül Özgül, önce özgeçmişinizi anlatır mısınız?

–İstanbul'da doğdum. Çok sevdiğim Haliç'in tipik bir semti olan Hasköy'de. Çocukluğumun büyük bölümü yine Haliç'in Kasımpaşa semtinde geçti. Mezarlığa çok yakın bir arka sokakta büyüdüm. O sokaklarda ip atlarken, top oynarken, seksek ve taş oyunlarında hep birinci oldum. Ama John Steinbeck'in Sardalye Sokağı'nı da okudum. Günün birinde kendi sokağımı yazmayı düşündüm.

Ortaokuldan sonra iki yıl Nişantaşı Kız Lisesi'ne gittim ama bitiremeden ayrıldım. Sonra iş aramalar ve sonra bir bankada beş yıl memurluk. 1973 yılında ise işçi olarak Almanya'ya gittim. Hâlâ orada oturuyorum.

–Peki, sokağınızı yazdınız mı?

–Yazdım, O sokağı yazdım elbette. Şimdilik duruyor. Zaten o sokağın insanları hâlâ bazı öykülerimin baş kişisidirler.

–Öykücülük nasıl başladı?

–Bu sorunuzun en doğru yanıtı için çocukluk yıllarıma gitmem gerek.İlkokul dördüncü sınıftayken ilk öykümü yazdım. AYI isimli bir öyküydü. Bugün yazacağımı sanmıyorum bu güzel öyküyü. Keşke dursaydı. Öğretmen bir sözcük düzeltmesi yapmıştı yalnızca. "Yarın oldu" demiştim ben. "Ertesi gün" olarak düzeltmişti. Sonra, onbeş yaşlarımda, bir öykü denemesi ve bir şiirimi o zamanlar kapak resimleri çok hoşuma giden Yelpaze dergisine göndermiştim. Genç Şairler sayfasında "Yağmur Sonrası" isimli şiirim yayınlanmıştı. Öykümün yanıtını ise kalabalık bir isim grubundaki adını okuyunca aldım. Hepimize toptan "Şimdilik çalışın, herhangi bir duygulanma anında yazdıklarınızı hemen göndermeyin," deniyordu. Ama öyküm yayınlanmışcasına coşkulanmıştım. Yıllar sonra Almanya'nın küçük köylerinden birinde çalışıyordum. Bir başka restoranda çok yalnız hissettim kendimi. Anneannemin mavi gözlerini anımsadım. Yıllar önce ölmüştü ve içimi burkuyordu hâlâ birşeyler. Yanımda kâğıt yoktu. Yazmak istiyordum. Peçeteye ve hesap pusulasına onunla ilgili bir öykü yazmaya başladım. Sonra daktilo ettim evde. VARLIK Dergisi'nin HER SAYI YENİ BİR ÖYKÜCÜ sayfasına gönderdim. Bu dergiye yeniden abone olmuştum zaten. Türkiye'deyken o büyük boylu dergiyi mutlaka alırdım. Simit paramı dergiye yatırdığım çok olmuştur.

Bir gün Frankfurt'taki posta kutumda hayatımın devrimine yolaçan bir mektup buldum. Varlık Dergisi'den Cengiz Gündoğdu'dan yanıt almıştım. Benden dört öykü daha istiyordu. İlk öykümün üzerinde çalışmam gerektiğini söylüyordu. İstediği dört öyküyü yazıp gönderdikten sonra, "İlk elde hiç de fena değiller" diyen bir mektubunu daha aldım.

Böylece ciddi olarak öykücülüğe soyundum. Cengiz Gündoğdu öyküleri eleştiriyor, kırmızı kalemle çiziktirip geri gönderiyordu.

–Almanya'da olmanıza karşın sizin öykülerinizle ilgilendi yani...

–Evet, Almanya'da olduğum halde Cengiz Gündoğdu öykülerimle ilgilendi. Beni cesaretlendirdi. "Yazarsın" dedi bana. Yazarlığın bir maraton koşusu olduğunu duyurdu. İlk öyküm VARLIK dergisinde yayınlandıktan sonra Türk Dili Dergisi'nde birçok öyküm yayınlandı. Çağdaş Türk Dili Dergisi'nin yurt dışı özel sayısına hiç haberim yokken beni de alan sayın Sevgi Özel hanıma da, Ahmet Miskioğlu'na da teşekkürler bu sayfalarda...

–Öykü nasıl oluşuyor sizde?

–Mutlaka iyi bir gözlemciyim diyorum ben. Bir insanın ruh halini, yaşantısını aşağı yukarı tahmin edebiliyorum. Bazen bir çift hüzünlü göz, bazen hiç yürüyemeyen bir yaşlı insan, bazen bir çocuğun ağlayışı, bazen çocukluğumdaki insanların ansızın gözümün önüne gelişi öykümü başlatıyor. Eğer o yazma anını yakalamışsam arkamdan kovalayan varmış gibi yazıyorum. O yakaladığım anı sıkı tutmuşsam öykü çıkıyor ortaya. Sonra biraz düzeltiyorum. Ama bırakıp aylar sonra üzerinde çalıştığım öykülerim de var. Masaya oturup yazamıyorum. Zaten bir masam yok. Almanya'daki küçük apartmanımda da bir masam yok. Bir yerde, bir yatağımda, kucağımda yazıyorum. Ama açıklaması güç bir anı yakalamakta bütün mesele. Duygularımla, düşüncelerimle ve birikimimle bir insanı, insanları o anın bütünlüğünde bir öykü çerçevesinde anlattığıma inanmışsam son noktayı koyuyorum.

–Hayatın içinde öykünün anlamı ne sizce?

–Benim hayatımın içindeki yerini sorsaydınız mutlaka "devrimim" derdim. Bir Fransız devrimi, bir Ekim devrimi kadar önemlidir hayatımda derdim. Ama sizin sorunuz geniş bir yanıtı gerektiriyor.

Hayatın içinde hep bir kıpırdanma ve devinim var. Savaşım var hep. Öykü bu kıpırtıların içinden çıkıyor. Duygu, düşünce ve dil kullanımıyla bütünleşerek oluşuyor. Çarpık birşeyleri işaretliyor, gösteriyor. Ama öykü bir politikacının söylevi değildir. Okuyana yeni yorumlar ge-

Resim: Vincent VON GOGH

GÜZ

birbirimize benzeriz çıplak çınar dalı
hiç kandırmayalım zamanı / çünkü
olmayan aranır / cennette bile

sen ilk yaprağını ben ilk sevdamı
yaşam tadımlıktır ilklerle / çünkü
olmayan güzelliktir / özleriz adını

acı bir sararma–solma yavaş yavaş
ilkten sonrası hep dökülendir / çünkü
dökülen ölümdür / alışıp bağışlarız yaptığını

Hilmi HAŞAL
Eylül 1991

tirtebilir, düşündürebilir. Ne yazık ki öykü okuru çok az diye düşünüyorum. Ben kendime de ciddi olarak öykü yazmaya başlayınca öykü kitapları alır oldum. Onyedi yaşlarımda müthiş bir İstiklâl Caddesi tutkunuydum. İşte o günlerde Tünel'deki bir kitapçıda Sait Faik kitabıyla buluştum. Ama o kadar kalmıştı işte. Sonraki yıllarda hiç öykü okumamıştım. Almanya'da en çok roman okudum. Ama şimdi öykünün insan hayatında kendisinin bile boşverdiği gizleri ortaya çıkardığını düşünüyorum. Küçük ama aslında insanı canından bezdiren sorunlarını duyuran etkili bir yazın dalı olarak görüyorum. Bu ufak tefekmiş gibilerden sorunların da hayatın öteki noktalarıyla bağlantılı olduğunu ve herşeyin iyiye güzele gitmesi için herkesin birbirine sevgi saygı ve anlayışla yaklaşmasının doğru olduğu kanısındayım. Şunun şurasında zaten herkes konuk bu evrende. Herkes yaşamdan eşit düzeyde payını alabilmeli.

Meselâ küçük bir örnek yukardaki sözlerime. Bir sınıfta yardım edilecek bir çocuğun adı öteki arkadaşlarına da öğretmeni tarafından duyurulur. Sınıfta o çocuğun utancını düşünün. Ötekiler kıkır kıkır gülerler çocuğa ve bu öğretmenin umrunda değildir. Ama çocuk bu hüznü yaşamı boyunca taşıyabilir.

Ya da bir memurun işini yaptığı bir insanın yüzüne kâğıtları fırlatması. Memur belki sorunlarla doludur ama o insana ne büyük yaralar açtığını bilemez. O anda keyfi öyle ister bağırır müşteriye. Kapıdan çıkar çıkmaz o müşterinin bir arabanın altında kalabileceğini düşünemez. Horlanan insan dalgın ve hüzünlüdür. Bir dahaki aylığını almak için oraya utanarak gider ya da gidemez hiç. Ama o parayı almak zorundadır.

Bunun gibi işte ufak sanılan sorunların insan hayatında büyük fırtınalar estiren birşeyler olduğunu öykülerimde ortaya çıkarmaya çalışıyorum. Olabildiğince yansız işaretler gönderiyorum.

Öykü hayatın küçük sanılan zorluklarını gösterirken karşılıklı sevgiye, anlayışa açılan bir kapı da olmalı diyeceğim ben. Elbette öykü yalnızca hüzün taşıyan insanı anlatamaz. İnsanın doğasındaki herşeyi anlatabilir. Sevinçlerini, umutlarını da. Ama tersini de tabii ki.

–Dilin işlevi konusunda neler düşünüyorsunuz?

–Doğrusu ben şu sel ve sal eklerinden birşey anlamıyorum. Eğer bir avuç insan anlasın yeter, diye yazanlar varsa onlara diyecek neyim olabilir. Ama ben açık bir anlatımı ve yalın bir dili becerebildiğimce kullanıyorum öykülerimde. Zaten anlaşılmaz sözcükleri kullanırsam kızkardeşlerim benim öykülerimi okuyamazlar. Öykülerini anlattığım insanlara ise hiç okutamam.

–Öykücülükte nasıl bir geleneği sürdürüyorsunuz?

–Olabildiğince gerçeği yansıtmayı seviyorum. İnsanı her haliyle her şeyiyle anlatmayı... Bunun içine umut, umutsuzluk, hüzün, neşe, düş, nefret, hayatın olumlu olumsuz bütün parçaları girebilir. Kendimin de bir saati ötekine uymuyor ki. Tamamen umutsuz, tamamen umutlu birini gösterebilir misiniz? Benim insanlarım kaldı ki pembe düşler, mavi bulutlar içinde yaşamıyorlar. Onları hayatın içinden çekip kâğıtlara geçiriyorum.

–AŞK nedir sizce?

–İnsanın sadece kendisinin tanıdığı, bir başkasının asla anlayamayacağı kocaman bir hüzün.

–Mutluluk nedir?

–Onu tanıyanlara sormalı. Ama ben de bir öyküme koyduğum son noktadan sonra bir sevinç çığlığı atarsam mutlu oluyorum herhalde o an. Ama mutluluk da sonsuza dek uzamıyor ki. Belki değeri kısalığında, çok az bulunur oluşundadır.

GEMİNİN EN ALTINDAKİ İlk kitabım benim. Bilgi Yayınevi'nde sözleşmeyi imzalarken gözlerimden akanlar mutluluk yaşlarıydı sanırım.

KÖY GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

30 Ağustos Cuma.

Üçgün burdayım, Esenköy'de. Dün geldim... gece. Beklenmiyordum. Ben de bilmiyordum nereye gideceğimi. Dün, uzak yerleri düşündüm yolda yürürken, bir sıkıntılı denize baka baka cigara içerken o kadın geldi. Hani bir öykü yazacağım ya, işte o öykünün kadını... "İdealin için göze aldığın özverilerin yarısını bizim için gösterseydin, son yılım bu kadar kötü yaşanmayabilirdi. Hep böyle düşündüm, Haklıydım" dedi. Vapur gidiyordu. Adam kendini öldürmeyi düşünüyordu. Çünkü kadın dünyanın en haklı sözünü söylüyordu. İdeal... özveri... mücadele derken, sevdiği kadını yitirmek üzereydi. Dünya, adam için evrenin boşluğunda yuvarlanan beş para etmez bir taş yığınıydı sevdiği kadın yoksa.

Böyle düşünürken vapur Çınarcık'a yanaştı. İskeleden çıktım. Kaptıkaçtıya bindim. Birden ortalık karıştı. Meğerse iskele çökmüş. insanlar denizde. Korku, telaş... panik... Ağlayanlar... Anne–baba diye bağıran çocuklar...

Sonra öğrendik. Ölen yokmuş. O korku yaşandı ama.

Şimdi bütün suçu Deniz Yolları'na atacaklar. Deniz Yolları'nın suçu var. Ama bütün bütüne değil. Yolcuların da var. O yolculara... o hoyratlığa hiçbir iskele dayanmaz. Belki bundan sonra korkarlar da doğru dürüst çıkarlar vapurdan.

Şimdi Esenköy. Akşamüstü. Çok rüzgarlı...

Bir kitap okuyorum. *Akdeniz Mekan ve Tarih* (Braudel. Çev. Necati Erkurt. Metis Yayınları. İstanbul).

Bu kitabın çevirisiyle ilgili bir eleştiri okuduğumu hatırlıyorum. Ama ben kitapta rahatsız edici bir noktaya rastlamadım.

Kitapla ilgili ilk söyleyeceğim şu. Bizde tarih kitapları böyle yazılsaydı okunmazlık böyle yaygın olmazdı. Biz, bilimsellik, ağır başlılık dendi mi, yüz azdırıcı, itici bir anlatımı düşünüyoruz. Tabiî bu tür kitaplar, ne kadar değerli olursa olsun okunmuyor, yüz azdırıcı, itici anlatımı yüzünden.

Kitap şöyle başlıyor. "Bu kitapta gemiler yol alır, dalgaların çarkları sürer gider."

Böyle bir anlatım, okuru derhal kavrar.

Braudel, tarih için şöyle diyor. "Tarih, çevremizi saran ve bizi işgal eden bugünün sorunları–hatta kaygı ve sıkıntıları–adına geçmiş zamanların sürekli sorgulanmasından başka bir şey değildir."

Görüyorsunuz değil mi... net, açık bir anlatım. "Ne diyor bu yazar, ben mi anlamadım, o mu anlatamamış" gibi bir kaygı, bir sıkıntı yok, okuyanda.

Peki, nedir Akdeniz. Şöyle diyor Braudel "Nedir bu Akdeniz? Binbir şeyin hepsi birden. Bir peyzaj değil, sayısız peysajlar. Bir deniz değil, birbirini izleyen birçok deniz. Bir uygarlık değil, birbiri üzerine yığılmış birçok uygarlık."

Kitapta, içimi ışıtan... beni sevindiren iki nokta var, şimdi onu söyleyeceğim. Birincisi şu. Yazar, şöyle diyor. "Girit'te insanı büyüleyen, doğru ya da yanlış "başka" olduğunu düşündüğümüz bir uygarlık fikri vardır. Öyle bir uygarlık ki her şey güzelliğe ve yaşama sevincine yönelik, bütün bunların içinde savaşın yeri yok."

Sevindim buna. İnsanlık bu çizgide gitseydi, bugün bizler bütünüyle insanlaşmış olurduk. Güzel bir dünyada yaşardık. Ama ta o çağlarda başlayan kapitalizmin tohumları bizi önledi. İnsan, büyük yıkımlardan geçerek geldi bugüne. İşte bu gün tatsız... karanlık bir dönemden geçiyoruz. Ama şunu bilmeliyiz insan, bu dünyada güzel, herkesin sevinçle yaşadığı, savaşsız bir uygarlık kurdu. Girit'te... Bu, benim umudum, bu, benim direndiğim ışıltılı noktadır sevgideğer yol arkadaşlarım.

Girit uygarlığı. İ.Ö.15.yüzyılın ortasında çöküyor. Nedeni belli değil. Bir görüşe göre Santorin yanardağının patlaması neden oluyor bu çöküşe. Bir başka görüşe göre çöküşün nedeni Mikenlerin saldırışı.

Beni sevindiren... içimi ışıtan noktaların ikincisi şu. Braudel şöyle diyor "12.yüzyıl, karanlık yüzyıllardan biridir. Yıkımların... ürkütücü karanlığın nedenleri tam belli değil. Çeşitli görüşler var. Ama bu karanlık dönemde bile iki büyük devrim oluyor. Birincisi, demir işleme sanatının yayılması. İkincisi alfabeli yazının ortaya çıkması."

Şunu söylemek istiyorum. İnsanlığın yarattığı değerleri, "Bu benimdir" diye el koyanlar yüzünden, insan, barışçı, yaşama sevinci veren eşitlikçi uygarlığı sürdürmedi. Çünkü el koyucu, kendi sınıfı için önledi bunu. Dünyayı yıkıma götüren savaşlar pahasına. Roma'da "çok yoksul mezarının yanında çok masraf edilmiş kabirler çıkar ortaya, çok masraf edilmiş kabirlerde yatanlardır işte dünyayı yıkıma götürenler. Cesetlerinin yanına altınlar, kehribarlar konsun diye.

Tabiî bugün kimse mezarına altın filan koymuyor. Ama altın çatallı yemek yiyor. O altın çatal insanlığın

gözyaşıdır.

Esenköy'de akşamüstü. Kabarıp duran denize bakarken şunu düşünüyorum. İnsanın bütün değerlerine elkoyanlar... el koyucular birgün tarihten silinecek.

İnsan ağlamayacak.

1 Eylül Pazar.

Geç kalmış gibi... koştur koştur bir yağmur... dünden beri... Denize baktım az önce. Dalga dalga gülümsüyor.

Dün sabah gülümser bir sesle uyandım. Perdeyi araladım baktım. Rüzgar... Gelmiş Ceviz Ağacı'yla oynuyor. Ben böyle nazlı Ceviz Ağacı görmedim... kıvrılışı... yaprakların pır pır edişi...

Rüzgar, çok uzaklardan gelmiş, soluk soluğa... Sıkıca sarıyor... bırakıyor. Daldan dala... yapraktan yaprağa kıvrılıp gidiyor.

Belli, özlemişler birbirlerini...

Kahvaltı ederken yağmur başladı. Böyle zamanlarda çıt çıkarmadan yağmuru dinlemeli. Ben de öyle yaptım. Yağmurun sesini dinledim.

Öğleden sonra bir başka dergi için... İstanbul'da yayınlanan *In Vivo* için yazı yazıyordum. Kapı çalındı. Baktım Cemile... Cemile Çakır. İslanmış. İçeri aldım. Sessizce balkonda oturdu, yazıyı bitirmemi bekledi.

"İşte Esenköy" dedim sonra. "Sevdim"dedi Cemile.

Sonra kalktık, yağmurda yürüdük.

Cemile'yi severim. Direngen bir kız. Milim ödün vermeden yaşadı. Öyle yaşıyor.

Dün yağmurda yürürken, baktım, ıslanmaktan korkmuyor. Öyle olmalı insan. Islanmaktan korkmamalı.

Mücadele... düşler... şiirler... öyküler... işte Cemile Çakır'ın bütünlediği hayat. Türkiye'de edebiyat ortamı demokratik olabilseydi Cemile Çakır, bugün bir başka noktada olurdu. Cemile Çakır'ın bunu milim önemsemediğini biliyorum. Ama şu bilinmeli. Türkiye'de kültür despotları, güzel eserle, insanın önünde duvar gibi duruyor.

Cemile, duvarın bu yakasında insan için güzel eserler yaratıyor. Okurun, güzelle buluşması için duvarın yıkılması gerekiyor.

Dün, setin üstünde yürürken... yağmurda, Cemile, yazmayı tasarladığı senaryoyu anlattı... sonra düşlerini...

Bugün gitti Cemile. Geldiğinde yağmur yağıyordu... giderken de.

Şimdi Esenköy'de geceye giden saatin içindeyim. Gülümseyen deniz... koştur koştur yağmur... Ceviz Ağacı mı... dün bütün gün... bütün gece Rüzgar'laydı... şimdi dinleniyor... Seni seviyorum Ceviz Ağacı. Çok.

7 Eylül Cumartesi.

Bir sevinç var içimde dünden beri. Sevinç Fethi Naci'nin *Eleştiri Günlüğü*'nü okurken başladı. (Adam Sanat Eylül 1991. Sayı 70) Sevinç devam ediyor. Şimdi bunu anlatacağım. Önce şunu söyleyeyim. Herkes işini iyi bilseydi, işini iyi yapsaydı dünya güzel olurdu. Aksaklıkların... tatsızlıkların birçok nedeni var. Bu nedenlerin birincisi, en önemlisi, beceriksizliklerin, işbilmezlerin o işin yürütücüsü olması.

Düşünelim. Şöyle olsa. Beceriksizler, işbilmezler "Biz bu işi bırakıyoruz. İşbilenler gelsin bu işi yürütsün" deseler, dünyamızın bütün sorunları kısa sürede çözülür. Ama böyle olmuyor. İşbilmezler, beceriksizler ciddi bir propagandayla, "Biz bu işi çok iyi biliyoruz", diye insanı yanılsamalı bir ortamda yaşatıyor. Onlar... işbilmezler "Biz bu işi iyi biliyoruz" deseler bile, işler iyi gitmiyor. Bu durumda hiçbir şeyin düzelmediğini gören insan, derin bir umutsuzlukla kadere boyun eğiyor, mutsuz, heder edilmiş bir hayatı sürükleye sürükleye yaşıyor.

Şimdi bu dediklerimi edebiyata uyguluyorum. Türkiye'de edebiyatçı, edebiyat işini iyi bilse edebiyatımız bu durumda olmazdı. Bizde şöyle oluyor. Edebiyatı iyi bilmeyen biri, tutuyor bir roman yazıyor. Edebiyatı iyi bilmeyen bir eleştirmen bu kitabı övüyor. Edebiyatı iyi bilmeyen okur da bu kitabı alıp okuyor, beğeniyor.

Türkiye edebiyatı, işte bu yüzden, yazar, eleştirmen, okur üçlüsünün oluşturduğu berbat, kısır bir üçgende duruyor.

Bir örnekle bu üçgeni anlatacağım. Şimdi, Adalet Ağaoğlu edebiyatı... yazarlığı iyi bilmiyordu. Olabilir. İlk eserinden sonra Ağaoğlu'na edebiyat... yazarlık öğretilebilirdi. Öğretilmedi. Yine edebiyatı, yazarlığı bilmeyen eleştirmenlerce... özellikle Fethi Naci yaptı bu işi... yüceltildi.

Adalet Ağaoğlu, edebiyatı bilmeyen eleştirmenlerin övgülerine kandı. Gelişmesini böylece durdurdu. Oysa benim gibi konuşan yazarlara biraz kulak verseydi, bugün Ağaoğlu yetkin bir romancı olurdu. Dinlemedi. Olmadı.

İşbilmezlerin çokluğu yüzünden kötü, iyiden her zaman için etkindir. Bu yüzden okur, kötünün etkisinde kaldı. Bu durumu açıklayan benim gibi yazarlara da ... özellikle bana... kötü niyetli dedi. Oysa bizler... bunu açıkça söylemeliyim... Edebiyatı iyi biliyorduk. Oynanan kötü oyunun farkındaydık. Romanlar kötüydü. Kötü romanları işbilmez eleştirmenler çılgınca övüyordu. İşbilmez Fethi Naci, işini bilmeyenlerin rahatlığıyla "On Türk Romanı" diye acınacak listeler yapıyordu. Orhan Pamuk'un kötü romanını okuduktan sonra "Ah keşke daha önce yayınlansaydı, onu da listeye alırdım" diyordu. Tırıl yazar Pamuk, kurum kurum kuruluyordu.

İşbilmezlerin oyunu bugün de devam ediyor. Şimdi buna örnek veriyorum.

Edebiyatı... yazarlığı bilmeyenlerden biri de Ferit Edgü'dür. Ferit Edgü, açıkca yazdığı gibi varolmayan yazarlardan birçok çeviri yapmıştır.

Ne demektir bu. Ferit Edgü, oturuyor bir yazı yazıyor. Ama bu yazıyı, yabancı dilden çevirmiş gibi gösteriyor. Tabiî bu çeviri için bir yazar uyduruyor. Ferit Edgü, bunu niçin yaptığını şöyle açıklıyor. "Öyle sanıyorum ki/ bu ülkede ciddiye alınmak için/ ya önemsiz, sıradan şeyler/ yazacaksınız/ya da "ciddi" önemli konuların/üzerinde kafa yoruyorsanız/bunları Fransızca'dan, İngilizce'den, Almanca'dan/ yapılmış çeviriler olarak yayınlayacaksınız."

Ferit Edgü'nün dediği böyle doğru değil. Şöyle doğru. Bu ülkede ciddiye alınmak için, sıradan, önemsiz konularınızı, Fransızca'dan, Almanca'dan, İngilizce'den yapılmış çeviriler gibi yayınlatacaksınız. Tıpkı Ferit Edgü'nün yaptığı gibi... Tabiî burda ciddiye alınmak istenen kişiler de önemli. Düşünce tembeli işbilmezlerin seni ciddiye almasını istiyorsan tıpkı Ferit Edgü gibi yapacaksın. Böyle

yapmazsan düşünce tembeli işbilmezler seni ciddiye almaz. Ferit Edgü, kötü... kısır üçgenine herkesi sokmasın. Ferit Edgü, o üçgenin oluşturucusu olduğu için onların katında ciddiye alınmak istenmiş, yalan yazarlardan, yalan çeviriler yapmıştır.

Sözgelimi ben, bu üçgenin oluşturanların katında ciddiye alınmak istemediğim için, kendi düşüncelerimi yalan yazarların arkasında söylemedim. Çünkü işbilmez düşünce tembellerini hiçbir gün ciddiye almadım.

Şimdi bütün bunları niye yazdım. Ferit Edgü, önemsiz, sıradan bir yazısını Boris Harloff adlı bir yazar varmış bu yazardan çevirmiş gibi *Yeni Dergi*'de yayınlamış.

Neden böyle yapıyor. Neden olacak, işbilmezlerin, beceriksizlerin katında ciddi sayılmak için... Ferit Edgü, bunu yapmak zorunda. Çünkü işini bilse, edebiyatı bilse şunca yıl sonra... şunca yazıdan sonra, "Çevirilecek olarak... yazarı olarak" diye *olaraklı* yazmazdı.

Olaraklılar ancak işbilmezlerin katında ciddiye alınır. Nitekim, Adalet Ağaoğlu da Ferit Edgü'yü ciddiye almış. *Hayır* adlı romanında, Boris Harloff adlı olmayan... Ferit Edgü'nün uydurduğu yazardan söz etmiş. Şimdi yıllar sonra Fethi Naci, *Adam Sanat*'da soruyor. "Yazar Boris Harloff Sahiden Yaşadı mı Adalet Ağaoğlu?"

İşte bu soru, Fethi Naci'nin edebiyatı bilmediğinin net göstergesi. Çünkü edebiyatı, eleştiriyi bilen bir kimse, edebi bir eserdeki kişiler için "Bunlar yaşadı mı" diye sormaz.

Ama işbilmez Fethi Naci böyle. Necati Güngör'e de, "Kar yağarken havanın rengi böyle olmaz" demişti. Tıpkı bir meteoroloji uzmanı gibi. Şimdi "Boris Harloff yaşadı mı" diye soruyor. Tıpkı bir dedektif gibi...

Boris Haloff yaşamış ya da yaşamamış, ne önemi var bunun. Harloff yaşamış olsaydı. *Hayır* daha mı güzel olacaktı. Yaşamadığı için*Hayır* kötü mü oluyor. Yaşanmışlık ya da yaşanmamışlık romana edebi açıdan ne katıyor, romandan ne eksiltiyor. Fethi Naci'nin bunu söylemesi gerekir.

N'olmuş... Ferit Edgü, Boris Harloff adında birini uydurmuş, Türkiye okurunu bu arada Adalet Ağaoğlu'nu kandırmış. Şimdi Fethi Naci, bu kandırışın zevkini çıkarmak için... insanları kandırmak nasıl bir zevkse... soruyor. "Boris Harloff yaşadı mı?"

Yaşamadı. "Zaman zaman hınzırlıklar ettiğini" bildiğin, kırk yıllık dostun Ferit Edgü'yle, size inanan bir insanı, Adalet Ağaoğlu'nu kandırdı. Ama bu edebi değil, insanî bir sorundur.

Bir sevinç var içimde demiştim. Neden sevindiğimi söyleyeyim şimdi. Katili kan tutar derler. Öldürdüğü adamın başına gider katil. Bunlar da böyle... edebiyatı öldürdüler. Şimdi cesedin başına üşüşmüşler "itiraf" ediyorlar. Bu itiraflar sık sık gündeme gelecek. Söz gelimi, bir gün, bir jüri üyesi "Bizler, yarışmaya katılan eserleri okumazdık. Birinciyi şöyle seçerdik" diye anılarını anlatacak. Belki bu anılar yazılıyor şimdi. Belki şöyle bir bölüm olacak o anılarda "Hepimiz Gündoğdu'ya kızıyorduk. Çünkü Gündoğdu bizim hınzırlıklarımızı bozuyordu."

Bugün "itiraf" edilen, yarın "itiraf" edilecek hınzırlıklar hiç kimseyi umutsuzluğa düşürmesin. Yazarlık bu mu dur, edebiyat bu mudur demesin. Yazarlık... edebiyat bu değil tabiî... Yıllardır söyledim bunu. Şimdi "itiraf"larla söylediklerim belgeleniyor. Buna seviniyorum işte.

Desen: Umut Germeç

DURGUN VE KIPIRTISIZ

Durgun ve ne kadar sıcak yüzü–
saçları alnına taşmış eşarbından
uyumuş gibi kirpiklerinin kıpırtısı
ağlasa sanki yarılacak yanakları

Elime çeksem uyanacak...

Hüseyin ALEMDAR

Tabiî bir başka kanalda, insanı kandırmayan... hiçbir zaman kandırmayı düşünmeyen, insanî... güzel... samimi bir edebiyat gelişiyor. Edebiyat, bu kanalda... edebiyatı bilen... sorumluluk duygusu yüksek... insansever kişilerin elinde, hak ettiği, saygın yere çıkacak.

8 Eylül Pazar.

Braudel'in uygarlık üstüne söylediklerini düşünüyorum. Üç uygarlık var. Böyle söylüyor Braudel. Birinci Uygarlık Batı... hıristiyanlık. İkinci uygarlık İslam... üçüncü uygarlık "Yunan Dünyası, Ortodoks dünyası."

Braudel'in önemli saptamaları var. Birincisi uygarlığın sürekliliği... "uygarlık süreklilik demektir, öyle ki bu uygarlık değiştiği zaman–hatta bu değişiklik yeni bir dininin getirdiği derin bir değişiklik de olsa–kendi içinde yaşamaya devam eder ve özünü oluşturan değerleri içine sindirir."

İskender örneği var. Yakın–Doğu'yu ele geçiriyor İskender. Bin yıl sürüyor bu. Ama "Arap kılıçlarının daha ilk parıltısında birden her şeyin altüst olduğunu, temelden çöktüğünü görürüz. Yunan dili ve düşüncesi, batı kadroları her şey toz duman olmuştur, bu bin yıllık tarih sanki bölgede hiç yaşanmamıştır."

İkinci saptama. Braudel'e göre Moskova başka bir merkez. "Moskova, üçüncü Roma. Kuşkusuz o da rolünü oynadı. Ama o da ortodoksuluğun parlak bir kutbu olmaktan çıktı artık. Peki, ortodoks dünyası bugün babasız bir dünya mı?"

Üçüncü saptama. "uygarlıkların temelinde savaş vardır, kin vardır, muazzam bir gölge düşmüştür üzerlerine."

Şimdi düşünelim. Braudel uygarlıkların sürekliliğini söylüyor. Böyle düşünmeyenler, uygarlıklar ölümlü diyenler de var. Tabii bu önemli bir tartışma. Benim bu konuda söyleyeceğim şu. Uygarlıklar kendi "*hayat alanları*"nda değişik zihniyette insanlar yetiştiriyor. Ama bütün uygarlıkların temeli eşitsizliğe dayanıyor. Hiçbir uygarlık, *kendi hayat alanının* bir başka uygarlıkça sömürülmesine izin vermiyor. Burayı ben sömüreceğim. Burası benim. Sen git kendi bölgeni sömür diyor.

Braudel'in söylemediği bu. İşte bundan ötürü "uygarlıkların temelinde savaş vardır, kin vardır, muazzam bir gölge düşmektedir üzerlerine."

Şimdi söylemem gerekiyor. Gülüyorum. Söyleyeceklerimi düşünüyorum da ondan niçin gülüyorum. Yine kendini beğenmiş diyecekler. Ama söyleyeceğim. Konu, sosyalizmin çöküşü. Bir dost sordu. "Sosyalizm çöktü. Herkeste bir yılgınlık... sende yılgınlığın belirtisi yok." Bunu öğrenmek istiyor. Ona anlattıklarımı özetleyeceğim şimdi.

Bizde hemen herkes sosyalizmi bir halkla özdeşleştirdi. Ben bunu yapmadım. Hani insan birini sever, bütün güzel değerleri o insana yükler. Sonra o insan öyle çıkmayınca bütün insanları... en azından karşı cinsi suçlar. Bizim yılgın solcuların durumu böyle. Bizde birçok solcu Hegel'in kurbanı oldu. Gerçekle hakikatı özdeşleştirdi. Gerçek bir gerçekliktir ama bu her zaman hakikat değildir.

Bu, beni Türkiye'de solculardan ayıran iki temel noktadan biridir. Bunu birilerinin söylemesi gerekirdi. Söylenmediği için kendini beğenmiş deseler bile ben söylüyorum.

Şimdi adı n'oldu bilmiyorum, Sovyetler Birliği'nde çöken hakikat değildir. Şimdi adı n'oldu bilmiyorum, Sovyetler Birliği'nde çöken bir politikadır.

Devam ediyorum. Önemli çünkü. Beni Türkiye'de solculardan ayıran önemli bir noktayı söylemiştim. Ben, bir halkla sosyalizmi özdeşleştiremedim. Bu, birinci nokta. Şimdi ikinci noktaya geliyorum. Çok önemli, Sosyalizm, temeli barışa... eşitliğe dayalı... kimsenin kimseyi sömürmediği bir uygarlığın adıdır. Sosyalizm basit bir sistem ya da kuram değildir. Sosyalizm yeni bir uygarlıktır. Bunu, 1987 yılında yayınlanan *Eleştiri* adlı kitabımda söylemiştim.

Bu bakış açısı neyi gösteriyor. Söyleyeyim. Bütün uygarlıkların temelinde sömürü var. Braduel'in söylediği gibi bu yüzden savaş var, kin var. Bu uygarlıklar kendi '*hayat alanı*'na bir başka uygarlığı sokmuyor. Kendi *hayat alanında* zihniyet oluşturuyor. Yine Braudel'in dediği gibi "bugünün zihniyetlerini ele alan her türlü inceleme, zorunlu olacak uygarlıkların sonu gelmez geçmişlerine yönelir." Buna bilmeliyiz. Bunu bilirsek, olup bitenleri, yeni bir uygarlığın... sosyalizmin başarısızlığı diye görmeliyiz. Başarısızlık insanındır. O insan, Braudel'in "Üçüncü Roma" dediği topraklarda "üzerlerine muazzam bir gölge düşmüş" kindar, zalim uygarlıkların arasında temiz bir yol aramıştır.

Yılgınlık, bu arayışı anlamamaktır... Suçlama, kindar uygarlığın çarkında ezilen insana ihanettir.

Şunu bilelim... insan, bugün temeli eşitsizliğe... savaşa dayalı, kindar uygarlıkların kıskacında...

Peki n'olacak. Biz bu uygarlıkların bizde oluşturduğu, insana karşı, kendimize karşı zihniyetlerin etkisiyle durmaksızın birbirimizle didişecek miyiz.

Hayır.

İnsan, temeli eşitliğe... barış... kardeşliğe dayalı bir uygarlık kuracak. Bugün olup bitenler, böyle bir uygarlık kurma mücadelesinin sancıları...

Esenköy'de akşam üstü... Biraz sonra ışıklar yanacak... Işık... karanlığı aydınlatan... Şöyle bir masal anlatırlar. Ampulü icad eden Edison, onbininci denemede de başarısızlığa uğrayınca yardımcısı "Onbin deneme yaptık. Ampul işinde başarısızlığa uğradık. Bırakalım" demiş. Edison şöyle yanıt vermiş yılgın yardımcısına "Demek onbin hatayı önledik. Devam ediyoruz". Devam etmişler... Ampül ışımış... karanlığı aydınlatmış...

Edison, bugünle yarının ilişkisini sağlıklı kuruyor. Bugünü yaşıyor Edison. Yenilgisiyle... başarızılığıyla... Ama bugünü, bugün için yaşamıyor. Bugünü yarın için yaşıyor. Öyle olmasaydı... bugünü, bugün için yaşasaydı, yılgın yardımcısına kulak verir, denemeyi bırakırdı...

Biraz sonra yürüye yürüye eve gideceğim... Yürümek... ne kadar önemli. İki ayağının üstünde dik durma... yürüme mücadelesi veren o ilk inasını düşünüyorum. Kimbilir kaçkez kapaklandı yere... kaçkez. Sonra... sonra dik durdu... ilk adımı attı... O insan ya kendi bugünü içinde kalsaydı. "Düşüp duruyorum, dik durma... yürüme mücadelesini bırakayım" deseydi, ben bugün n'apardım. Onu tanımıyorum. Dik durma... yürüme mücadelesi veren ilk insanı. Ama onu içimde taşıyorum... dünü... Ben milyarlarca yıl öteden geliyorum. Bugünleri güzel yarınlara dönüştürmek için mücadele ede ede... O Roma çarmıha gerdi beni köleleri ayaklandırdım diye. Osmanlı derimi yüzdü. Avrupa zindanlarda çürüttü. ABD, elektrikli iskemlede katletti beni... Dik durmak, aydınlıkta yaşamak istedim diye... "Çok... karanlıkta sürün" dediler. Ama burdayım ben. Ayakta. Dik. Ayadınlıkta... Az sonra yürüyeceğim. Bugün... Yarın için ama. Dünün verdiği güçle bugün yürüyorum. Yarına...

KİTAP

Kimse kitap okumuyor, yazılan kitaplar okuruna ulaşamıyor, dergiler zorlukla duruyor ayakta... Her şey olumsuza doğru gidiyor derken bir de bakıyorsunuz ki inatla direnenler var, bunca olumsuzluğa karşın yazmayı inatla sürdürenler var. Biz, İnsancıl Dergisinde bu inatçılığımızı sürdürmeye çalışırken, aynı inatçılık ve kararlılıkla yazanlara bir küçük pencere açalım istedik. İşte bundan sonra kitapları, bozkırda açan bu çiçekleri tanıtmak için bu sayfayı kitaplara ayırdık.

Değerlendirmede ölçütümüz var elbette, ama bu bir eleştiri bölümü değil. Yalnızca bir tanıtma.

AFİŞ (Şiirler)
Sennur Sezer
Gerçek Sanat Yayınları, 64 s.I. Basım

Şiirimizin sayılı kadın şairlerimizden Sennur Sezer, "Bu Resimde Kimler Var"ı yayınlamasından altı yıl sonra şiirlerini "Afiş"te toplamış. Şiir bazan sarnıçta biriken damlalardır ve bekler birikmeyi... Birikir, incelir, ışık olur sokağa çıkar.

Kitap üç bölümden oluşuyor: Afiş, Eviçi Şiirleri, Kısa Özgeçmiş. Kitapta 24 şiir yer alıyor. "...Çünkü ben/ Örttükçe sesimi afişler/ Aşkı düşünüyorum/ Kazıyarak Şiiri/ Ne Kaldı?" diyor Sennur Sezer

ÇOCUK (Roman)
Vera Panova
Türkçesi: Enver Gökçe
Sarmal Yayınları, 110 s. II. Basım

Küçük Serj'in gözünden dünya, yaşadığı kent, aile ilişkileri. Siz çocukken nasıl görürdünüz dünyayı? Boyutları ne kadardı dünyanızın? Serj'in dünyasıyla bir benzerlik kurabilir misiniz? Sizin de güven duyduğunuz bir "Korostelef"iniz oldu mı?

Sarmal Yayınları, Enver Gökçe'nin çevirdiği bu kitabın, Türkçesine dokunmadan ikinci basımını sunuyor.

SEVGİ HALLERİ (Şiirler)
Müşür Kaya Canpolat
Anadolu Ekini Yayınları, I.Basım, 64 s.

1954'lerden bugüne uzayan bir şiir çizgisi, bir "Sevgi Halleri" Yalın, halk şiiriyle bağlarını koruyan şiirlerinde hep sevgi var. Üç bölümden oluşuyor kitap, "İ Hali," "Den Hali", "Yalın Hali". Bu 'hallerin içinde otuz iki şiir var, bir şiir de dışında..

"??.../Bilir misiniz kuşlar,/Ne renktir Eşoğ kızın fistanı/Neden böyle dertli dertli gümrenir/Kuşlar aratmayın ona insanı..."

İNSAN SELİNİN DAMLALARI(Öyküler)
Yaşar Çiçekdemir
Yazıt Yayınları, I.Basım, 56.s.

1979'dan beri Hollanda'da yaşayan Yaşar Çiçekdemir, kitapta yer alan öykülerinde yurdundan ayrı, Hollanda'da yaşamını sürdüren insanları anlatmış, yalın ve sıcak... Her öyküde bir insan, bir yalnızlık, bir özlem buluyor bizi... Yalnızca Hollanda'da Türklerin değil, Maria ve Robert'in acısını da duyuyoruz Çiçekdemir'le birlikte..

DALA YAKIN YAPRAĞA UZAK (Şiirler)
Metin Güven
Dia Yayınları, I.Basım, 52 s.

Daha önce *Ömrüm Geçen Bir Sağanak Gibi, Güvercin Yüreğinde Gül Renkli Çocuklar, Lal Olsun Ölsün* adlı kitaplarından sonra Metin Güven, hem yetmişli yılların, hem de seksenli yılların şiirlerini toplamış bu kitapta. Dünyayı, yaşadığı toplumu şiiriyle sarar ozan, onu ince ince işler, kalbidir aslında işlediği ince ince, oya gibi...

"Yürüyorum/kırmadan gecenin/çatlayan / kabuğunu / yürüyorum / çoğalan/bir/ağrı / gibi/yeryüzüne / yayılıyor / kalbim..."

ANTİK ACILAR
Sunay Akın
Cem Yayınevi, I.Basım 64 sayfa

Daha önce Makiler şiir kitabıyla kısa ve öz şiire adını yazdırmıştı Sunay Akın. Şimdi ise aynı çizgiyi bir kez daha duygu yüklü Antik Acılar'da çiziyor şiir evrenine "Şemsiye yapımcılar / Islanmaktan / tek kişiyi koruyacak genişlikte / kesince kumaşları / yağmur değil / yalnızlıktır yağan."

SEVMEK NE GÜZEL ŞEYDİR.
Afşar Timuçin
BDS Yayınları
Denemeler
I. Basım, 63 sayfa

"Yılların acılarından, sevinçlerinden, öfkelerinden, kaygılarından sağılmış bu küçük kitap, dünyadan sevgilerin ve sevinçlerin dışında pek bir şey beklememiş birinin güzeli, doğruyu, iyiyi ararken kendi kendine söylenmesi gibi düşünülebilir."

SOSYALİST AÇIDAN TOPLUM, SANAT VE ELEŞTİRİ
J. Freville–G. Plehanov
Eleştiri Çeviri: Asım Bezirci
Yön Yayınları, 4. Basım 190 sayfa

İki bölümden oluşan kitapta birinci bölümde Fransız incelemeci Jean Freville hem sanat sorunlarını bilimsel sosyalist açıdan çözümlüyor, hem de Plehanov'un bu konudaki görüşlerini açıklayıp yargılıyor. İkinci bölümde ise Plehanov'un Sanat ve Toplumsal Yaşam adlı eserinden 'seçmeler' sunuyor.

CEMİLE ÇAKIR

İNSANCIL YAYINLARI

Ali Ersin Günçe

PAZAR RESİMLERİ

Şiirler

10.000 TL.

*

Ayten Mutlu

SENİ ÖZLEDİM

Şiirler

10.000 TL.

*

Cemile Çakır

CEMREYE ÇAĞRI

Şiirler

10.000 TL.

*

Cengiz Gündoğdu

RÜZGAR

Eleştiri

10.000 TL.

Kitap Edinme Koşulları: Kitap tutarını İnsancıl 666 043 no'lu posta çeki hesabına yatırdıktan sonra, makbuzun fotokopisiyle istenen kitabı belirten bir mektubu dergimiz adresine göndermeniz yeterlidir. Abonelere % 25 indirim yapılır. Ödemeli gönderilmez.

İNSANCIL, İNSANİ... GERÇEKÇİ ESERLER YAYINLAR